

Regeringens skrivelse

2024/25:69



Fördjupad uppföljning av arbetet med att
förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Skr.
2024/25:69

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 12 december 2024

Ulf Kristersson

Paulina Brandberg
(Arbetsmarknadsdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I denna skrivelse redogör regeringen för arbetet med att uppnå det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (skr. 2016/17:10). Den 22 april 2024 redovisade Jämställdhetsmyndigheten rapporten Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet (A2024/00628). Rapporten ligger till grund för denna skrivelse.

Regeringen kan mot bakgrund av Jämställdhetsmyndighetens rapport konstatera att det görs framsteg inom området mäns våld mot kvinnor men att det finns fortsatta utmaningar. Utifrån de indikatorer som Jämställdhetsmyndigheten har följt upp ses vissa positiva tendenser under perioden för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026, bl.a. vad gäller återfallsförebyggande insatser och en minskning av kvinnors och flickors utsatthet för sexuellt våld. Även om det har gjorts framsteg behöver arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel fortsatt stärkas. Enligt regeringens bedömning är det också angeläget att ny kunskap liksom evidensbaserade metoder och arbetssätt inom området fortsätter att tas fram, implementeras och utvärderas.

Regeringen bedömer att det behövs ytterligare indikatorer inom vissa områden. Det gäller särskilt hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt kunskap och metodutveckling. Det finns även behov av att vidareutveckla indikatorerna för att följa utvecklingen på området mäns våld mot kvinnor och bedöma i vilken mån ett önskvärt utfall har uppnåtts.

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
2	Mäns våld mot kvinnor är fortsatt ett samhällsproblem	4
2.1	Dödligt våld i parrelation mot kvinnor minskar över tid	5
2.2	Kvinnor och flickor är mer utsatta för misshandel och hot i nära relationer	6
2.3	Självrapporterad utsatthet för sexualbrott och sexuella trakasserier har minskat under strategiperioden efter att ha ökat dessförinnan	8
2.4	Omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck är fortfarande svår att följa	9
2.5	Omfattningen av prostitution och människohandel för sexuella ändamål är svår att följa	12
3	En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor	13
4	Uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor	16
4.1	Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld	16
4.1.1	Centrala åtgärder under strategiperioden för att förebygga våld	17
4.1.2	Utvecklingen på området utifrån indikatorerna	24
4.2	Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta	27
4.2.1	Centrala åtgärder under strategiperioden för förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd	28
4.2.2	Utvecklingen på området utifrån indikatorerna	42
4.3	Effektivare brottsbekämpning	48
4.3.1	Centrala åtgärder under strategiperioden för en effektivare brottsbekämpning	50
4.3.2	Utvecklingen på området utifrån indikatorerna	57
4.4	Förbättrad kunskap och metodutveckling	65
4.4.1	Centrala åtgärder under strategiperioden för förbättrad kunskap och metodutveckling	65
4.4.2	Utvecklingen på området utifrån indikatorerna	69
4.5	Det regionala arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor	70
5	Övergripande slutsatser	72
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 december 2024	76

Varje år dödas i genomsnitt 14 kvinnor eller flickor av en nuvarande eller före detta partner (2017–2023). Även sexualbrott kränker på ett allvarligt sätt kvinnors rätt till en trygg och säker tillvaro. Samtidigt får många flickor och kvinnor, men också pojkar och män, sina liv och fri- och rättigheter begränsade av hedersnormer i Sverige. Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel är allvarliga samhällsproblem, som ska bekämpas med samma kraft som den organiserade brottsligheten. Det handlar om att bekämpa allvarlig brottslighet, men också om att främja trygghet, frihet och jämställdhet. För regeringen är det här högt prioriterade frågor. Alla ska ha samma rätt och möjlighet att bestämma över sina liv och sina kroppar. Alla ska ha samma rätt och möjlighet att välja partner själv. Våldet och förtrycket har ingen plats i vårt gemensamma Sverige.

Av åtgärdsprogrammet för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel 2024–2026 (A2024/00869) framgår att regeringen vartannat år ska lämna en skrivelse till riksdagen med redovisning av arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Detta är den andra skrivelsen där regeringen redovisar en fördjupad uppföljning av arbetet. Den första skrivelsen lämnades till riksdagen i juni 2022 (skr. 2021/22:267). Den här skrivelsen beskriver utvecklingen under perioden för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026, med fokus på de senaste två åren, dvs. 2022–2023. Jämställdhetsmyndigheten har i uppgift att vartannat år redovisa en fördjupad uppföljning av delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Jämställdhetsmyndighetens rapport Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet och tillhörande underlagsrapporter, som redovisades till regeringen den 22 april 2024 (A2024/00628), ligger till grund för denna skrivelse.

2 Mäns våld mot kvinnor är fortsatt ett samhällsproblem

I detta kapitel redovisas utvecklingen mot det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet på samhälls nivå. Delmålet omfattar alla yttringar av fysiskt och psykiskt, inklusive sexuellt, våld och hot om våld som riktas mot kvinnor och flickor. Vidare omfattas hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Det andra ledet i delmålet om kroppslig integritet handlar om kvinnors och flickors rätt och möjlighet att bestämma över sin egen kropp, sexualitet och reproduktion. Delmålet omfattar också mäns och pojkars våldsutsatthet och kroppsliga integriteten. Delmålet har även en stark koppling till närliggande former av våld såsom våld i samkönade relationer och våld mot barn (skr. 2016/17:10).

I detta kapitel ges en överblick av omfattningen av utsatthet för vissa former av våld i nära relationer, sexualbrott, förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel, primärt utifrån de indikatorer som Jämställdhetsmyndigheten använder (A2024/00628).

Indikatorer som följs upp av Jämställdhetsmyndigheten:

- Antal individer som avlidit till följd av dödligt våld per år (Brottsförebyggande rådet, Konstaterade fall av dödligt våld)
- Andel individer utsatta för misshandel föregående kalenderår (Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningen [NTU¹])
- Andel individer utsatta för misshandel föregående kalenderår efter relation till gärningspersonen (Brottsförebyggande rådet, NTU)
- Andel individer utsatta för hot föregående kalenderår (Brottsförebyggande rådet, NTU)
- Andel individer utsatta för hot föregående kalenderår efter relation till gärningspersonen (Brottsförebyggande rådet, NTU)
- Andel individer utsatta för sexualbrott föregående kalenderår (Brottsförebyggande rådet, NTU)
- Andel individer utsatta för sexualbrott föregående kalenderår efter brottsplats och relation till gärningspersonen (Brottsförebyggande rådet, NTU)
- Andel elever i årskurs 9 som uppger att de har blivit tafsade eller tagna på, på ett sexuellt sätt mot sin vilja, eller blivit tvingade till att göra något som de upplevde som sexuellt, under de senaste 12 månaderna (Brottsförebyggande rådet, Skolundersökningen mot brott)
- Antal registrerade, befintliga och nyupptäckta, flickor och kvinnor som förekommer inom hälso- och sjukvården med en diagnoskod för

¹ Brå genomför årligen den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) som innehåller frågor om utsatthet för brott, otrygghet och oro för brott, förtroende för rättsväsendet och brottsutsattas kontakter med rättsväsendet.

2.1 Dödligt våld mot kvinnor i parrelation minskar över tid

För att säkerställa att rätt åtgärder sätts in för att förhindra dödligt våld behövs tillförlitlig information om det dödliga våldet samt dess utveckling över tid. Brottsförebyggande rådet (Brå) publicerar årligen statistik över konstaterade fall av dödligt våld. Statistiken baseras på en granskning av samtliga anmälningar avseende mord, dråp, barndråp samt vållande till annans död och terroristbrott som omfattar fall där det kunnat konstateras att dödligt våld med stor sannolikhet var dödsorsaken. Sedan 2017 redovisas uppgift om brottsoffer och gärningsperson hade eller hade haft en parrelation vid tidpunkten för det dödliga våldet.

Kvinnor är det vanligaste offret för dödligt våld i parrelation och gärningspersonen är oftast en man. År 2023 dog 10 kvinnor eller flickor och inga män eller pojkar av våld som hade utövats av en nuvarande eller före detta partner. Andelen fall med kvinnligt offer i en parrelation motsvarade 30 procent av samtliga konstaterade fall av dödligt våld mot flickor och kvinnor (Brå 2023, Konstaterade fall av dödligt våld). Det finns inga geografiska skillnader när det gäller det dödliga våldet i nära relation, utan storstad, småstad och glesbygd är lika drabbade (Polismyndigheten årsredovisning 2023).

Tabell 2.1 Konstaterade fall av dödligt våld i närstående parrelation mellan offer och förövare 2017–2023

	Antal dödsoffer		Andel av det totala antalet offer för dödligt våld	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2017	10	1	37	1
2018	22	4	67	5
2019	16	2	64	2
2020	13	4	52	4
2021	15	4	63	4
2022	10	0	43	0
2023	10	0	30	0

Källa: Konstaterade fall av dödligt våld, Brå.

Antalet kvinnor och flickor som fallit offer för dödligt våld i en parrelation har varierat mellan 10 och 22 under åren 2017 till 2023 (se tabell 2.1 ovan), med ett årsgenomsnitt på 14 dödade kvinnor och flickor under perioden.

² I Jämställdhetsmyndighetens uppföljning redovisas denna indikator för den nationella strategins målsättning om förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta.

Antalet män som offer för dödligt våld i en parrelation har under samma period varierat mellan 0 och 4, med ett årsgenomsnitt på 2 dödsfall. Eftersom det handlar om relativt små tal och kort uppföljningstid är det svårt att utläsa en trend. I Brås fördjupningsstudier om dödligt våld redovisas längre tidsserier, enligt vilka antalet fall av dödligt våld mot kvinnor av nuvarande eller tidigare partner minskat, särskilt i relation till befolkningmängden (Brå 2024:6).

2.2 Kvinnor och flickor är mer utsatta för misshandel och hot i nära relationer

Våld i nära relationer kännetecknas av att den som utsätter någon för våld och den som utsätts har en förtroendefull relation. Våldet kan vara fysiskt, psykiskt, ekonomiskt, materiellt eller sexuellt. Våldet kan ha digitala dimensioner. Eftersom mörkertalet för brott i nära relation i relation till polisanmälda är stort används självrapporterad utsatthet som källa för att beskriva omfattningen av våldet, men även här antas mörkertalet vara stort (Brå 2024:4). När kvinnor och män, flickor och pojkar utsätts för våld eller hot är förövaren oftast en man (Brå 2023, Kortanalys 5/2023; Brå 2024, NTU Kortanalys 1/2024).

I Brås nationella kartläggning av våld i nära relation som publicerades 2024 (Brå 2024:4) uppgav 13,6 procent av befolkningen (16–84 år) att de hade blivit utsatta för någon typ av våld i nära relation under 2022 (ekonomiskt, materiellt, psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld av nuvarande eller tidigare partner). En större andel kvinnor än män uppgav att de hade blivit utsatta (15,2 respektive 11,7 procent).

Enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2024 uppgav 2,2 procent av kvinnor och 3,2 procent av män att de hade blivit utsatta för misshandel under 2023 (Brå 2024:8). Från och med 2016 ökade den självrapporterade utsattheten för både kvinnor och män, men sedan 2018 har det skett en viss minskning för kvinnor och sedan 2019 för män. Förändringarna över tid är dock relativt små. Något som skiljer kvinnors och mäns utsatthet för misshandel åt är att en större andel av de händelser som kvinnor utsätts för sker i hemmet och av någon hon känner, jämfört med händelser som män utsätts för. I 30 procent av de händelser som kvinnor utsattes för 2022 var gärningspersonen en partner eller en före detta partner. Motsvarande siffra för män var 7 procent (Brå 2024, NTU Kortanalys 1/2024).

Utsattheten för hot är ungefär lika stor för kvinnor som för män enligt NTU. 7,2 procent av kvinnor och 7,6 procent av män uppgav att de under 2023 blivit utsatta för hot (Brå 2024:8). Liksom vid misshandel sker en större andel av händelserna i hemmet när kvinnor utsätts jämfört med när män utsätts och i en större andel är gärningspersonen en nuvarande eller tidigare partner. I 13 procent av de händelser avseende hot som kvinnor utsattes för under 2022 var gärningspersonen en partner eller före detta partner. Motsvarande siffra för män var en procent (Brå 2024, NTU Kortanalys 1/2024).

Unga, både flickor och pojkar, anger att de utsätts för fysiskt våld i större utsträckning än äldre. I Brås studie Skolundersökningen om brott (SUB) 2023 (Brå 2024:10), som undersöker utsatthet för och delaktighet i brott samt attityder till olika beteenden bland niondeklassare, uppgav 17,2 procent av flickorna och 21,4 procent av pojkarna att de hade blivit utsatta för något misshandelsbrott under det senaste året. Andelen utsatta är oförändrad för flickor och något högre för pojkar jämfört med SUB 2021 (utsattheten för pojkar var då 20,5 procent). Enligt SUB 2023 var det vanligast att gärningspersonen i den senaste händelsen som rörde mindre grov misshandel var en vän eller bekant, 45,6 procent för pojkar och 30,4 procent för flickor. Bland 1,2 procent av pojkarna och 5,2 procent av flickorna var gärningspersonen en person som de hade en pågående kärleksrelation med eller någon de dejtade. För 0,8 procent av flickorna var gärningspersonen en före detta kärleksrelation eller dejt. Ingen pojke uppgav det senare.

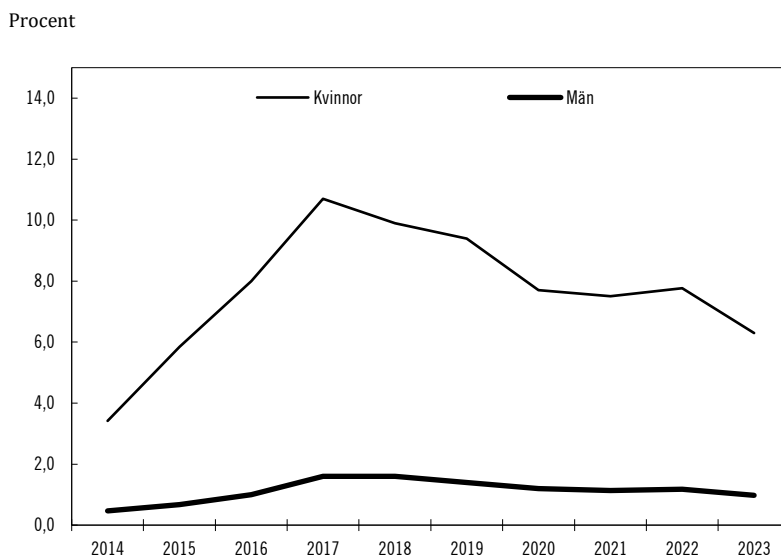
I Stiftelsen Allmänna Barnhusets undersökning, som också bygger på svar från elever i årskurs nio, framkommer att många barn utsätts för våld av både jämnåriga och vuxna (Jernbro m.fl. 2023). 39,9 procent hade enligt studien utsatts för våld av någon vuxen person (fysiskt och psykiskt våld, försummelse, sexuella övergrepp eller att ha utsatts för våld av en förälder), att jämföra med att 40,3 procent hade utsatts för våld av en jämnårig (mobbing, sexuella övergrepp eller våld i parrelation). I en fördjupad analys av Allmänna Barnhusets undersökning framkommer att nästan var tredje ung person som dejtat eller haft en relation hade varit utsatt för någon form av våld i nära relation (Jernbro & Landberg 2024). I båda studierna från Allmänna Barnhuset rapporterar flickor och icke-binära utsatthet för alla former av våld i större utsträckning än pojkar. De största könsskillnaderna fanns vid utsatthet för sexuellt våld som var fyra gånger så vanligt bland flickor och icke-binära som bland pojkar. Det var också dubbelt så vanligt att flickor var utsatta för fysiskt våld i en nära relation jämfört med pojkar. Det digitala, psykiska våldet var vanligast, oavsett kön. SUB 2023 visar att utsatthet för digitala kränkningar ökar och att flickor är utsatta i högre grad än pojkar (Brå 2024:10). Tydligast könsskillnad framkommer i frågan om man har utsatts för att någon har skickat sexuella eller avklädda bilder på sig själv utan att man själv ville det. Att det är vanligare bland flickor än bland pojkar att ha fått frågan om att skicka sexuella eller avklädda bilder till någon på internet visar även en undersökning från Statens medieråd (2023). Det är även vanligast att flickor och icke-binära har skickat sådana bilder (Svedin, Landberg & Jonsson 2021). Särskilt utsatta är barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och hbtqi-personer. I Statens medieråds undersökning svarade 27 procent av flickorna med psykisk funktionsnedsättning, i åldrarna 13–16 år, att någon okänd hade bett dem skicka bilder där de var lättklädda eller nakna (Statens medieråd 2023).

Enligt vissa undersökningar är det vanligast att flickor får bilder spridda mot sin vilja, t.ex. att de hängs ut på så kallade expose-konton, men i andra undersökningar är det fler pojkar än flickor som uppger att de fått bilder spridda mot sin vilja (ECPAT Sverige 2023).

2.3 Självrapporterad utsatthet för sexualbrott och sexuella trakasserier har minskat under strategiperioden efter att ha ökat dessförinnan

Nationella trygghetsundersökningen (NTU) omfattar självrapporterad utsatthet för sexualbrott. Frågan om utsatthet för sexualbrott i NTU innehåller en stor bredd av brott, från kränkande sexuella kommentarer till våldtäkt. Utsattheten för sexualbrott är betydligt vanligare bland kvinnor än män och vanligare bland unga än äldre. Gärningspersonen är också oftast en man (Brå 2023, Kortanalys 5/2023; Brå 2024, NTU Kortanalys 1/2024). År 2013 började utsattheten för sexualbrott att öka för kvinnor. Från 2015 ökade den även för män. Utsattheten ökade till och med 2017 och har sedan minskat tydligt men ligger fortfarande på högre nivåer än innan 2013. År 2017 uppgav 10,7 procent av kvinnor och 1,6 procent av män att de hade blivit utsatta för sexualbrott. Motsvarande siffra för 2023 var 6,3 procent för kvinnor och en procent för män (Brå 2024:8). Unga kvinnor mellan 20 och 24 år är den grupp där högst andel uppger att de har utsatts för sexualbrott. År 2017 uppgav 35,8 procent i denna grupp att de hade utsatts för sexualbrott. Därefter har andelen minskat och 25,8 procent i denna grupp uppgav att de utsattes för sexualbrott under 2023.

Diagram 2.1 Andel individer 16–84 år som uppgett att de utsatts för sexualbrott



Källa: NTU, Brå.

En typ av sexualbrott är sexuella trakasserier på arbetet, vilket Arbetsmiljöverket kartlägger vartannat år. Likt sexualbrott har andelen kvinnor som uppger att de har blivit utsatta för sexuella trakasserier minskat. Från 2017 till 2021 har det skett en nedgång bland kvinnor som har utsatts för sexuella trakasserier av chefen, en medarbetare eller annan person under det senaste året, från 14 procent till 10 procent (Arbetsmiljöverket 2022). Under samma period har andelen män som har utsatts för sexuella trakass-

erier enligt samma studie varit 2 procent. Det är också vanligare att unga personer, både kvinnor och män, utsätts för sexuella trakasserier även om unga kvinnor är den grupp som utsätts oftast. Utsattheten för sexuella trakasserier är också högre för personer med lägre inkomst och det är högre risk att utsättas om personen tillhör en minoritet på sin arbetsplats. En studie har också visat hur sexuella trakasserier kan leda till en sämre ekonomisk jämställdhet (Folke & Rickne 2023). Det kan förklaras av att kvinnor och män, som är i minoritet på en könsdominerad arbetsplats, ofta byter arbete om de eller en kollega av samma kön utsätts för sexuella trakasserier. För kvinnor innebär detta ett byte, från en mansdominerad till en kvinnodominerad arbetsplats, ofta en negativ löneutveckling.

Brå kartlägger utsattheten för tafsande och tvång att utföra något sexuellt bland elever i årskurs 9 i Skolundersökningen om brott, som genomförs vartannat år. År 2021 uppgav 15,4 procent av eleverna att de hade blivit utsatta för något sexualbrott (tafsande och/eller tvång att utföra något sexuellt). År 2023 var denna siffra 12,5 procent, vilket är den lägsta nivån under hela mätperioden (2015–2023). Andelen utsatta är betydligt större bland flickor än bland pojkar. Andelen utsatta flickor har minskat tydligt medan andelen utsatta pojkar har ökat något. För flickor var andelen 23,6 procent 2021 och 17,9 procent 2023. För pojkar var andelen 6,3 procent 2021 och 7,2 procent 2023. Bland både pojkar och flickor är det vanligare med fysiska sexuella kränkningar (6,8 procent av pojkarna och 16,1 procent av flickorna) än sexuell handling genom tvång (1,5 procent bland pojkar och 6,5 procent bland flickor). Bland pojkar har andelen som uppger utsatthet för fysiska sexuella kränkningar varierat sedan 2015, med en ökning 2017 och sedan en nedgång 2019 och 2021. Resultatet för 2023 visar på en uppgång igen. Andelen pojkar utsatta för sexuell handling genom tvång har däremot legat relativt stabilt på 1,2–1,5 procent sedan 2015 (Brå 2024:10). I uppföljningen av delmålet om jämställd utbildning lyfter Jämställdhetsmyndigheten att otrygghet och sexuella trakasserier kan få konsekvenser för möjligheten till utbildning. Utsattheten inverkar inte bara på känslan av trygghet utan också på studiemiljön, förmågan att fokusera på skoluppgifter och den psykiska hälsan generellt (Jämställdhetsmyndigheten 2023:16).

2.4 Omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck är fortfarande svår att följa

Det råder bred enighet i politik och samhälle om att det hedersrelaterade våldet och förtrycket måste upphöra och behöver bekämpas med full kraft. Rätten att själv få bestämma hur man vill leva sitt liv ska vara en självklarhet för alla. Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem och innebär en kränkning av mänskliga rättigheter för de som utsätts, oftast flickor och kvinnor, men även pojkar och män. Även hbtqi-personer kan vara särskilt utsatta eftersom hedersnormer inte lämnar utrymme för att bryta mot hetero- eller könsnormer. Det är inte ovanligt att individer är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samtidigt som de själva också är utövare av våldet (prop. 2021/22:138; SOU 2024:21). Efter regeringsskiftet i oktober 2022 har regeringen intensifierat arbetet

mot hedersrelaterat våld och förtryck. Våldet och förtrycket kräver ökad uppmärksamhet och synlighet för att effektivt förebyggas och bekämpas (dir. 2023:117). Frågan är fortsatt högt prioriterad och regeringen genomför åtgärder på bred front. Regeringen bedömer att lagstiftningen mot hedersrelaterat förtryck bör skärpas, stödet till utsatta förbättras och myndigheternas arbete effektiviseras.

I Sverige har det sedan början av 2000-talet genomförts ett antal olika undersökningar i syfte att ge en bild av hur utbrett det hedersrelaterade våldet och förtrycket är i Sverige. Det är dock svårt att ge en enhetlig bild som närmare beskriver omfattningen. Hedersrelaterat våld och förtryck mäts på olika sätt och med olika metoder, vilket innebär att resultaten inte är jämförbara. Det finns flera svårigheter i att mäta hur många som är utsatta, bl.a. på grund av att det rör sig om en särskilt sårbar grupp som ofta är svår att nå med konventionella statistiska undersökningar och metoder. De kartläggningar som finns på området har framför allt inriktats på barns och ungas utsatthet. Det finns få kartläggningar som visar hur utsattheten ser ut hos vuxna (SOU 2024:21).

Vid Örebro universitet genomfördes 2017–2018 en kartläggning av det hedersrelaterade våldets uttryck, former och mekanismer bland ungdomar i årskurs nio i Stockholm, Göteborg och Malmö (Baianstovu m.fl. 2019). Kartläggningen visade att mellan sju och nio procent av ungdomarna som deltog i studien levde med hedersnormer relaterade till våld, det vill säga att de var utsatta för sanktionerat kollektivt våld. Vidare levde mellan 10 och 20 procent med hedersnormer relaterade till oskuld, det vill säga att de levde med kontroll av sin sexualitet. En kartläggning av utsattheten bland niondeklassare i Uppsala kommun visar att mellan 20 och 66 procent av flickor och mellan 10 och 35 procent av pojkar med utomnordiska föräldrar förväntades vänta med sex tills efter giftermål (Ghadimi & Gunnarsson 2019). I en studie från Allmänna Barnhuset 2024 anges att 19 procent av barnen i årskurs nio upplevde förväntningar på att vara oskuld fram till de ingår äktenskap (Jernbro & Landberg 2024). Barn till utrikesfödda föräldrar, framför allt flickor, upplevde dessa förväntningar i störst utsträckning. Dessutom uppgav barn med oskuldskrav att de också var utsatta för våld i större utsträckning än andra barn. Framför allt uppgav flickor i denna grupp att de blev utsatta för mer allvarligt systematiskt fysiskt våld och att de inte kunde välja partner fritt. Generellt uppgav två procent av barnen i undersökningen att de begränsades i sitt val av partner. Även detta var vanligare bland barn till utrikesfödda föräldrar. Både flickor och pojkar upplevde begränsningar kopplat till samkönade relationer, men flickor uppgav också i större utsträckning än pojkar att de behöver träffa en partner med samma etnicitet eller religion. Oskuldskraven på flickor kunde medföra stora negativa konsekvenser, så som hot, utfrysning, att bli utkastad hemifrån och våld, om partnern inte accepteras av familjen.

I nämnda studier framkommer att personer med funktionsnedsättningar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är en särskilt sårbar grupp eftersom dessa ofta står i en tydlig beroendeställning till dem som utövar det.

I Allmänna Barnhusets studie uppgav var tionde ungdom, 14 procent pojkar, 6 procent flickor och 15 procent icke-binära, förväntningar från familjen eller släkten att vara könsstympad eller omskuren. Samtidigt uppgav totalt 1,8 procent av eleverna att de blivit könsstympade eller omskurna. Det handlade främst om omskärelse av pojkar (fyra procent av pojkarna). Det var fyra flickor i undersökningen (0,1 procent av flickorna) som rapporterade att de blivit könsstympade och sex icke-binära elever som uppgav att de blivit omskurna eller könsstympade (Jernbro & Landberg 2024).

Under 2021 gjorde Socialstyrelsen en uppskattning av antalet flickor och kvinnor i Sverige som är könsstympade. Uppskattningen visar att 63 000 kvinnor och 5 000 flickor kan vara könsstympade. Samtidigt konstaterades att mellan 13 000 och 23 000 flickor och kvinnor riskerar att utsättas för könsstymning (Socialstyrelsen 2023). Under 2023 var det 2 163 kvinnor eller flickor som vårdades med någon av de tre diagnoskoderna som indikerar utsatthet för könsstymning, jämfört med 2 219 föregående år. Detta är en ökning från 1 344 kvinnor eller flickor sedan 2015 då diagnoskoden kvinnlig könsstymning i den egna sjukhistorien togs i bruk (preliminär statistik från Socialstyrelsen juni 2024). Antalet registrerade vårdkontakter med anledning av könsstymning är dock inte ett mått på antalet utsatta personer.

Stort mörkertal i antalet bortförda barn och unga

Vad gäller samtal till stödtelefonen för yrkesverksamma vid Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (NCH) vid Länsstyrelsen i Östergötlands län 2023 var den vanligaste typen av utsatthet som nämndes bortförande av barn och unga, följt av barnåktenskap, tvångsåktenskap och könsstymning.

NCH har genomfört två enkätundersökningar av kommuners arbete med bortförda personer i en hederskontext, 2019 och 2022 (Länsstyrelsen i Östergötland län 2020:13; 2023:17). År 2019 uppgav 43 av de 192 kommuner som svarade på enkäten att socialtjänsten hade kännedom om 199 bortförda personer, varav 86 procent barn. Bland de kommuner (55 procent svarsfrekvens) som svarade på enkäten 2022 uppgav en dryg femtedel kännedom om bortförda personer under 2022. Nio av tio kända fall under 2022 rörde barn. Av dessa kände socialtjänsten till den utsattas situation innan bortförandet i sex av tio fall. Av de fall som rör barn som var kända innan bortförandet, hade socialtjänsten ansökt om utreseförbud i knappt vart fjärde fall. Att en så liten andel av de kommuner som har besvarat enkäterna har haft kännedom om misstänkt eller konstaterat bortförda personer tyder enligt NCH på ett betydande mörkertal.

Från Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet (UD) finns statistik beträffande ärenden om familjerelaterat tvång som har inkommit till UD. Dessa ärenden omfattar personer som i en heders- eller patriarkal kontext har förts ut eller kvarhållits av närstående i utlandet. Under 2023 inkom totalt 66 sådana ärenden. Ärendena rörde 136 individer varav 96 var barn (52 flickor och 44 pojkar). I 22 av ärendena har det funnits uppgifter om en konkret risk för barn- eller tvångsåktenskap för personen eller personerna. I 11 av ärendena har det

funnits uppgifter om att det rört sig om en s.k. uppfostringsresa. I 36 av ärendena har UD fått bekräftat att socialtjänsten haft kännedom om individen eller individerna sedan tidigare. I 28 av ärendena har UD fått bekräftat att polis/åklagare har varit inkopplade. I 33 av ärendena har UD kunnat bekräfta att personen eller personerna har kommit hem till Sverige igen. Antalet ärenden och hemkomna personer gäller för den tidpunkt då statistiken sammanställdes och inkluderar således inte personer som kommit tillbaka därefter. Antalet ärenden har varierat något genom åren men har varit relativt konstant 2020–2023. Majoriteten av ärendena om familjerelaterat tvång som UD hanterar har koppling till länder i Mellanöstern och på Afrikas horn. De vanligaste länderna 2023 var Irak, Somalia, Syrien och Egypten.

2.5 Omfattningen av prostitution och människohandel för sexuella ändamål är svår att följa

Det saknas i dag tillförlitliga datakällor och regelbundna kartläggningar för att uppskatta och följa omfattningen av prostitution och människohandel. Riskgrupper nås sällan av befolkningsstudier, samtidigt som få brott kommer till myndigheternas kännedom. Många personer med erfarenhet av prostitution och människohandel är migranter och har ofta låg tillit till myndigheter. Under 2023 fick regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel³ kännedom om totalt 414 personer som utsatts för människohandel eller människoexploatering, vilket är i linje med de senaste sex åren då antalet identifierade individer varierat mellan ca 300 och 500 (Regionkoordinatorernas statistik om människohandel och människoexploatering 2023). Samtidigt bedömer Polismyndigheten att sexuell exploatering förekommer vid närmare 80 procent av landets 2 000 thaimassagesalonger (Polismyndigheten 2023, Slutrapport från Projekt Människohandel). I Jämställdhetsmyndighetens omfattningskartläggning avseende 2020 identifierades drygt 12 000 unika annonser på 32 olika webbplatser som explicit marknadsförde sexuella tjänster. Antalet sidor hade då ökat sedan 2014, då endast tio webbplatser identifierades (Jämställdhetsmyndigheten 2021:23).

I Folkhälsomyndighetens senaste befolkningsstudie om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter uppgav 1,5 procent av flickor och kvinnor och 1 procent av pojkar och män i åldern 16–84 år att de någon gång har tagit emot ersättning för sex. Bland homosexuella, bisexuella och queera personer var andelen 7 procent. I studien uppgav 0,5 procent av flickor och kvinnor och 10 procent av pojkar och män i åldern 16–84 år att de någon gång har gett ersättning för sexuella tjänster (Folkhälsomyndigheten 2019, SRHR2017).

³ Regionkoordinatorerna är en regional aktör med spetskompetens gällande prostitution och människohandel. De är anställda hos socialtjänsten och bistår myndigheter med stöd vid människohandelsärenden.

3 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Skr. 2024/25:69

Den dåvarande regeringen överlämnade den 21 november 2016 skrivelsen Makt, mål och myndighet (skr. 2016/2017:10) till riksdagen. I skrivelsen ingick en tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och ett riktat åtgärdsprogram. Strategin gäller för perioden 2017–2026. Det första åtgärdsprogrammet gällde för perioden 2017–2020. Därefter följde ett åtgärdsprogram för perioden 2021–2023 (A2021/02397), följt av ett åtgärdsprogram för 2024–2026 (A2024/00869).

Genom en långsiktig strategi och riktade åtgärdsprogram har grunden lagts till ett målinriktat och samordnat arbete. Strategin betonar särskilt förebyggande insatser, både universella, breda insatser och återfallsförebyggande insatser riktade mot personer med förhöjd risk att utöva våld samt identifierade våldsutövare. Strategin omfattar alla delar av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Det innebär alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och hot om våld som riktas mot kvinnor och flickor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck med skiftande uttryck såsom könsstympning och tvångsåktenskap. I begreppet psykiskt våld innefattas även materiellt och ekonomiskt våld. Ekonomiskt våld kan dessutom utgöra en våldsform i sig.⁴ Även prostitution och människohandel för sexuella ändamål omfattas av strategin. Den nationella strategin fokuserar på det våld som kvinnor och flickor utsätts för på grund av sitt kön. Sådant våld som huvudsakligen, men inte uteslutande, utövas av män mot kvinnor omfattas i sin helhet av den nationella strategin. Även män och pojkar kan vara utsatta för våld från närstående, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Även kvinnor och flickor kan utsätta närstående för våld, exempelvis i hederssammanhang, och begå brott som rör prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Hbtq-personers utsatthet för våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål omfattas i den nationella strategins alla delar.

Med undantag för frågor om prostitution och människohandel, som behandlas i Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, överensstämmer den nationella strategin i stort med tillämpningsområdet för Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (2011) – även känd som Istanbulkonventionen – som är det mest heltäckande och utförliga internationella människorättsinstrumentet på sitt område.

Målsättningarna i den nationella strategin följer Istanbulkonventionen och är:

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

⁴ Istanbulkonventionens definition av våld i hemmet inkluderar ekonomiskt våld. Konventionen inkluderar också ekonomiskt lidande som en form av psykiskt våld, se Europarådet (2011) Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 21, Istanbul, 11.V.2011.

- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- Effektivare brottsbekämpning
- Förbättrad kunskap och metodutveckling.

I juni 2024 presenterade regeringen det tredje och sista åtgärdsprogrammet inom ramen för den nuvarande nationella strategin. Åtgärdsprogrammet gäller 2024–2026 och består av över 130 åtgärder som omfattar insatser för att såväl förebygga våld som att ge stöd och skydd till utsatta. Det innehåller även insatser för att skärpa lagstiftningen och att förbättra kunskaps- och metodutvecklingen inom området. I åtgärdsprogrammet beskrivs fyra utvecklingsområden där regeringen avser att förstärka insatserna:

- Ett lämningsprogram för att lämna destruktiva relationer
- Kraftsamling mot hedersrelaterat våld och förtryck
- Stärkt stöd till barn och unga som upplever våld, inklusive barn som förs utomlands i hederskontexter
- Ökad kunskap om digitala dimensioner av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Effektivisering av jämställdhetspolitiken och en stärkt, långsiktig styrning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Regeringen arbetar kontinuerligt med att öka effektiviteten i statsförvaltningen genom att tydliggöra myndigheters roller i förvaltningen. Regeringen bedömer att genom att samla uppgifter inom närliggande områden kan en högre effektivitet och bättre kvalitet uppnås. Regeringen arbetar även med att stärka den långsiktiga styrningen av arbetet mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Regeringen tillsatte i augusti 2023 en utredning om en stärkt, långsiktig styrning av arbetet mot könsrelaterat våld och hedersrelaterat våld och förtryck (dir. 2023:117). Utredningen lämnade i mars 2024 ett delbetänkande med förslag på ett mer inkluderande delmål mot våld (SOU 2024:21). Delbetänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet. Utredningen har även i uppgift att ta fram förslag på en eller två nya långsiktiga nationella strategier, indikatorer för att följa utvecklingen på området samt förslag på hur styrningen på området kan stärkas. Utredningen ska redovisa sitt slutbetänkande senast den 28 februari 2025. Den 14 november 2024 tillsattes även en utredning för att se över hur arbetet med de övriga jämställdhetspolitiska delmålen kan effektiviseras och göras mer strategiskt (dir. 2024:112).

I budgetpropositionen för 2025 aviserades en effektivisering av jämställdhetspolitiken, bl.a. genom att stärka Jämställdhetsmyndighetens förvaltningsanslag. Regeringen har också i åtgärdsprogrammet 2024–2026 aviserat att det kan finnas behov av en bättre styrning och uppföljning av myndigheternas arbete med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen kommer därför att göra en översyn av behovet av skärpt styrning och regelbunden uppföljning av myndigheternas arbete inom

dessa områden. Det handlar t.ex. om Kriminalvården, Polismyndigheten Skr. 2024/25:69 och Åklagarmyndigheten (A2024/00869).

Regeringen arbetar aktivt för att Jämställdhetsmyndighetens samordnande roll i arbetet ska vara tydlig för alla aktörer som bidrar i arbetet. Jämställdhetsmyndigheten sammankallar bl.a. ett nationellt myndighetsnätverk och ett GD-råd som är ett stöd i genomförandet av den nationella strategin. Flera andra myndigheter erbjuder metod- och kunskapsstöd inom de områden som omfattas av den nationella strategin, bl.a. Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen, Statens skolverk, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK) och Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn). En tydlig struktur är avgörande för att arbetet ska vara likvärdigt över landet och för att de kunskapsunderlag och stöd till yrkesverksamma som tas fram nationellt ska komma till användning. Länsstyrelsernas regionala arbete är centralt för att säkerställa att rätt kunskap och stöd når yrkesverksamma i regioner, kommuner och civilsamhällesorganisationer i hela landet.

En central åtgärd för att effektivisera styrningen och organiseringen av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är att de uppgifter som för närvarande utförs av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck ska överföras från Länsstyrelsen i Östergötlands län (A2024/01395) och inordnas vid Jämställdhetsmyndigheten (A2024/01396). Överföringen och renodlandet av nationella, regionala och lokala uppgifter på området hedersrelaterat våld och förtryck är ett led i regeringens arbete med att samla styrningen på området för att effektivisera arbetet. Uppgifterna ska vara överförda från Länsstyrelsen i Östergötlands län och inordnade vid Jämställdhetsmyndigheten den 1 januari 2026.

Den dåvarande regeringen avsatte 225 miljoner kronor under 2021 och 125 miljoner kronor under 2022 för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. I budgetpropositionen för 2023 fanns 80 miljoner kronor avsatta för kompetensutveckling mot hedersbrott i en treårig tillfällig satsning som upphörde 2023. I budgetpropositionen för 2023 avsattes dessutom 50 miljoner kronor om året permanent för det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. I budgetpropositionen för 2024 avsattes därtill 50 miljoner kronor för arbetet mot bl.a. hedersrelaterat våld och förtryck i en treårig satsning. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ingår även i andra satsningar mot mäns våld mot kvinnor som regeringen gör. Totalt avsatte regeringen 603 miljoner kronor inom jämställdhetspolitiken för arbetet mot delmål sex under 2024. Motsvarande totalsumma föreslås i budgetpropositionen för 2025 vara 527 miljoner kronor. Totalt inom jämställdhetspolitiken har regeringen avsatt mer medel för 2025 än vad som tidigare har aviserats. Däremot är summan lägre än för 2024, eftersom vissa tidsbegränsade reformer har minskat eller upphört och medel har förts över från anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13 till Jämställdhetsmyndighetens förvaltningsanslag.⁵

⁵ Mellan åren 2024 och 2025 minskar anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13 med 104 miljoner kronor. Differensen består av både ökning och minskningar som tillsammans blir en nettominskning med 32 miljoner kronor efter att hänsyn har tagits till flytten av 72 miljoner kronor från anslaget 3:1 till Jämställdhetsmyndighetens förvaltningsanslag (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13).

4 Uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

I detta kapitel redovisas utvecklingen inom respektive målsättning i den nationella strategin, primärt utifrån de indikatorer som Jämställdhetsmyndigheten använder (A2024/00628). För varje målsättning redogörs vidare för centrala åtgärder som har vidtagits under strategiperioden. Uppföljningen omfattar utvecklingen under strategiperioden med fokus på de senaste två åren. Data redovisas som utgångspunkt i tidsserier om tio år när sådana uppgifter är tillgängliga. I flera fall finns dock inte sammanhängande tidsserier för så lång tid som tio år. Då redovisas data för de år uppgifter finns tillgängliga. Genomgående redovisas den senast tillgängliga uppgiften, vilket för de flesta mått är 2023.

År 2018 tog Socialstyrelsen fram förslag på indikatorer för att följa upp regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Socialstyrelsen artnr. 2018-3-21). 2021 fick Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att beskriva och analysera utvecklingen inom området mäns våld mot kvinnor utifrån ett antal indikatorer. Jämställdhetsmyndigheten utgick från de indikatorer som Socialstyrelsen tidigare hade föreslagit. Jämställdhetsmyndigheten konstaterade dock att det inte går att följa upp alla indikatorer som ingick i Socialstyrelsens förslag på grund av begränsningar i datakällorna. Regeringen har gett en utredning i uppdrag att bedöma om de indikatorer som används för att följa upp det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är tillräckliga och ändamålsenliga och föreslå vilka indikatorer som bör användas (dir. 2023:117). Utredningen redovisar sitt slutbetänkande med förslag på indikatorer senast den 28 februari 2025.

4.1 Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Den första målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026 handlar om att i högre grad förhindra att våld över huvud taget uppstår. Målsättningen avser både insatser som riktas till hela befolkningen och insatser som riktas till grupper som enligt bästa tillgängliga kunskap har förhöjd risk att utöva eller utsättas för våld (s.k. universell respektive selektiv prevention). Här ingår också insatser för att förebygga upprepat våld riktade till personer som har utövats våld (s.k. indikativ prevention) samt åtgärder som syftar till att minska antalet möjliga tillfällen att utöva våld, såsom åtgärder i utformningen av stadsmiljöer. Målsättningen tar avstamp i Istanbulkonventionens kap. III – Förebyggande.

Indikatorer som följs upp av Jämställdhetsmyndigheten:

- Andel elever i årskurs 9 som uppger att de skulle använda våld om en annan elev kallade den för något dumt (Skolundersökningen om brott, Brå)
- Andel elever i årskurs 9 som tycker att det inte är fel att använda våld för att få respekt (Skolundersökningen om brott, Brå)
- Andel unga (16–25 år) som instämmer med stereotypa påståenden om jämställdhet och könsroller (Ungdomsenkäten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor)
- Andel kommuner där socialtjänsten erbjuder stödsamtal med biståndsbeslut till våldsutövare (Öppna jämförelser, Socialstyrelsen)
- Andel partnervåldsklienter i Kriminalvården som bedöms ha medelhög eller hög risk för återfall, som har genomfört ett program mot relationsvåld under verkställighet i frivård eller anstalt (Kriminalvårdsregistret, Kriminalvården)
- Andel sexualbrottsklienter i Kriminalvården som bedöms ha medelhög eller hög risk för återfall, som har genomfört ett program mot sexualbrott under verkställighet i frivård eller anstalt (Kriminalvårdsregistret, Kriminalvården).

4.1.1 Centrala åtgärder under strategiperioden för att förebygga våld

Stärkt samverkan för att förebygga våld i parrelation

Socialstyrelsen ska under vissa förutsättningar genomföra utredningar, bl.a. när ett barn har dödats eller utsatts för grov misshandel av en närstående eller när en vuxen har dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående, de s.k. skade- och dödsfallsutredningarna. Utredningsverksamheten styrs av lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. I den senaste rapporten redovisar Socialstyrelsen en övergripande analys av de utredningar som har genomförts under perioden 2022–2023 och som rör 69 brottsoffer, varav 26 barn och 43 vuxna. Tolv av barnen dödades, medan de övriga utsattes för exempelvis försök till mord. 15 av gärningspersonerna var män eller pojkar och 7 var kvinnor. Av de totalt 43 vuxna, majoriteten kvinnor, avled 35 personer. De övriga utsattes för bl.a. försök till mord. De flesta av de 41 gärningspersonerna var män (35) och en mindre andel (6) var kvinnor. Socialstyrelsen har i utredningarna identifierat ett 30-tal brister i samhällets skyddsnet, bl.a. socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, skolan, Kriminalvården och arbetsgivare (Socialstyrelsen 2024 artnr. 2024-1-8880). De handlar i huvudsak om brister i verksamheternas kärnverksamhet och flera av dem har även lyfts i tidigare rapporter från Socialstyrelsen. Utredningarna visar att det är avgörande att hela kedjan av insatser fungerar. Det handlar både om att varje enskild aktör behöver fullgöra sin uppgift och om att de olika aktörerna behöver samverka. För att komma till rätta med bristerna behövs mer aktivt, skyndsamt och samordnat agerande från berörda samhällsaktörer. För att utveckla arbetet fick Socialstyrelsen i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att redogöra för vilken sorts uppgifter som går att samla in genom att

intervjua berörda aktörer såsom företrädare för verksamheter som de brottsutsatta har varit i kontakt med och anhöriga till de brottsutsatta. Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2025 (S2023/03257). Åklagarmyndigheten (Ju2023/02737) och Inspektionen för vård och omsorg (S2023/03257) fick samtidigt i uppdrag att förbättra sitt arbete med skade- och dödsfallsutredningar.

Regeringen gav i juni 2024 Kriminalvården, Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten i uppdrag att stärka den operativa samverkan mellan polis, åklagare, kriminalvård, socialtjänst och hälso- och sjukvård för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive ärenden där barn är involverade. Uppdraget gavs bl.a. mot bakgrund av att Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar efterlyser ett mer aktivt och samordnat agerande mot våldet från dessa samhällsaktörer. Myndigheterna ska utifrån sina respektive verksamhetsområden implementera och vid behov utveckla metoder i syfte att mer effektivt upptäcka, förebygga och förhindra mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Särskilt fokus ska ligga på våldsutövarna och i synnerhet högriskaktörer och återfallsförbrytare. Myndigheterna ska implementera och vid behov utveckla metoder i syfte att insatser från olika myndigheter och samhällsaktörer som kommer i kontakt med våldsoffer och/eller våldsutövarare ska vara mer synkroniserade och effektiva i enskilda ärenden när våldsbrott har begåtts eller riskerar att begås. I uppdraget ingår även att identifiera eventuella hinder för en effektiv samverkan och föreslå hur hindren kan överbryggas. Polismyndigheten ska samordna uppdraget och lämna en samlad slutredovisning senast den 15 oktober 2026 (Ju2024/01453).

Det våldsförebyggande arbetet är en del i det brottsförebyggande arbetet

Regeringen ska agera med full kraft för att bryta utanförskapet och tränga tillbaka det våld och den organiserade brottslighet som hotar samhällsgemenskapen. Behoven av att stärka det brottsförebyggande arbetet, där det våldsförebyggande arbetet är en del, är omfattande och regeringen gör stora satsningar på området. I regeringens brottsförebyggande strategi Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet (skr. 2023/24:68) som beslutades i år, lyfts behovet av arbete på flera nivåer, såväl breda förebyggande insatser som riktade åtgärder för individer i riskzon för kriminalitet och personer som redan begår brott. I strategin anges att risken för ohälsa, kriminalitet och andra problem senare i livet ökar för den som utsätts för våld eller bevittnar våld som barn. Barn som upplever våld i hemmet eller i sitt närområde har också en ökad risk att själva använda eller utsättas för våld och över tid kan våldet normaliseras. Det är därför nödvändigt med ett brett främjande och förebyggande arbete som lägger grunden för ett samhälle utan tolerans för våld och som i förlängningen även bidrar till att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet. Exempelvis är det angeläget att destruktiva föreställningar om maskulinitet adresseras tidigt bland barn och unga samt att åtgärder även omfattar vuxna.

Regeringen har gjort stora satsningar på det socialpreventiva området. En viktig reform är den nya socialtjänstlagen som föreslås träda i kraft den 1 juli 2025 (S2024/02007). Enligt förslaget ska socialtjänsten arbeta mer förebyggande och i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Kommunernas socialnämnder föreslås också få ett uttalat ansvar att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga (S2024/01345). Regeringen inrättade i juli 2023 en brottsförebyggande delegation för att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet. Delegationen fick som första uppdrag att utreda förstärkningsteam som ska bistå socialtjänsten bl.a. med kunskap om beprövade, förebyggande metoder (S2023/02342). Delegationen fick i juni 2024 ett tilläggsuppdrag som omfattar stärkt samverkan mellan socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri i ett brottsförebyggande syfte. I uppdraget lyfts att det finns en stor potential för utveckling av samverkan mellan kommun och region i ett vålds- och brottsförebyggande syfte. Delegationen ska bl.a. analysera och redogöra för eventuella brister i samverkan mellan socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri utifrån målet att stötta barn och unga som löper risk att hamna i kriminalitet (S2024/01389). Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2025.

Regeringen har också beslutat om flera regeringsuppdrag som särskilt tar sikte på könsskillnader, våld och kriminalitet. Barnombudsmannen fick i juni 2024 i uppdrag att kartlägga barns och ungas erfarenheter under uppväxten, t.ex. genom att intervjua barn och unga som är frihetsberövade. Syftet är att identifiera samband mellan exempelvis barns och ungas utsatthet för eller bevittnande av våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt risk för att senare involveras och utnyttjas i kriminalitet. Uppdraget omfattar barns och ungas risk för våldsutsatthet och våldsutövande. Uppdraget ska redovisas senast den 1 mars 2025 (S2024/01208). Brottsförebyggande rådet (Brå) fick i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att öka kunskapen om könsnormer och könsskillnader avseende delaktighet i kriminella nätverk. Kvinnors och flickors utsatthet för och delaktighet i våld i kriminella miljöer, dvs. både som brottsoffer och gärningspersoner, ska särskilt belysas. Brå ska även ge rekommendationer om hur flickors och kvinnors involvering i kriminella miljöer kan motverkas. Uppdraget ska redovisas senast den 23 oktober 2025.

Den 1 juli 2023 trädde lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft. Enligt lagen ska kommunerna ta fram en lägesbild över den lokala brottsligheten, ta ställning till behovet av åtgärder och besluta en åtgärdsplan. Kommunerna ska också ansvara för samordningen av det brottsförebyggande arbetet och ha en samordningsfunktion för brottsförebyggande frågor. För en effektiv implementering av lagen och ett stärkt lokalt brottsförebyggande arbete generellt, har regeringen gett Brå och länsstyrelserna i uppdrag att utveckla det nationella respektive det regionala stödet till kommunerna (Ju2023/00472, Ju2023/00475). För att stärka kommunernas våldsförebyggande arbete som en integrerad del i det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå, har Brå och Jämställdhetsmyndigheten tagit fram ett metodstöd för hur kommuner kan kartlägga tre våldstyper: våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Ju2021/03614). Syftet med metodstödet är att beskriva och förklara hur

underlag med koppling till våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål kan inkluderas i den lokala brottsförebyggande lägesbilden.

Jämställdhetsmyndigheten har också, tillsammans med en rad andra myndigheter, den 12 december 2024 fått i uppdrag att bidra till att utveckla det brottsförebyggande arbetet. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025.

Stärkta förbyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Stöd i föräldraskap är en viktig insats från samhällets sida för att undvika ojämlikhet och negativa utfall för barn och unga. Föräldraskapsstödjande insatser kan motverka normer som rättfärdigar hedersrelaterat våld och förtryck och kan erbjuda alternativ till repressiv uppfostran. Regeringen satsar därför särskilt på stödjande insatser till föräldrar i hederskontexter, bl.a. genom ett uppdrag till Myndigheten för familjerätt och föräldrastöd (MFoF) att främja utvecklingen av våldsförebyggande arbete genom stöd till föräldrar inriktat på familjer i en hederskontext. Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 mars 2025 (A2021/02053).

I oktober 2024 sjösatte regeringen en långsiktig satsning för att stärka sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) med fokus på att nå ut i områden där utanförskapet är stort. För att jämna ut hälsoklyftor och skapa lika förutsättningar för hela befolkningen fick Folkhälsomyndigheten tillsammans med tio andra myndigheter i uppdrag att stärka och främja SRHR. Åtgärderna ska inriktas på de utmaningar som kan uppstå i områden där utanförskapet är stort och som t.ex. kan inskränka människors sexualitet eller deras rätt att välja partner. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2028.

Regeringens stödjer också inrättandet av familjecentraler, bl.a. genom uppdrag till Socialstyrelsen som ska ge stöd till kommuner och regioner i arbetet. Myndigheten ska särskilt bidra till stöd i områden där utanförskapet är stort och där förtjänsterna av det förebyggande, hälsofrämjande och tillitsskapande arbete som sker vid familjecentraler är angelägna. Uppdraget ska slutredovisas senast den 14 mars 2026 (S2023/03257).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har uppdrag som bl.a. avser informationsinsatser och kunskapsunderlag med fokus på våldsförebyggande arbete och hedersrelaterat våld och förtryck, riktade till fritidsledare och andra yrkesverksamma som arbetar med ungas fritid samt yrkesverksamma och andra vuxna som möter nyanlända och unga asylsökande i sitt arbete eller inom ideella engagemang. Webbutbildningen ”Rätt att veta! – Hedersrelaterat våld och förtryck” har utvecklats inom ramen för dessa uppdrag. Utvärderingar visar att metodstödet och övriga insatser har varit eftertraktade och att insatserna sammantaget har haft goda effekter i det våldsförebyggande arbetet för berörda målgrupper och att fler unga som är nya i Sverige har fått den information och kunskap de har rätt till (A2024/00258).

Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn) har i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer såsom barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning för landets barnhusverksamheter (A2023/01717).

Återfallsförebyggande åtgärder med fokus på våldsutövare har utvecklats

Skr. 2024/25:69

I den nationella strategin är ambitionen att främja utvecklingen av effektiva åtgärder för att förebygga att våld utövas men också att våld upprepas. I åtgärdsprogrammet 2024–2026 är återfallsförebyggande insatser med fokus på våldsutövare en egen målsättning, som ett led i regeringens perspektivskifte från gärningsperson till brottsoffer och samhällsskydd (A2024/00869).

År 2021 infördes en bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) om att det till socialnämndens uppgifter hör att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Permanenta medel har avsatts från och med 2021 för utveckling av kommunernas arbete med anledning denna förändring.

Socialstyrelsen fick 2023 i uppdrag att utveckla en permanent nationell samordning av kunskapsutveckling för återfallsförebyggande arbete med våldsutövare (S2023/03257). Många aktörer bidrar i arbetet, däribland Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, länsstyrelserna och Polismyndigheten.

Länsstyrelserna fick i regleringsbrevet för 2023 i uppdrag att ge stöd till yrkesverksamma som arbetar för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Länsstyrelserna ska bl.a. bistå kommuner med kompetenshöjande insatser och verka för att det finns likvärdigt återfallsförebyggande arbete med våldsutövare i hela landet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2028. Länsstyrelserna lyfter kommunernas bristande mottagarkapacitet och avsaknaden av evidensbaserade behandlingsmetoder som särskilt komplicerade faktorer i uppdragets genomförande (A2024/00639).

Kriminalvården har under strategiperioden haft regeringens uppdrag att utveckla myndighetens arbete med att förebygga återfall i våldsbrott mot närstående och hedersrelaterade brott. Kriminalvården har bl.a. tagit fram behandlingsprogrammet Predov (preventing domestic violence) som vänder sig till personer som utsätter närstående för våld. I syfte att möjliggöra bredare användning av Predov och kunna göra en effektutvärdering av behandlingsprogrammet fick Kriminalvården och Socialstyrelsen 2023 i uppdrag att implementera och utvärdera Predov för användning i frivilliga verksamheter i kommunal regi. Kriminalvården ska stödja kommuner i implementeringen av Predov. Socialstyrelsen ska genomföra en vetenskaplig utvärdering av Predov i kommunala verksamheter. Utvärderingen ska generera kunskap om skillnader i resultat och behandlingseffekter av Predov jämfört med andra relevanta behandlingsmetoder. Intresset för att delta har enligt Kriminalvården varit stort och över 100 deltagare från nära en femtedel av landets kommuner har antagits. Hösten 2024 och våren 2025 utbildar Kriminalvården behandlare i de utvalda verksamheterna. Under hösten 2024 påbörjades också rekrytering och datainsamling till den vetenskapliga studie som Socialstyrelsen genomför (Kriminalvården 2024). Uppdraget ska slutredovisas den 15 december 2028 (A2023/01448).

Jämställdhetsmyndigheten framhåller i sin rapport Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet (A2024/00628) att de nya bestämmelserna om återfallsförebyggande arbete i socialtjänstlagen tycks ha resulterat i ett

ökat fokus och medvetenhet om det kommunala ansvaret. Myndigheten menar dock att det är problematiskt att regleringen endast tar sikte på våld från närstående och därmed inte ger kommunerna skyldighet att arbeta återfallsförebyggande med personer som utnyttjar andra i prostitution, trots att detta är ett prioriterat område i den nationella strategin.

Telefonlinjer för att förebygga våldsutövande

Välj att sluta är en stödlinje som riktar sig till personer som vill upphöra med ett våldsamt eller destruktivt beteende. Telefonlinjen drivs av Manscentrum Stockholm, som också har en mottagning för män med problem vid bl.a. separation, ilska och våld. Stödtelefonen tog 2023 emot 858 samtal, vilket är en ökning från 718 samtal 2022. 81 procent av de som uppgav att de har utövat våld var män och 19 procent var kvinnor. Av de 858 samtalen till stödlinjen under 2023 kunde 65 procent hänvisas vidare, varav merparten till specialiserade verksamheter (A2024/00279).

PrevenTell är en nationell telefonlinje vid Karolinska universitetssjukhuset för att förebygga sexuellt våld. Målgruppen är personer med självupplevt riskbeteende, tvångsmässig upptagenhet av sexuella tankar och handlingar, sexuellt intresse för barn och impulser att tvinga någon till sex. Stödsökande erbjuds behandling kopplad till telefonrådgivningen. I en vetenskaplig studie genomfördes intervjuer med personer som kontaktat PrevenTell. Resultaten visar att kvinnor och män som riskerar att begå sexualbrott kan nås av en nationell stödtelefon och därigenom motiveras att genomgå vidare bedömning och behandling (Adebahr m.fl. 2021). Som en del i förstärkningen av det våldsförebyggande arbetet har regeringen skapat långsiktiga finansiella förutsättningar för PrevenTell. I oktober 2024 beslutade regeringen ett förstärkt uppdrag till verksamheten att under 2024 och 2025 ta fram kunskapsöversikter och kunskapsunderlag om önskad sexualitet och prevention av sexuellt våld med särskilt fokus på anhörigstöd (A2024/01254).

Insatser för en samtyckeskultur med fokus på barn och ungdomar

Av den nationella strategin framgår att förskolan och skolan har ett viktigt uppdrag att förmedla kunskap i frågor om sexuellt våld och trakasserier samt grundläggande värderingar utifrån mänskliga rättigheter.

År 2018 genomfördes en reform av sexualbrottslagstiftningen som innebär att gränsen för om en gärning ska vara straffbar går vid om deltagandet är frivilligt eller inte (den s.k. samtyckesreformen, se vidare 4.3.1 s. 56). Regeringen har genomfört flera insatser för att förverkliga en samhällskultur med fokus på samtycke i sexuella relationer.

Sedan hösten 2022 tillämpas förstärkta skrivningar om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck i läroplanerna för grundskolan, anpassade grundskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

För att stödja skolväsendets arbete med sexualitet, samtycke och relationer har regeringen tagit en rad initiativ.

- Sedan 2021 har Statens skolverk i uppdrag att stärka skolans och förskolans systematiska arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska genomföra kunskapshöjande insatser och ta fram

stöd för olika personalgrupper inom skolan och förskolan. Arbetet har stärkts och följts upp under 2023 och 2024. Uppdraget ska redovisas senast den 2 december 2025 (U2020/06608).

- Statens skolverk fick i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att kartlägga och analysera förskolors, skolors och huvudmäns arbete med att förebygga, upptäcka och åtgärda bl.a. våld i ungas relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2026 (U2024/00459).
- Skolinspektionen har 2023–2025 i uppdrag att granska skolornas arbete med de nya läroplanerna med fokus på att förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, t.ex. rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck i syfte att utveckla kvaliteten ytterligare. Uppdraget ska redovisas senast den 1 april 2025 (U2023/02133).
- Regeringen gav i juni 2024 Statens skolverk i uppdrag att bl.a. göra en analys av elevers utsatthet för digitala dimensioner av våld, dvs. kränkningar, våld och hot om våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt rasism och intolerans via digitala enheter. Myndigheten ska även föreslå förebyggande åtgärder. Uppdraget ska redovisas senast den 9 mars 2026 (U2024/01728).
- I november 2024 fick Folkhälsomyndigheten och Statens skolverk i uppdrag att uppdatera och komplettera stödmaterial inom området sexualitet, samtycke och relationer för alla skolformer, bl.a. med fokus på utmaningar i områden där utanförskapet är stort, t.ex. begränsande hedersnormer. Uppdraget ska redovisas senast den 1 mars 2027 (A2024/01235).
- Jämställdhetsmyndigheten och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har i uppdrag att översätta, anpassa och sprida det evidensbaserade våldsförebyggande programmet 'Dating Matters'. Programmet riktar sig till skolungdomar i syfte att förebygga våld i ungas relationer. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 oktober 2030 (A2022/00840, A2024/00844).

Brottsoffermyndigheten fick 2021 i uppdrag att genomföra informations-satsningar kopplade till sexualbrottslagstiftningen och samtycke. Detta genererade 91 000 besök på webbplatsen frivilligtsex.se år 2022, vilket är en ökning med 35 000 besökare jämfört med 2021 (Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2022). År 2023 besökte 80 000 frivilligtsex.se. Andra webbplatser riktade till allmänheten som har information om bl.a. samtycke är UMO, Youmo och informationsverige.se. UMO riktar sig till personer mellan 13 och 25 år. Youmo är en del av UMO med fokus på nyanlända och asylsökande. Informationsverige.se är länsstyrelsernas webbplats med information om Sverige, där finns också information om samtycke. Utvecklare för UMO och Youmo beskriver att webbplatserna fortfarande är välbesökta men att de numera i större utsträckning sprider information genom TIKTOK eller andra sociala medier, där unga befinner sig (A2024/00628).

Flera länsstyrelser lyfter i sina återrapporteringar för 2023 att de arbetar för en samtyckeskultur, främst genom medverkan vid konferenser, föreläsningar och workshops. Målgrupper har bl.a. varit yrkesverksamma,

elever, vårdnadshavare och andra vuxna som finns kring barn och ungdomar inklusive unga med funktionsnedsättningar (A2024/00160).

Det mesta arbetet för att främja en samtyckeskultur riktar sig till barn och unga eller till skolan. Vikten av att inkludera vuxna i förändringsarbete för en samtyckeskultur blir tydligt då majoriteten av de som misstänks för våldtäkt är personer över 18 år. En av få samtyckessatsningar som vänder sig till vuxna är Jämställdhetsmyndighetens kampanj Låt inte tystnaden tala som lanserades hösten 2023. Kampanjen syftar till att få pojkar och män att säga ifrån när vänner och kollegor pratar om att exploatera andra sexuellt. Ett förebyggande arbete för att förändra normer kring relationer och våld måste kompletteras med ett brottsbekämpande arbete inom rättsväsendet, se vidare 4.3.

Regeringen inrättade 2022 ett statsbidrag som ska fördelas enligt förordningen (2022:722) om statsbidrag för visst våldsförebyggande arbete. Bidraget riktar sig till ideella organisationer, kommuner och regioner och syftar till att stärka det våldsförebyggande arbetet och att främja utvecklingen av evidensbaserade insatser. Medel lystes ut första gången under hösten 2022 för bidragsår 2023 och 2024. Totalt har 28 ansökningar beviljats. Majoriteten av de beviljade ansökningarna avser stöd till utsatta för sexuellt våld. Endast en minoritet av de beviljade ansökningarna avser stöd till utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Jämställdhetsmyndigheten utvecklar under 2024 arbetet att analysera och följa upp bidragens resultat och effekter, dels för att på ett bättre sätt kunna uttala sig om hur bidragsgivningen uppfyller syftet med bidraget, dels för att kunna analysera resultat och effekter över tid.

Stärkt jämställdhets- och kvinnofridsarbete på lokal och regional nivå

Sveriges kommuner och regioner (SKR) har sedan 2018, med stöd av regeringen, bedrivit ett utvecklingsarbete för att stärka jämställdhets- och kvinnofridsarbetet lokalt, regionalt och nationellt. SKR avslutade 2023 den treåriga satsning som de 2021–2023 erhållit bidrag från regeringen för att genomföra. Det övergripande syftet har varit att öka kunskap och kapacitet i kommuner och regioner. Satsningen har bidragit till ökat utvecklingssamarbete och stöd till kommuner och regioner om att förebygga våld, förbättra stödet för våldsutsatta och erbjuda en likvärdig service, vård och omsorg för kvinnor och män respektive flickor och pojkar med särskilt fokus på att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Satsningen har även bidragit till ökad samverkan med nationella myndigheter (A2024/00317).

4.1.2 Utvecklingen på området utifrån indikatorerna

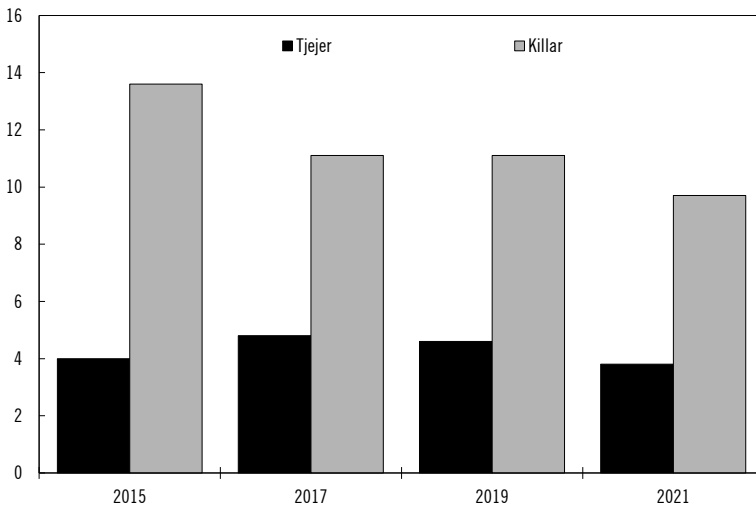
Stor skillnad mellan könen i attityder till användning av våld och till jämställdhet

Andelen elever i årskurs nio som inte tycker att det är fel att använda våld för att få respekt har varit relativt stabil sedan 2015, enligt Brås Skolundersökning om brott (SUB) 2021. Andelen flickor som inte tycker att det är fel att använda våld för att få respekt är lägre än andelen pojkar. Cirka fyra

procent av flickor och mellan åtta och tio procent av pojkar har uppgett detta i undersökningarna som har gjorts från 2015 till 2021. När det gäller frågan om att använda våld om en annan elev kallade personen för något dumt har det dock skett en minskning mellan 2015 och 2021 bland pojkar. För flickor är nivån relativt stabil, se diagram 4.1 nedan. Skillnaderna mellan pojkars och flickors attityder till våld är fortsatt tydliga i SUB 2023 beträffande båda frågorna. 2023 uppgav 12,7 procent av pojkar och 5,4 procent av flickor att de skulle använda våld om en annan elev kallade den för något dumt. 2023 uppgav 10,7 procent av pojkar och 5,7 procent av flickor att det inte är fel att använda våld för att få respekt. På grund av förändringar i svarsalternativen är siffrorna för 2023 inte jämförbara med tidigare studier.

Diagram 4.1 Andel elever i årskurs 9 som uppger att de är benägna att använda våld om en annan elev kallade den för något dumt

Procent



Anmärkning: Frågan i enkäten lyder: "Om en två år yngre elev kallar mig något dumt, så kommer jag att slå till den eleven".

Källa: Skolundersökningen om brott, Brå.

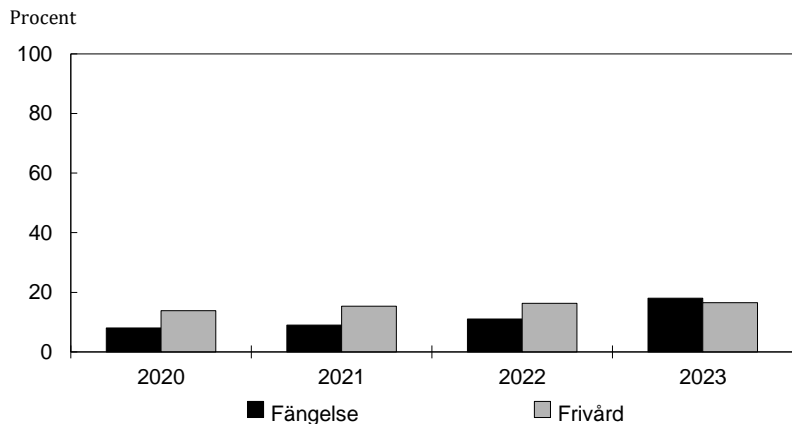
Forskning visar att det kan finnas samband mellan attityder och värderingar kring jämställdhet och maskulinitet och attityder och värderingar rörande våld och våldsanvändning (Franzén & Gottzén 2020). Den nationella ungdomsenkäten som genomförs av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor visar en minskning i fråga om att instämna i stereotypa påståenden om jämställdhet och könsroller bland unga i åldern 16–25 år. 10 procent av flickorna och 35 procent av pojkarna instämde i dessa påståenden 2021, jämfört med 23 procent av flickorna och 43 procent av pojkarna 2015. Det har inte publicerats någon ny studie sedan den förra skrivelsen. Jämställdhetsmyndighetens attitydundersökningar från 2019 och 2022 visar också på stora skillnader mellan unga kvinnor och unga män i flera frågor som rör jämställdhet (Jämställdhetsmyndigheten 2021:1; 2022:26).

Återfallsförebyggande insatser för våldsutövare har ökat

I den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor lyfts det återfallsförebyggande arbetet med våldsbrottsdömda som ett avgörande utvecklingsområde för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Andelen fullföljda återfallsförebyggande program i Kriminalvårdens regi ger en indikation på hur det våldsförebyggande arbetet som riktas till män som har utövat våld bedrivs, s.k. indikativ prevention.

Kriminalvården har haft en ansträngd situation under flera år med ett ökande antal klienter. Till följd av bl.a. den kraftiga kapacitetsökningen råder det brist på lokaler och personal som kan bedriva behandlingsprogram (Kriminalvården årsredovisning 2023). Trots Kriminalvårdens ansträngda situation visar statistik av genomförda program med klienter som har bedömd risk att fortsätta utöva sexualbrott eller våld mot sin partner, en bibehållen eller positiv utveckling. I diagram 4.2 illustreras andelen klienter som har genomfört ett program mot sexualbrott. Mellan 2020 och 2023 har andelen klienter som genomfört ett återfallsförebyggande program mot sexualbrott vid fängelser ökat från 8 till 18 procent. Motsvarande ökning inom frivården var från 14 till 17 procent. Andelen klienter i fängelser som genomgått ett program mot återfall i relationsvåld mellan 2020–2023 har legat på 9 till 10 procent. I liknande verksamheter inom frivården ses en ökning från 10 procent 2020 till 14 procent 2023.

Diagram 4.2 Andel klienter i Kriminalvården som har genomfört ett program mot sexualbrott 2020–2023



Källa: Kriminalvården

I syfte att säkerställa att de återfallsförebyggande insatserna är effektiva och ändamålsenliga, behöver effekterna av Kriminalvårdens program utvärderas. Kriminalvården har nyligen redovisat en forskningsrapport om stöd och behandling för sexualbrottsdömda män. En av rapportens slutsatser är att behandlingsprogrammet för sexualbrottsdömda, Seif (sexualbrottsprogram med individuellt fokus), tycks vara en lovande metod för att hjälpa sexualbrottsdömda personer att upphöra med brott. I rapporten lyfts att förebyggande åtgärder verkar kunna lyckas eller falla på olika samhällsnivåer. Flera av männen i studien uppgav att de hade sökt hjälp

från bl.a. sjukvården innan brottet men att de ofta fått otillräcklig hjälp. En av slutsatserna är att förebyggande insatser behöver förstärkas och att välfärdssystemet behöver ta större ansvar för att förebygga sexualbrott i ett tidigt skede (Kriminalvården 2024, Stöd och behandling för sexualbrottsdömda män).

Uppdraget till Kriminalvården och Socialstyrelsen om att implementera och utvärdera Predov vid användning i kommunala verksamheter syftar också till att möjliggöra en djupare förståelse av programmets effekter, se vidare 4.1.1 s. 21.

Andel kommuner där socialtjänsten erbjuder stödsamtal till våldsutövare har ökat

I Socialstyrelsens öppna jämförelser ses en positiv utveckling i kommunernas arbete med stöd till våldsutövare. År 2019 uppgav 62 procent av svarande kommuner att de erbjöd stödsamtal, som föregåtts av ett biståndsbeslut, till våldsutövande män. År 2024 var andelen 84 procent. Ändringen i socialtjänstlagen tycks alltså ha resulterat i ett ökat fokus och medvetenhet om det kommunala ansvaret att verka för förändringsarbete med våldsutövare.

I Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät om våldsförebyggande arbete uppger 39 procent av de svarande kommunerna att de i hög grad har behov av kunskaps- och metodstöd för arbetet med våldsutövare och 44 procent uppger att de har behov till viss del (Jämställdhetsmyndigheten AIK 2023:1). Flera länsstyrelser lyfter att kommunerna behöver stöd i arbetet med att utreda och bedöma våldsutövande samt att motivera personer som har utövat våld att ta emot stöd (A2024/00160). Detta blir också påtagligt när det gäller kommunernas arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns mycket begränsade kunskaper om verkningsfulla metoder avseende våldsutövare i en hederskontext, vilket försvårar för kommunerna. Det råder även en osäkerhet kring effekten av individuell behandling eftersom våld i en hederskontext både är ett individuellt och ett kollektivt fenomen (Socialstyrelsen 2020 artnr. 2020-3-6697).

4.2 Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta

Den andra målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026 handlar om att förbättra möjligheterna att upptäcka våld och våldsutövare och att förstärka skyddet och stödet för de som har utsatts för våld. Med stöd avses här alla former av stöd, inklusive vård och behandlingsinsatser. Målsättningen tar avstamp i Istanbulkonventionens kap. IV – Skydd och stöd.

Indikatorer som följs upp av Jämställdhetsmyndigheten:

- Andel kommuner där socialtjänsten har en aktuell skriftlig rutin för hur handläggaren ska säkra skolgången för barn i skyddat boende (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser)

- Andel kommuner där socialtjänstens verksamhetsområde våld i nära relationer har aktuella skriftliga överenskommelser om samverkan i enskilda ärenden med externa aktörer (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser)
- Andel kommuner där socialtjänsten verksamhetsområden har aktuella skriftliga rutiner vid indikation på att en vuxen utsatts för våld i nära relationer (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser)
- Andelen gravida kvinnor som i samband med inskrivning till mödravård tillfrågas om utsatthet för våld (Graviditetsregistret).

4.2.1 Centrala åtgärder under strategiperioden för förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd

Ett program för att lämna destruktiva relationer

I åtgärdsprogrammet 2024–2026 aviserade regeringen ett program för att lämna destruktiva relationer. Det behöver vara låga trösklar för att söka hjälp och det måste finnas samlad, lättillgänglig och motiverande information så att det är så enkelt som möjligt att komma ur en våldsamt eller destruktiv livssituation och att sedan inte gå tillbaka. En central del i arbetet är Socialstyrelsens uppdrag att analysera och ta fram förslag på en samordnad stödkedja för våldsutsatta individer. Det innebär bl.a. att identifiera vilka aktörer som bör ingå i stödet, vilka yrkesgrupper som bör vara involverade och hur stödet kan individanpassas. Behov hos utsatta barn, unga och personer som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck ska uppmärksammas särskilt. Uppdraget ska redovisas senast den 10 april 2027 (S2024/00720).

Stärkta insatser för att våldsutsatta ska få stadigvarande boende är centrala komponenter för att säkerställa att våldsutsatta lämnar och inte återvänder till destruktiva relationer. Ingen ska behöva stanna kvar i en våldsamt relation av rädsla för att t.ex. förlora sin bostad. Den 1 juli 2024 trädde nya regler i kraft för att stärka det hyresrättsliga skyddet för våldsutsatta kvinnor samtidigt som möjligheten att säga upp en hyresgäst som utövar våld mot en närstående utökades. Den som utövar våld mot en närstående ska kunna bli av med sin lägenhet, samtidigt som den våldsutsatta personens möjlighet att ta över kontraktet och bo kvar har stärkts. Därtill finansierar regeringen statsbidrag i syfte att stärka och utveckla kommunernas arbete när de erbjuder våldsutsatta hjälp med att ordna stadigvarande boende, enligt förordningen (2022:1416) om statsbidrag till kommuner för att stärka arbetet med att hjälpa våldsutsatta att ordna stadigvarande boende. Förordningen upphör att gälla vid utgången av 2025.

Ekonomiskt våld är en allvarlig form av våld och förtryck, där kontroll och makt utövas med hjälp av ekonomin. Det kan handla om att inte få använda sina egna pengar som man själv önskar, att tvingas stå för alla kostnader eller övertalas att ensam ansvara för lån och därmed försättas i skuld (SOU 2024:21). Sådana ekonomiska faktorer ska inte avhålla någon från att lämna en våldsamt relation. Utdragna bodelningsprocesser kan vara ett hinder för den som vill lämna en destruktiv relation, t.ex. när den utsattas kapital är bundet i gemensamma tillgångar, såsom bostadsrätt, hus, sparande och bohag. Genom att fördröja bodelningen kan en make hindra

den ekonomiska upplösningen, vilket kan orsaka problem och göra det svårt att hitta en ny bostad, särskilt för en ekonomiskt svagare make. En ekonomiskt svagare part i ett äktenskap kan vara särskilt sårbar om också våld förekommer eller har förekommit i relationen. Regeringen beslutade den 7 november 2024 att tillsätta en utredning med syfte att se över ett flertal viktiga frågor kopplade till bodelningsprocessen, för att åstadkomma en välfungerande, effektiv och rättssäker ordning, och därigenom stärka skyddet för den som är utsatt för ekonomiskt våld (dir. 2024:107). Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2025.

Inom ramen för det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd 2023 anordnades en konferens om sambandet mellan ekonomisk egenmakt och att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Detta inkluderade bl.a. fokus på ekonomiskt våld.

Åtgärder för stärkt stöd och skydd för individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Regeringen bedömer att arbetet med att förebygga och bekämpa att barn och unga förs bort i hederskontexter behöver stärkas, bl.a. behövs en bättre bild av problemets omfattning för att kunna sätta in rätt insatser. Jämställdhetsmyndigheten har därför fått i uppdrag att lämna förslag på hur ett nationellt inrapporterings- och uppföljningssystem av ärenden där ett barn eller en vuxen har blivit bortförd utomlands kan utformas (A2024/00844). Socialstyrelsen har i uppdrag att utreda möjligheten att ta fram bättre nationell statistik om försvunna och bortförda barn inom socialtjänstens område (S2023/03257). Regeringen har också gett en utredning i uppdrag att bl.a. lämna förslag om ett nationellt frånvaroregister (dir. 2023:154). Skolfrånvaro kan t.ex. bero på att elever i familjer med hedersnormer förbjuds att delta i viss undervisning eller att barn och unga förs utomlands i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld. Utredningen ska redovisas den 31 januari 2025.

Utrikesdepartementets enhet för konsulära och civilrättsliga ärenden handlägger konsulära ärenden gällande familjerelaterat tvång. Sektionen har en regional rådgivare knuten till sig, placerad vid ambassaden i Nairobi. Regionrådgivarbefattningen är viktig i det konsulära arbetet med familjerelaterade tvångsärenden och har förlängts till och med hösten 2026. Familjerelaterade tvångsärenden utmärks av att personer förs till eller kvarhålls utomlands av sina närstående i en heders- eller patriarkal kontext och förhindras att återvända till Sverige. Personerna utsätts eller riskerar att utsättas för olika former av våld, tvång och kontroll från familjens eller släktens sida, inklusive barn- och tvångsäktenskap. Med hjälp av en regional rådgivare har en kunskapsbas byggts upp över relevant lagstiftning, myndigheter, stödorganisationer m.m., som bidrar till effektivitet och förutsägbarhet i ärendena. Se vidare 2.4.

Regeringen arbetar för att alla barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck ska ha jämlik tillgång till specialiserat och anpassat stöd och hjälp oavsett vistelseort. Länsstyrelsen i Östergötlands län ska erbjuda länsstyrelserna stöd vid utvecklingen av regionala resurscentra i syfte att främja arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck i hela landet

(Fi2023/00435). Under 2023 har sex nya län ansökt om och beviljats medel för att upprätta resurscentra. Regeringen har fram till juni 2024 finansierat inrättande av resurscentra i 13 län i landet, vilket är en ökning med fem resurscentra sedan 2022 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13 s. 62).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av behovet av stödinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive utsatthet för s.k. omvändelseförsök mot unga hbtqi-personer. Myndigheten ska vid behov utveckla sådana stödinsatser och därefter utveckla och sprida kunskap om tillgängliga stödinsatser. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2026 (S2023/03224).

Regeringen har stärkt arbetet för att bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor

I juni 2018 beslutade regeringen om en handlingsplan mot könsstymning av flickor och kvinnor (S2018/03931). I samband med beslut om handlingsplanen fick flera myndigheter uppdrag på området (A2021/01029). Uppdraget slutredovisades i september 2023 (A2023/01324, A2023/01331). Av redovisningen framgår bl.a. att informationsinsatser har riktats mot allmänheten och yrkesverksamma, exempelvis har webbsidan könsstymning.se lanserats. Detta bedöms innebära att fler personer kommer att kunna ta del av stöd och vård. Det finns dock ett behov av fortsatt utvecklat och stärkt arbete mellan de samverkande myndigheterna. Regeringen har därför gett Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för stöd till trossamfund och Socialstyrelsen i fortsatt uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor (A2023/01717). Även Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten bidrar aktivt i arbetet.

Regeringen stödjer, genom uppdrag till Socialstyrelsen och överenskommelser med Sveriges kommuner och regioner (SKR), utvecklingen av en jämlik och kunskapsbaserad vård för personer som utsatts för sexuell våld eller könsstymning. Resultatet av uppdraget till Socialstyrelsen ska bidra till ett stärkt och enhetligt arbete i hela landet. Uppdraget ska slutredovisas den 15 december 2024 (S2023/00970). Genom överenskommelserna med SKR de senaste åren har regionerna tilldelats medel för att säkerställa att det finns en tydlig vårdkedja för personer som har blivit utsatta för sexuell våld eller könsstymning, förbättra vårdens bemötande av målgruppen samt öka medarbetarnas kunskaper om sexuell våld och könsstymning, dess konsekvenser och hur det kan upptäckas (S2023/00371, S2023/03333).

I syfte att öka kvaliteten i rättsintygen har förordningen (2005:1063) om rättsintyg i anledning av brott ändrats på så sätt att Rättsmedicinalverket får meddela föreskrifter om ett rättsintygs utformning och innehåll. Förordningsändringen trädde i kraft den 1 mars 2022. I slutredovisningen av uppdraget att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor (A2021/01029) anges att Rättsmedicinalverket har vidtagit åtgärder för att höja läkarnas kompetens inom området genom fortsatt kompetensutveckling.

Under perioden för den nationella strategin 2017–2026 har flera satsningar gjorts för att möjliggöra ett långsiktigt och verkningsfullt arbete för förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta. Sedan arbetet med att genomföra strategin påbörjades har fler aktörer utvecklat sitt arbete med ökad upptäckt av våld och samhällsansvaret för skydd och stöd har på så sätt förtydligats.

Ett exempel är uppdraget till Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, Socialstyrelsen och Jämställdhetsmyndigheten om förbättrad upptäckt av våld i nära relationer (A2022/00842). Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2025. Arbetet ska därefter implementeras i myndigheternas ordinarie verksamheter. Dessa myndigheter har även, tillsammans med Konsumentverket, Pensionsmyndigheten och Statens servicecenter, fått i uppdrag att sprida och utveckla information om ekonomiskt våld till sina målgrupper, inklusive att hänvisa utsatta till rätt stödinstant (A2024/00777).

Socialstyrelsen har under 2024 fått i uppdrag att stödja socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med att upptäcka våld mot barn och unga. I uppdraget ingår att tillhandahålla utbildningsinsatser för ökad upptäckt av både våldsutsatthet och våldsutövande (S2024/01110).

Ökat fokus på arbetsgivares roll i att upptäcka våldsutsatthet

SKR har samlat stöd till arbetsgivare för att uppmärksamma våldsutsatthet hos medarbetare. Många kommuner och regioner har egna lokala rutiner för arbetsgivarens åtgärder vid våld i en medarbetares nära relation, men det finns behov av ett samlat nationellt stöd på området. Regeringen gav därför Jämställdhetsmyndigheten 2022 i uppdrag att höja kunskapen om hur våld i nära relationer och hedersrelaterat förtryck påverkar arbetslivet. Jämställdhetsmyndigheten ska samla och sprida kunskap genom ett praktiskt metodstöd riktat till arbetsgivare. Metodstödet ska fungera vägledande både vad gäller förebyggande arbete och hur arbetsgivare kan agera vid misstanke om att en arbetstagare är utsatt (A2022/00389). Uppdraget har förlängts och myndigheten har utvecklat olika vägledningar och en webb-utbildning med stöd till chefer, inklusive hur arbetsgivare kan inkludera våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Uppdraget ska slutredovisas den 28 februari 2025 (A2023/01717). Ökat fokus på arbetsgivare för att uppmärksamma våldsutsatthet hos medarbetare kan leda till att fler våldsutsatta och våldsutövare upptäcks och får tillgång till stöd och hjälp. Regeringen genomförde därför den 3 september 2024 rundabordssamtal med expertmyndigheter och arbetsmarknadens parter, i syfte att vidareutveckla arbetet.

Behov av ökad kunskapsbaserad utveckling för adekvat stöd och skydd

En rapport från Socialstyrelsen visar att användningen av standardiserade bedömningsmetoder inom området våld i nära relationer har ökat avsevärt, från 12 procent 2010 till 90 procent 2019. Utvecklingen utmärker sig i jämförelse med andra närliggande fält inom det sociala arbetet, vilket kan förklaras av stora behov av stöd på området, i kombination med olika upp-

drag till myndigheter om kompetensstöd och kunskapspridning (Socialstyrelsen 2023 artnr. 2023-11-8841). Socialstyrelsen bedömer att myndighetens kunskapsstöd ger ökade förutsättningar för en kunskapsbaserad utveckling av arbetet inom vård och omsorg med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Här ingår stöd för vård och omsorg i arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck utifrån bästa tillgängliga kunskap.

Regeringen kan dock konstatera att det allttjämt finns stora brister i samhällets skyddsnet när det gäller att upptäcka såväl potentiella brottsoffer som gärningspersoner. Kunskapen om brister, kunskapsluckor och utvecklingsbehov i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck har blivit tydliga genom rapporter från flera myndigheter, bl.a. Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023, Jämställdhetsmyndighetens redovisning av uppdraget att kartlägga utbildningsbehov om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer hos yrkesgrupper som möter våldsutsatta (A2023/01605) och Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) rapport utifrån dess uppdrag att genomföra en förstärkt och utvecklad tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och (A2024/00668). IVO:s tillsyn av följsamheten till Socialstyrelsens nya föreskrift om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) visar att över 200 socialnämnder och mer än 400 vårdcentraler inte följer föreskriftens samtliga krav, bl.a. de stärkta kraven på rutiner för att fråga om våld. Dessa brister riskerar att leda till att vuxna och barn blir kvar i destruktiva relationer eller sociala situationer där våldet kan fortgå med allvarliga konsekvenser. I tre av de ärenden som IVO har granskat har barn och kvinnor dött till följd av det våld de utsatts för och det finns exempel på barn som bott kvar i en våldsam hemmiljö trots att det har funnits uppgifter om att barnet har utsatts för våld.

Ökat antalsamtal till de nationella stödtelefonerna för våldsutsatta

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet är en viktig resurs i arbetet med den nationella strategin. NCK driver sedan 2007 Kvinnofridslinjen, en nationell stödtelefon för våldsutsatta. Samtalen till Kvinnofridslinjen har ökat avsevärt sedan 2017. Under 2023 besvarades sammanlagt 49 354 samtal, vilket i genomsnitt är 135 samtal per dygn. Det är en ökning med tio procent jämfört med 2022. Viktiga orsaker tros vara att mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har uppmärksammats mer i samhället, att kunskapen och engagemanget från myndigheter och medier har ökat och att allt fler känner till den nationella stödtelefonen (NCK 2024). NCK fick 2021 i uppdrag att även inrätta nationella stödtelefoner som riktar sig till män respektive icke-binära och personer med transerfarenhet. Dessa stödlinjer togs i bruk den 15 februari 2023. Under 2023 besvarade stödlinjen för män 2774 samtal och stödlinjen för transpersoner besvarade 446 samtal (A2024/01066).

I juni 2024 inrättade NCK även en stödlinje för individer som är utsatta eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck och deras anhöriga. NCK fick i juni 2024 även i uppdrag att införa ett EU-harmoniserat telefonnummer för personer som har utsatts för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat förtryck, inklusive hbtqi-

personer. Det innebär det går att nå en stödlinje genom att använda sig av ett och samma telefonnummer oavsett i vilken medlemsstat i EU man befinner sig. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2026 (A2024/00027).

I syfte att nå fler målgrupper ska NCK utveckla tillgänglighetsanpassade chattfunktioner för samtliga stödlinjer under 2024 och 2025 (U2023/03659). Riksdagen har från och med 2022 beslutat om en permanent ökning av medlen för driften av NCK:s nationella stödtelefon för våldsutsatta, för att ge verksamheten långsiktiga och goda förutsättningar. I budgetpropositionen för 2025 föreslås att NCK ska tilldelas 7 miljoner kronor årligen i en treårig satsning för att förstärka arbetet med samtliga stödlinjer ytterligare. Syftet är att fler våldsutsatta ska nå stödlinjerna, alla tider på dygnet.

Permanent statsbidrag till civilsamhällesorganisationer inom brottsofferområdet

Det civila samhällets arbete för att förebygga våld och ge stöd till utsatta är många gånger avgörande och deras roll som röstbärare är central. Regeringen har under perioden för den nationella strategin 2017–2026 aktivt stärkt förutsättningarna för kvinno- och tjejjourernas arbete. Enligt Socialstyrelsens årliga uppföljningar av statsbidragen har medlen framför allt använts till insatser som samtalsstöd, rådgivning, informationsinsatser och stöd till kvinnor och flickor i deras kontakt med myndigheter.

Regeringen har beslutat om förordning (2022:257) om statsbidrag till kvinno- och tjejjourer och vissa andra ideella organisationer inom brottsofferområdet. I den nya förordningen sammanförs fyra befintliga statsbidrag till kvinno- och tjejjourer och andra ideella organisationer inom brottsofferområdet. Förutsättningarna förbättras för organisationerna genom att en del av bidraget fördelas som organisationsbidrag och genom att bidraget blir tvåårigt. Att bidragen på området fördelas enligt en och samma förordning syftar till att bidra till en effektivare hantering och administration av bidragen för både organisationerna och Socialstyrelsen. För att organisationerna ska ha goda förutsättningar för ett långsiktigt arbete har regeringen ökat och permanentat statsbidragen till kvinno- och tjejjourer, deras riksorganisationer samt andra organisationer som arbetar med liknande stöd till våldsutsatta. Den tvååriga bidragsperioden tillämpades för första gången för bidragsåren 2024 och 2025. Socialstyrelsen har beslutat om att fördela nästan 160 miljoner kronor årligen per bidragsår 2024 och 2025 för ändamålet. Regeringen kommer att följa utvecklingen inom området.

Arbetet inom området skyddade personuppgifter fortsätter att stärkas

I många fall behöver de som har utsatts för våld och hot från närstående ha skyddade personuppgifter. Det finns ett stort behov av ökad kunskap om och långsiktigt stöd till dessa personer. Många våldsutsatta kvinnor upplever att samhällets skydd och stöd upphör efter att de har beviljats skyddade personuppgifter. Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder för att säkerställa skyddet för våldsutsatta som lever med skyddade personuppgifter, däribland uppdrag till flera myndigheter. Jämställdhetsmyndig-

heten fick 2021 i uppdrag att genomföra kunskaphöjande insatser gällande våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter, med fokus på kvinnor och barn (A2021/00971). År 2023 fick Jämställdhetsmyndigheten ett fortsatt uppdrag att samordna och följa upp myndigheters arbete med skyddade personuppgifter. Myndigheten ska verka för att höja kunskapen genom att sprida de kunskapsmaterial som har tagits fram till berörda målgrupper i syfte att säkerställa att skyddade personuppgifter inte röjs. Uppdraget ska slutredovisas den 31 mars 2027 (A2023/01717).

Skatteverket fick i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att etablera en nationell struktur för samverkan med, och informationsspridning till, berörda myndigheter i syfte att bidra till en enhetlig, säker och effektiv hantering av skyddade personuppgifter (Fi2023/03131). Uppdraget redovisades den 31 oktober 2024 (Fi2024/02114). Skatteverket leder numera ett nätverk med 14 myndigheter och SKR. En förstudie har genomförts för att skapa kunskapsunderlag för det fortsatta arbetet inom nätverket. Det handlar t.ex. om att skapa gemensamma riktlinjer i de fall det saknas för att bidra till ökad enhetlighet och säkrare hantering av skyddade personuppgifter. Skatteverket vill att insatserna ska bidra till en gemensam förflyttning som utgår från målgruppens upplevelse och behov, snarare än myndigheternas egna. Skatteverket planerar också att utöka kunskapsunderlaget genom en förstudie med ett antal privata aktörer som har centrala roller i livet för individer med skyddade personuppgifter, som t.ex. posthantering och bankkontakter.

Regeringen har även tillsatt en utredning för att se över om Skatteverkets förmedling av post till personer med skyddade personuppgifter bör regleras (dir. 2023:167). Syftet är att åstadkomma ett väl fungerande förfarande för en effektiv, trygg och säker postförmedling. Utredningens uppdrag ska redovisas senast den 27 juni 2025.

I syfte att förebygga att personuppgifter röjs av myndigheter är det också viktigt att följa upp brister. För att kunna bidra med underlag i Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att samordna och följa upp myndigheters arbete med skyddade personuppgifter har Integritetsskyddsmyndigheten i uppdrag att utveckla sitt IT-stöd och statistiken rörande incidenter kring skyddade personuppgifter. Den aktuella statistiken ska redovisas till regeringen senast den 31 mars 2025 (Ju2023/02719).

Flera andra myndigheter har viktiga roller i arbetet med stärkt stöd och skydd för våldsutsatta med skyddade personuppgifter. Den 20 maj 2024 samlade regeringen Arbetsförmedlingen, Domstolsverket, Försäkringskassan, Integritetsskyddsmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Kronofogdemyndigheten, Polismyndigheten, Skatteverket, Socialstyrelsen, Statens servicecenter, Statens skolverk och Åklagarmyndigheten för en dialog om myndigheternas arbete (A2024/00869). Dessa myndigheter ingår också i Skatteverkets nätverk.

Flera av ovanstående åtgärder ingick i regeringens skrivelse som överlämnades till riksdagen den 5 juni 2024 med anledning av Riksrevisionens granskning av statens skydd av hotade personer (skr. 2023/24:157). I skrivelsen instämmer regeringen i stort i de bedömningar som Riksrevisionen har gjort. Regeringen har för avsikt att hålla sig informerad om insatser och behov av vidare åtgärder genom en särskild dialog med berörda myndigheter.

Barns umgänge med en våldsutövande förälder är en stor säkerhetsrisk både för barnet och för den våldsutsatta föräldern. År 2021 beslutades en rad lagändringar rörande vårdnad, boende och umgänge (prop. 2020/21:150). Ändringarna innebär bl.a. att barnets rätt till information och till delaktighet stärks, att socialnämnden i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge ska få möjlighet att höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande samt att skyddet för barn som riskerar att fara illa stärks. För att stödja implementeringen av lagändringarna fick Socialstyrelsen 2023 i uppdrag att vidta åtgärder för att stärka barns och ungas delaktighet i ärenden inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård för barn som har utsatts för våld eller befinner sig i sårbara situationer. Uppdraget ska slutredovisas senast den 2 mars 2026 (S2023/02748).

Regeringen beslutade i september 2024 om en proposition med förslag om ändringar i föräldrabalken för att stärka skyddet för barn mot våld och andra kränkningar (prop. 2024/25:10). Regeringen föreslår att portalparagrafen om barnets bästa i föräldrabalken ändras så att risken för att barnet far illa ges en särskilt framträdande plats vid bedömningen av vad som är bäst för barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. För att förbättra domstolars tillgång till beslutsunderlag för bedömningen av om ett barn riskerar att fara illa föreslås också en skyldighet att i vissa svårbedömda fall hämta in ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog. Regeringen föreslår vidare att det ska slås fast att barnets bästa går före rätten till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. Därigenom klargörs att det finns situationer där barnet som utgångspunkt inte ska ha något umgänge, t.ex. när en förälder har utsatt barnet för allvarligt våld. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Regeringen har vidare gett uppdrag till flera myndigheter för att förbättra barns rättigheter på detta område. Jämställdhetsmyndigheten har genomfört en kartläggning av hur uppgifter om våld eller andra övergrepp beaktas i mål om vårdnad, boende eller umgänge (Jämställdhetsmyndigheten 2022:1). Uppgifter om våld eller andra övergrepp förekom enligt Jämställdhetsmyndigheten i 64 procent av de granskade målen. Jämställdhetsmyndigheten har bl.a. haft dialog med 23 tingsrätter och sex hovrätter och har tillsammans med Domstolsakademien genomfört utbildningar och informationsinsatser om våld riktade till bl.a. tingsrättspersonal. Jämställdhetsmyndigheten rekommenderar fortsatta utbildningsinsatser för domstolarna inom området mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt eftervåld (Jämställdhetsmyndigheten 2023:12). Jämställdhetsmyndighetens fick 2024 i fortsatt uppdrag att genomföra kompetenshöjande insatser om våld i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Uppdraget ska redovisas den 15 juni 2025 (A2023/00841).

Insatser för kunskapsbaserade riskbedömningar i socialtjänsten

Flera aktörer har pekat på behovet av kunskaps- och metodstöd till socialtjänsten i arbetet med frågor som rör våld i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Bland annat har Myndigheten för familjerätt och föräldra-

skapsstöd (MFoF) och Jämställdhetsmyndigheten påpekat att anpassade och utvärderade metodstöd för riskbedömningar i familjerättens arbete behöver utvecklas och att det finns ett stort behov av kunskapsspridande arbete till yrkesverksamma (Jämställdhetsmyndigheten 2023:12; MFoF 2021, Uppdrag om stärkt samverkan i familjerättsliga ärenden; MFoF årsredovisning 2023). Regeringen bedömer att socialnämndernas utredningar behöver bli mer enhetliga och kunskapsbaserade. Socialtjänstens familjerätter behöver även få tillgång till anpassade och kunskapsbaserade metoder och operativt kunskapsbaserat stöd för riskbedömningar i ärenden som rör risker för att ett barn, eller någon annan i familjen, ska utsättas för våld eller i andra avseenden fara illa. Mot denna bakgrund gav regeringen i juni 2024 MFoF och Socialstyrelsen i uppdrag att stärka stödet till socialtjänstens arbete med riskbedömningar samt i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2027 (S2024/01210).

Reform för att utveckla skyddat boende

Sedan den 1 april 2024 gäller nya regler för skyddat boende som nu är en tillståndspliktig boendeinsats enligt socialtjänstlagen (prop. 2023/24:31). Enligt den nya lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende ska barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende bedömas och beviljas insatsen individuellt. Om samtycke saknas från den vårdnadshavare som barnet inte placeras tillsammans med kan socialnämnden, efter ansökan hos förvaltningsrätten, bevilja barnet en insats i form av skyddat boende med stöd av den nya lagen. Den möjliggör även att socialnämnden får besluta om hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsning. Vidare ska socialnämnden ansvara för att tillgodose barnets behov av stöd- och hjälpinsatser och en särskilt utsedd socialsekreterare ansvarar för kontakten med barn och unga vars tillgång till hälso- och sjukvård och skolgång också har stärkts. Syftet med reformen är att förbättra skyddet för, och stödet till, de som behöver skyddat boende. Lagändringarna syftar även till att stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende.

Regeringen har gett flera myndigheter i uppdrag att stödja reformens genomförande och har stärkt utvecklingsmedel till kommuner och regioner som kan användas till detta ändamål.

- Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram och sprida målgruppsanpassad information till kommuner och enskilda om hur socialförsäkringsförmåner påverkas vid en vistelse i skyddat boende. Försäkringskassan ska bistå i arbetet (S2023/03257).
- Socialstyrelsen har i uppdrag att se över kvalitetsindikatorer för skyddade boenden och på nationell nivå följa upp verksamheten vid sådana boenden med särskilt fokus på behov hos barn, våldsutsatta med funktionsnedsättningar samt våldsutsatta i hederskontexter. Socialstyrelsen ska inhämta kunskap och erfarenheter från Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn). Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2026 (S2023/03257).

- Myndigheten för delaktighet har i uppdrag att bistå Socialstyrelsen i arbetet med kvalitetsindikatorer för skyddade boenden utifrån ett funktionshinderperspektiv. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2026 (S2023/03257).
- Länsstyrelserna ska stödja yrkesverksamma i att tillämpa ett barnrättsperspektiv i arbetet med barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare bl.a. genom kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 april 2028 (Fi2023/02050).
- Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn) har i uppdrag att stödja länsstyrelsernas arbete med barnrättsperspektiv i arbetet med barn i skyddade boenden samt Socialstyrelsens arbete med kvalitetsindikatorer för skyddade boenden (A2023/01753, A2023/01717).
- Upphandlingsmyndigheten ska ta fram en vägledning och genomföra utbildnings- och rådgivningsinsatser till kommuner och idéburna aktörer i syfte att underlätta tillämpningen av upphandlingsregler när kommunerna anskaffar tjänsten skyddat boende från sådana aktörer. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2025 (Fi2023/03284).

Stärkta insatser inom områdena våld i ungas parrelationer och digitala dimensioner av våld

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att förebygga och bidra till ökad kunskap om våld i ungas relationer, bl.a. att stötta kunskapsutveckling och forskningsprojekt på området. Myndigheten kartlägger också hur myndigheter inkluderar information om våld i ungas nära relationer i sin kunskapsproduktion och sitt kunskapsstöd samt genomför insatser för att ta fram och sprida stödmaterial till yrkesverksamma. Uppdraget till Jämställdhetsmyndigheten utökades i juni 2024 genom att myndigheten också ska öka kunskapen om strypvåld bland unga, exempelvis genom uppdatering av kampanjen Svartsjuka är inte romantiskt samt att myndigheten ska bidra i civilsamhällets arbete med att stötta unga som har utsatts för och utövar våld i nära relationer (A2024/00844).

Mycket av det våld unga utsätts för och utsätter andra för i nära och andra relationer pågår i digitala forum. Det gäller även vuxna. Grevio (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence), Europarådets granskande kommitté för efterlevnad av Istanbulkonventionen, rekommenderar att medlemsstaterna i Europarådet ska genomföra kunskapshöjande kampanjer på området, öka kunskapen bland yrkesverksamma, inkludera de digitala dimensionerna av våld i existerande åtgärder som rör mäns våld mot kvinnor samt säkerställa att statistik avseende våld omfattar denna dimension.

Under de senaste åren har åtgärder vidtagits inom detta område, men det har saknats ett helhetsgrepp. För att kunna svara mot Grevios rekommendationer behöver i ett första steg tillräcklig kunskap finnas på nationell nivå. Regeringen gav därför i juni 2024 flera myndigheter i uppdrag att kartlägga kunskapsläget om de digitala dimensionerna av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Jämställdhetsmyndigheten ska, igenomförandet av uppdraget inhämta kunskap från Brottsoffermyndigheten,

Brottsförebyggande rådet, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), länsstyrelserna, Mediemyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Totalförsvarets forskningsinstitut, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) och Åklagarmyndigheten. I uppdraget ingår att kartlägga vilka åtgärder inom offentlig sektor, näringsliv eller civilsamhället som pågår eller nyligen har avslutats inom detta område och föreslå åtgärder för ökad kompetens samt åtgärder för att minska utsattheten för de digitala dimensionerna av våld. Uppdraget ska redovisas senast den 27 februari 2026 (A2024/00815). Redovisningen kommer att ligga till grund för fortsatta insatser på området, för att Sverige framgent ska kunna svara mot de krav som ställs i Istanbulkonventionen.

Därtill har Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utveckla informationsinsatser och kunskap om internet som brottsplats samt om näthatets omfattning och mekanismer. Uppdraget ska även bidra till att förebygga våld i ungas nära relationer samt minska utsattheten för sexuell exploatering i digitala miljöer. Uppdraget ska redovisas senast den 5 juni 2026 (Ju2023/00587).

Folkhälsomyndigheten har också i uppdrag att sammanställa kunskap om sambanden mellan hälsoeffekter och digital medieanvändning bland barn och unga. Myndigheten har inom ramen för uppdraget tagit fram en kunskapssammanställning av digitala medier och barns och ungas hälsa och åldersanpassade nationella rekommendationer för barns och ungas digitala medieanvändning. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2025 (S2023/01669).

Insatser för särskilt sårbara grupper

Jämställdhetsmyndigheten menar att det finns konstaterade kunskapsluckor som rör våldsutsatta i särskilt sårbara livssituationer, däribland äldre, hbtqi-personer, personer med funktionsnedsättning, personer med missbruk och beroende och personer tillhörande nationella minoriteter. Regeringen har gett en rad myndigheter uppdrag inom dessa områden.

Insatser för ökad upptäckt av våldsutsatta äldre

Jämställdhetsmyndigheten har kartlagt kunskapen om våldsutsatthet bland äldre personer (A2023/00925). I rapporten lyfts att det finns flera faktorer som gör att äldre personer är en särskilt sårbar grupp när det handlar om utsatthet för våld. Med hög ålder följer ofta ett ökat beroende av omgivningen, både av närstående och personal. Kartläggningen visar att våld mot äldre många gånger inte upptäcks inom vård och omsorg och att äldre personer ofta inte vet att de kan ta del av det stöd som samhället ger till våldsutsatta. Jämställdhetsmyndigheten menar att kunskapen om våld mot äldre varierar mellan olika kommuner och hos olika yrkesgrupper. Ofta saknas generell kunskap om våld mot olika grupper av äldre, på vilka olika sätt våldet kan utövas och av vem. Det saknas även kunskap och metoder om hur våldet kan förebyggas. Jämställdhetsmyndigheten pekar på att våldsutsatta äldre med kognitiv svikt, demenssjukdomar eller andra

funktionsnedsättningar, äldre i missbruk samt äldre hbtqi-personer är särskilt sårbara (A2024/01084). Skr. 2024/25:69

Ökad kunskap om våldsutsatta hbtqi-personer

Folkhälsomyndighetens befolkningsundersökning om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR2017) är den enda svenska befolkningsundersökningen om SRHR där frågan om sexuell identitet och transerfarenhet har ställts. Resultaten visar att kvinnor – oavsett sexuell läggning – är mer utsatta för alla typer av sexuella trakasserier, övergrepp och våld. Homo- och bisexuella kvinnor rapporterade också i stor utsträckning att de hade utsatts för sexuella övergrepp och våld. Bisexuella kvinnor var allra mest utsatta för alla former av sexuella övergrepp. En rapport från Folkhälsomyndigheten 2024 visar att bisexuella har sämre livsvillkor, livskvalitet och hälsa än homosexuella och heterosexuella personer, utifrån forskning i de nordiska länderna (Folkhälsomyndigheten 2024 artnr. 23156). SRHR2017 visar att även homosexuella män är utsatta för alla former av sexuella övergrepp och sexuellt våld. Folkhälsomyndigheten planerar en ny befolkningsundersökning, SRHR2024, vilket blir ett viktigt underlag för att regeringen ska kunna fortsätta följa frågorna och vidta rätt åtgärder.

Jämställdhetsmyndigheten och Socialstyrelsen har i uppdrag att kartlägga hbtqi-personers utsatthet och risk för utsatthet för våld i nära relationer och göra en analys av behov av insatser riktade till såväl målgruppen som berörda yrkesgrupper. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2025 (A2023/01065).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i uppdrag att utveckla och sprida informationsinsatser och kunskapsstöd i syfte att förebygga att unga utnyttjas för sexuella eller pornografiska ändamål, utsätts för sexuellt våld, övergrepp eller kränkningar såväl digitalt som fysiskt. MUCF:s kunskapsstöd och informationsinsatser kan vända sig till yrkesverksamma och ideellt engagerade som möter unga, med särskilt fokus på att nå ungdomar som befinner sig i riskgrupp för att utnyttjas sexuellt, exempelvis unga hbtqi-personer, unga med funktionsnedsättning och barn och unga i samhällets vård. Stöden kan avse både de som utsätts och de som utsätter någon annan. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2028 (S2024/01109).

Kartläggning av mäns utsatthet för våld i nära relationer

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att kartlägga kunskap om mäns utsatthet för våld i nära relationer. I uppdraget ingår att sammanställa statistik för att få en bild av prevalensen och att ta fram en kunskaps- och forskningsöversikt. Myndigheten kartlägger också erfarenheter bland yrkesverksamma som möter män som är eller riskerar att bli utsatta för våld i nära relationer. Syftet är få en ökad kunskap om vilka insatser som erbjuds till målgruppen (A2023/00985). Uppdraget förlängdes och förstärktes i juni 2024, bl.a. genom att Jämställdhetsmyndigheten ska genomföra en intervjustudie med män som har utsatts för våld i nära relationer samt göra en sammanställning av statistik från inkomna samtal till de stödlinjer som riktar sig till män som drivs av Uppsala universitet

(Nationellt centrum för kvinnofrid). Uppdraget ska redovisas den 31 september 2025 (A2024/00844).

Insatser för att bekämpa våld mot de nationella minoriteterna

Sametinget har under 2021–2025 i uppdrag att arbeta med främjande åtgärder för jämställdhet i det samiska samhället och för att förebygga och bekämpa mäns våld mot samiska kvinnor och flickor. Uppdraget ska slutredovisas den 31 mars 2026 (Ku2021/02210). Jämställdhetsmyndigheten har även i uppdrag att sammanställa en lägesbild av utsattheten för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck bland barn och vuxna som tillhör de nationella minoriteterna i Sverige. Hbtqi-personers situation ska särskilt uppmärksammas. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2027 (Ku2024/00383).

Stödmaterial för våldsutsatta barn och personer med funktionsnedsättningar

Myndigheten för delaktighet har i uppdrag att utveckla stödmaterial för att förebygga och upptäcka våldsutsatthet bland barn och unga med bl.a. intellektuella, kognitiva eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Myndigheten ska identifiera behov av stödinsatser för både våldsutsatthet och våldsutövande, med fokus på risksituationer. I uppdraget ingår även att kartlägga hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning, såsom kunskapsluckor kring multiutsatthet i hederskontexter. Myndigheten ska även inventera vilka behov yrkesverksamma har av arbetsätt och metoder för att kunna arbeta både förebyggande och när våld har skett. Uppdraget ska redovisas senast den 15 februari 2025 (S2023/02178).

Missbruk och beroende är relevant ur både förövar- och brottsofferperspektiv

Alkohol och narkotika kan öka risken för våld i nära relationer. En rad andra faktorer bidrar till sambandet, exempelvis socioekonomisk position, utsatthet för våld i barndomen och psykisk ohälsa. Kvinnor med skadligt bruk eller beroende av narkotika är en sårbar grupp med risk för våldsutsatthet och utnyttjande i prostitution. Missbruk är också vanligt bland våldsutövare. Därtill kan dopning leda till ökad aggression och våldsutövning. Genom att förebygga användning av alkohol, narkotika och dopningsmedel samt en välfungerande vård och behandling kan även det relaterade våldet begränsas.

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att inhämta kunskaper om och analysera vården och stödet för flickor och kvinnor med missbruk och beroendeproblematik, inklusive insatser vid fysiska och psykiska vårdbehov och vid våldsutsatthet. Socialstyrelsen har i sin slutredovisning redogjort för de vård- och omsorgsinsatser som erbjuds flickor och kvinnor med missbruk och beroende och hur målgruppen upplever vårdens tillgänglighet och bemötande. I uppdraget ingick även att vid behov komplettera analysen med registerdata. Socialstyrelsen lämnade förslag på åtgärder som kan bidra till vård och omsorg vid missbruk och beroendeproblematik som är mer anpassad till kvinnors och flickors behov. Bland annat visar redovisningen på könsskillnader vid vårdkonsumtion och att det finns särskilda

behov hos målgruppen flickor och kvinnor med skadligt bruk eller beroende som kräver särskilda anpassningar och hänsynstaganden. Uppdraget redovisades den 15 maj 2024 (S2023/01526).

Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen har i uppdrag (S2021/03341, S2021/03343) att stödja genomförandet av den förnyade strategin för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025 (prop. 2020/21:132). Folkhälsomyndigheten ska senast den 1 maj 2025 inkomma med en samlad uppföljning av ANDTS-strategin. Socialstyrelsen ska inkomma med en samlad uppföljning av arbetet senast den 31 mars 2025.

Stärkt fokus på arbetet mot prostitution och människohandel

Flera myndigheter ansvarar för att motverka människohandel och tillgodose de brottsutsattas behov. Ett flertal frivilligorganisationer bidrar också aktivt i arbetet som kräver nära samverkan mellan myndigheter och andra aktörer samt kontinuerlig utveckling. Arbetet är prioriterat av regeringen, både nationellt och i det gränsöverskridande samarbetet. Inom ramen för sitt nationella samordningsansvar mot människohandel ska Jämställdhetsmyndigheten förstärka arbetet mot sexuell exploatering av barn, utnyttjande i prostitution och människohandel. I syfte att säkra stöd och skydd till utsatta ska myndigheten bl.a. fördela medel till det nationella stödprogram som drivs av Plattformen Civila Sverige mot människohandel samt det frivilliga återvändandeprogrammet för offer för människohandel som genomförs av International Organization for Migration. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 mars 2025 (A2024/00485).

I februari 2018 beslutade regeringen om en nationell handlingsplan mot prostitution och människohandel (S2018/00905). I regeringens åtgärdsprogram 2024–2026 aviseras att en ny handlingsplan ska tas fram för 2025–2027 (A2024/00869). Syftet är att förebygga och bekämpa utnyttjande i prostitution och människohandel för alla ändamål samt att stärka skyddet för utsatta personer. Regeringen avser att genomföra konsultationer med berörda myndigheter, civilsamhällesorganisationer och aktörer. Handlingsplanen kommer bl.a. att bygga på förslag från Delegationen mot arbetslivskriminalitet, utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution (SOU 2023:97), utredningen om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi (SOU 2023:98), den nationella samordningen mot prostitution och människohandel vid Jämställdhetsmyndigheten, den nationella rapportören mot människohandel vid Polismyndigheten samt ta hänsyn till rekommendationer från Statsparts-kommittén för Europarådets människohandelskonvention. Handlingsplanen kommer att ha en tydlig tidsram och innehålla förslag på uppföljning och kommer att genomföras inom befintliga ekonomiska ramar.

Polismyndigheten är nationell rapportör i frågor som rör människohandel och lämnar årligen en lägesrapport till regeringen. I den senaste lägesrapporten avseende 2022 framkommer att Ukraina var det näst vanligaste ursprungslandet för utsatta. Framför allt ökade sexuell exploatering kraftigt men även arbetskraftsexploatering och då främst exploateringen av ukrainska män i byggbranschen och kvinnor i städbranschen. Människohandel, som tidigare sågs som en gränsöverskridande proble-

matik, genomförs i dag till stora delar online, såväl vad gäller rekrytering, annonsering och sedermera exploatering. Även kriminella nätverk som ägnar sig åt arbetskraftsexploatering rekryterar arbetskraft online genom att samarbeta med rekryteringsagenter och underleverantörer. Tjej- och ungdomsjourer vittnar om att allt fler unga utan bakomliggande riskfaktorer som egna sexuella trauman eller social utsatthet exploateras sexuellt i sugardejting (Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 24).

Att minska efterfrågan på köp av sexuella tjänster är särskilt prioriterat i arbetet. Under 2023 har Jämställdhetsmyndigheten fortsatt att utvärdera landets stödverksamheter för sexköpare (KAST) och spridit kampanjerna Resekurage och Before you go, i syfte att öka kunskapen om sexuell exploatering av barn och hur allmänheten kan bidra. Myndigheten har även stärkt arbetet med kompetens- och metodstöd. Bland annat lanserades en digital version av Manual vid misstanke om människohandel samt broschyrer till yrkesverksamma. Informationsbrochyrer till utsatta har översatts till 12 språk. I mars 2023 lanserades en webbplats för Jämställdhetsmyndighetens nationella samordning. Webbplatsen utgör ett nav för kunskap och metodstöd gällande sexuell exploatering, prostitution och människohandel för alla ändamål. Myndigheten har publicerat en kunskapsöversikt om sexuell exploatering av barn och unga samt en rapport med statistik om människohandel och människoexploatering 2022 (Jämställdhetsmyndigheten 2024:3).

Människohandel för sexuella ändamål, i ljuset av konfliktsituationer, var vidare ett huvudtema för det sidoevent som Ukraina och Sverige arrangerade tillsammans med Moldavien och Polen på den svenska FN-representationen i New York i anslutning till det årliga mötet för FN:s kvinnokommission (CSW) 2024.

Utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution tillsattes i juli 2022 (dir. 2022:115) och har bl.a. lämnat förslag på individuellt utformade exitprogram för vuxna som är utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt förslag på utformning och organisering av program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål (SOU 2023:97). Utredningens förslag bereds inom Regeringskansliet.

4.2.2 Utvecklingen på området utifrån indikatorerna

Få kvinnor uppger att de anmäler att de har utsatts för brott

Sexualbrott är den brottstyp som uppges bli polisanmälda i minst utsträckning av samtliga brottstyper som redovisas i NTU (Brå, NTU kortanalys 1/2024). I endast 7 procent av de händelser som kvinnor utsatts för 2022 uppgav kvinnan att händelsen polisanmälts. Att anmälningsbenägenheten är låg vid sexualbrott har synts under hela undersökningsperioden (2018–2022). Motsvarande siffra för män redovisas inte i studien eftersom antalet observationer bland män som besvarade uppföljningsintervjufrågor om sexualbrott är för litet.

Majoriteten av misshandelshändelserna under 2022 uppges inte ha anmälts till polisen enligt NTU och det gäller oavsett kön. När män utsattes för misshandel anmäldes 15 procent av händelserna till polisen. Mot-

svarande andel när kvinnor utsattes var 19 procent. Även tidigare år (2018–2021) uppges en större andel av händelserna inte ha polisanmälts.

De flesta hot 2022 uppges inte heller ha polisanmälts. När den utsatta var en man uppges 18 procent av händelserna ha anmälts till polisen och 21 procent när det var en kvinna. Andelen händelser av hot mot män som uppges ha polisanmälts har legat på en relativt stabil nivå under perioden 2018–2022 medan andelen polisanmälda hot mot kvinnor har varierat mellan åren.

Antalet anmälda misshandelsbrott mot kvinnor av en bekant gärningsperson och antalet anmälda våldtäkter mot kvinnor har ökat

Ett sätt att följa upp målsättningen om förbättrad upptäckt av våld är att studera utvecklingen av den anmälda brottsligheten. Som framgår ovan anmäls dessa brott i låg utsträckning, vilket innebär att anmälda brott inte är ett bra mått på brottslighetens omfattning. Anmälda brott ingår inte i Jämställdhetsmyndighetens indikatorer, men ett urval av brottstyper redogörs för nedan.

När det gäller misshandel mot kvinna av bekant har antalet anmälda brott ökat de senaste tio åren, från knappt 22 000 brott 2014 till ca 24 600 brott 2023, vilket motsvarar ca 12 procent. Statistiken finns uppdelad efter relationstyp och vid ingången av 2019 infördes ändringar i brottskoderna för att uppfylla krav på statistikrapportering från EU och behov hos de registrerande myndigheterna. De anmälda misshandelsbrotten av bekant gärningsperson är sedan dess uppdelade på relationstyperna närstående genom parrelation, närstående genom släktskap eller familj och bekant genom annan slags relation. På grund av kvalitetsbrister i registreringen av relationstyp hos myndigheterna är det dock svårt att dra slutsatser om utvecklingen över tid (Brå 2023, Kvalitetsgranskning av anmälda misshandelsbrott efter relationstyp 2019–2021). Bristerna var störst det första året efter införandet av de nya koderna 2019, varefter kvaliteten förbättrades successivt under 2020–2021 (Brå 2023). Enligt de skattningar Brå har gjort för 2020 och 2021 är antalet anmälda misshandelsbrott mot kvinna i parrelation och mot man i parrelation högre än vad som syns i den officiella statistiken. År 2020 anmäldes 13 616 misshandelsbrott mot kvinna i parrelation och 2021 anmäldes 13 583 misshandelsbrott mot kvinna i parrelation enligt statistiken. Motsvarande uppgifter för män i parrelation var 3 000 och 2 954 brott. Brå skattar den verkliga nivån till att ligga någonstans i närheten av 16 700 misshandelsbrott mot kvinna i parrelation 2020 och 16 200 året därefter. För män skattas antalet misshandelsbrott i parrelation till runt 3 700 båda åren. Enligt Brå kan nivån på anmälda misshandelsbrott mot kvinnor och män i parrelation ses som en miniminivå, eftersom de anmälningar statistiken innefattar bedöms vara korrekta. Ett antagande är att detsamma kan tänkas gälla 2022–2023, men statistiken för dessa år har inte granskats.

När det gäller våldtäkt mot kvinna ökade antalet anmälda brott med 52 procent mellan 2014 och 2023, från ca 3 400 till ca 5 200 brott. Under denna period utvidgades våldtäktsbegreppet i lagstiftningen, dels genom att begreppet ”särskilt utsatt situation” infördes 2014, dels genom den s.k.

samtlyckesreformen som infördes 2018, vilket sannolikt har bidragit till ökningen. Se vidare 4.3.1 s. 56.

Enligt Brås nationella kartläggning om brott i nära relation som publicerades 2024 uppgav totalt 16,4 procent av de som utsattes för våld i nära relation under 2022 att de sökte någon form av stöd eller hjälp med anledning av händelsen eller någon av händelserna. Det är vanligare att kvinnor sökt stöd eller hjälp, än att män gjort det (19,2 respektive 11,9 procent) (Brå 2024:4). Resultaten visar att det är vanligare att de som utsätts söker olika former av stöd eller hjälp, än att händelserna som inträffat polisanmäls. Det kan enligt Brå vara ett tecken på att de utsatta behöver stöd från andra instanser, inte bara från polisen.

Antalet anmälda brott som gäller köp av sexuell tjänst har minskat, men nivåerna är fortfarande höga

Köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling är s.k. spaningsbrott, det vill säga att polisen i första hand får kännedom om brott genom att de själva söker upp brottet. Antalet anmälda brott speglar därför i första hand omfattningen och inriktningen på polisens arbete. Antalet anmälda brott av köp av sexuell tjänst har ökat kraftigt sedan 2017, särskilt under 2021. Därefter är nivån generellt högre än tidigare år, om än lägre de två senaste åren jämfört med 2021. År 2023 anmäldes 1 513 brott avseende köp av sexuell tjänst, att jämföra med 1 263 anmälda brott 2022 och 1 886 anmälda brott 2021. Antalet anmälda brott avseende utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling är betydligt färre under strategiperioden och varierar kraftigt – mellan ca 100 och 230 anmälda brott.

Polismyndigheten uppger i sin årsredovisning för 2022 att ökningen av anmälda brott avseende köp av sexuell tjänst 2020 och 2021 bl.a. har berott på att myndigheten har arbetat med kompetenshöjning, att lokalpolisområden gjort insatser mot sexköp samt att det under coronapandemin frigjordes polisresurser. Under 2022 minskade dock antalet anmälningar kraftigt. Även 2023 fortsatte antalet anmälningar gällande köp av sexuella tjänster att minska i en majoritet av polisregionerna (Jämställdhetsmyndigheten 2024:3), även om antalet anmälningar totalt sett ökade med 20 procent mellan 2022 och 2023. Minskningen bedöms enligt Polismyndigheten troligtvis bero på en omfördelning av resurser samt omstrukturering av verksamheten. Polismyndigheten lyfter fram att dessa organisatoriska förändringar är som mest påtagliga i de polisregioner där minskningen var som störst (Polismyndigheten årsredovisning 2022). Den nationella rapportören mot människohandel föreslår att resurser för arbetet mot exploatering fredas (Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 23). Omorganiseringen av de specialiserade människohandelsgrupperna har även kritiserats av GRETA (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings), Europarådets granskande expertgrupp för Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (GRETA [2023]14). I dagsläget finns människohandelsgrupper endast i två av sju polisregioner. Jämställdhetsmyndigheten menar att det finns risker med att tidigare öronmärkta resurser har tagits bort. Denna oro delas av regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel, då

Socialtjänsten fortsätter utveckla skydd och stödinsatser till våldsutsatta

Det saknas löpande statistik om i vilken omfattning kommunerna arbetar med rutinmässiga frågor om våldsutsatthet. Genom Socialstyrelsens öppna jämförelser går det dock att följa i vilken omfattning socialtjänstens verksamhetsområden har beslutade rutiner för hur handläggare ska gå till väga vid indikation på att en vuxen har utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) ska våldsutsatta som söker stöd i socialtjänsten eller identifieras inom dess olika målgrupper erbjudas stöd och insatser av socialtjänsten. Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld. Socialnämnden ska även fastställa rutiner för när och hur socialtjänstpersonal ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka bl.a. våldsutsatta.

Tabell 4.1 nedan visar andelen kommuner där det finns aktuella skriftliga rutiner vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående 2016–2023. Närmare två tredjedelar av kommunerna hade under 2023 rutiner inom områdena våld i nära relationer, ekonomiskt bistånd, missbruk och beroendevården samt barn och unga. Andelen kommuner som har rutiner är lägre inom äldreomsorgen, socialpsykiatri och verksamheter som arbetar utifrån lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), där mindre än hälften av verksamheterna har sådana rutiner. Då indikatorn ändrats och från och med 2024 omfattar rutiner som inrättats eller följts upp de senaste 24 månaderna i stället för, som tidigare, de senaste 12 månaderna, är resultaten inte jämförbara med tidigare år. Generellt är andelen högre 2024 än tidigare och skillnaderna mellan olika verksamhetsområden är inte lika stora, även om mönstret fortsatt kvarstår att det är en lägre andel kommuner som har skriftliga rutiner inom socialpsykiatri (66 procent), LSS-barn (62 procent), LSS-vuxen (62 procent) och äldreomsorgen (63 procent) jämfört med verksamheterna ekonomiskt bistånd (70 procent), missbruks- och beroendevården (74 procent), barn och unga (72 procent) samt våld i nära relation (74 procent).

Tabell 4.1 Andel kommuner där socialtjänstens verksamhetsområden har aktuella skriftliga rutiner vid indikation på att en vuxen utsatts för våld i nära relation 2016–2023

Procent

Verksamhetsområde	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ekonomiskt bistånd	46	52	59	59	58	55	63	58
Missbruks- och beroendevården	47	50	55	55	60	52	63	59
Socialpsykiatri	40	41	48	47	52	43	51	49
Barn och unga	47	50	53	58	59	53	61	59

Verksamhetsområde	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
LSS-barn	37	40	43	46	47	38	45	46
LSS-vuxen	39	40	43	46	48	38	44	46
Äldreomsorg	37	37	43	44	50	40	44	45
Våld i nära relationer- vuxen	49	53	57	57	63	56	68	62

Källa: Öppna jämförelser, Socialstyrelsen.

Inom ramen för regeringens kvinnofridsöverenskommelse med SKR 2021–2023 har det genomförts en tvåårig uppföljning av socialtjänstens insatser till vuxna våldsutsatta i nära relationer i 47 kommuner. En majoritet av de stödsökande var kvinnor i åldrarna 25–44 år och i de allra flesta ärendena var våldsutövaren en partner eller f.d. partner. Cirka en tiondel av ärendena rörde hedersrelaterat våld och förtryck. Över hälften av de stödsökande var födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder. De flesta sökte stödet på egen hand medan andra verksamheter inom socialtjänsten initierade kontakten i en fjärdedel av ärendena. En femtedel hade utsatts för mycket grovt våld. De vanligaste insatserna var stödsamtal, rådgivning och genomgång av säkerhet. Målet med den insats som planerades uppnåddes helt eller delvis i 57 procent av ärendena. Hälften av de stödsökande rapporterade en mycket förbättrad situation vad gäller våldsutsattheten. Sex av tio uppgav att socialtjänstens insatser har haft stor eller helt avgörande betydelse. Kunskapen från uppföljningen bedöms ha gett kommunerna bättre förutsättningar för verksamhetsutveckling (SKR 2024).

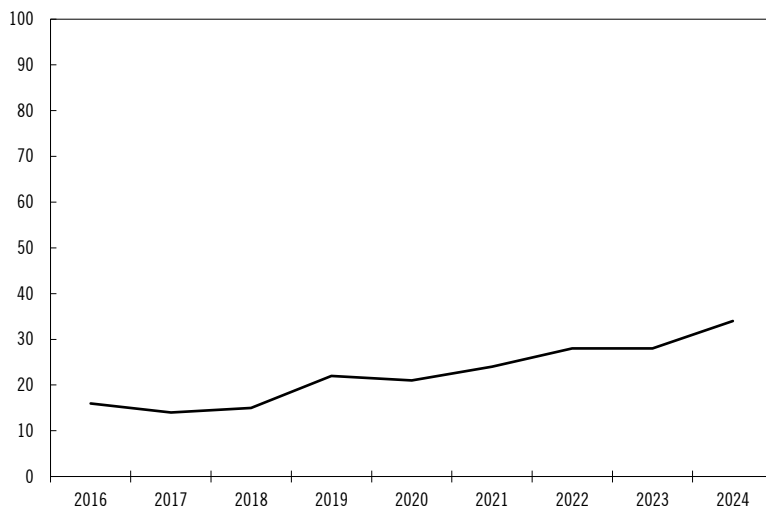
Skärpta krav på kommuner, regioner och utförare i fråga om skyddat boende

De nya bestämmelserna om skyddat boende (se vidare 4.2.1 s. 37) innebär bl.a. att barns behov ska bedömas individuellt och att en särskild utsedd socialsekreterare ska ansvara för kontakten med barnet. Reformen syftar bl.a. till att stärka barns rätt till hälso- och sjukvård samt skolgång under tiden i det skyddade boendet, ett område som länge har varit eftersatt. Socialstyrelsens öppna jämförelser visar viss positiv förflyttning då fler kommuner börjar ha skriftliga rutiner för hur handläggare ska säkra skolgången för barn i skyddat boende, se diagram 4.3 nedan. Ungefär en tredjedel av kommunerna, 34 procent, har sådana rutiner 2024. Även om detta är en låg nivå, givet barns rätt till skolgång och våldsutsatta barns rätt till skydd, har det skett en positiv utveckling från 2016 då motsvarande andel uppgick till 16 procent.

Diagram 4.3 Andel kommuner där socialtjänsten har en aktuell skriftlig rutin för hur handläggaren ska säkra skolgången för barn i skyddat boende 2017–2024

Skr. 2024/25:69

Procent



Källa: Öppna jämförelser, Socialstyrelsen.

Lagändringen om skyddat boende skärper kravet på kommuner, regioner och utförare. Kommunerna behöver dock inte bedriva verksamheten skyddat boende i egen regi, utan kan samverka med närliggande kommuner, upphandla tjänsten eller ingå avtal med kvinnojourer. Detta är ett arbets sätt som kommunerna använder redan i dag. Jämställdhetsmyndigheten har inom ramen för den fördjupade uppföljningen genomfört en kommunenkät under 2023. Enkäten riktades till alla kommuner i Sverige, varav 219 besvarade enkäten. Den berörde frågor om organisation och styrning, universella, riktade och behandlande insatser, uppföljning samt kunskaps- och metodstöd (Jämställdhetsmyndigheten 2024:7). I enkäten svarade 68 procent av kommunerna att de hade aktuellt beslut om formaliserad samverkan för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, framför allt gällande arbetet med våldsutsatta. I Socialstyrelsens öppna jämförelser, där indikatorn följts sedan 2016, ses en ökning 2023 av överenskommelser om samverkan mellan kommuners socialtjänster och kvinnojourer, se tabell 4.2 nedan. För 2024 är andelen något högre inom de flesta verksamhetsområdena, primärvård (19 procent), vuxenpsykiatri (18 procent), akutmottagning (14 procent), ungdomsmottagning (23 procent) och polisen (28 procent). Samverkan med kvinnojourer kvarstår på 34 procent 2024. Då indikatorn ändrats och från och med 2024 omfattar rutiner som inrättats eller följts upp de senaste 24 månaderna i stället för, som tidigare, de senaste 12 månaderna är resultaten dock inte jämförbara med tidigare år.

Tabell 4.2 Andel kommuner där socialtjänstens verksamhetsområde våld i nära relationer har aktuella skriftliga överenskommelser om samverkan i enskilda ärenden med externa aktörer 2016–2023

Procent

Extern aktör	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primärvård	20	22	20	21	15	13	13	17
Vuxenpsykiatri	21	20	18	20	14	13	15	16
Akutmottagning	14	20	16	15	11	10	11	13
Ungdomsmottagning	21	20	19	18	13	16	17	19
Polisen	22	25	23	25	18	17	21	26
Kvinnojourer	32	33	31	32	28	28	26	34

Källa: Öppna jämförelser, Socialstyrelsen.

Hälso- och sjukvårdens arbete med ökad upptäckt behöver stärkas

Trots att arbetet har förbättrats finns det uppgifter som pekar på att hälso- och sjukvårdens arbete med upptäckt av våld behöver stärkas. Kartläggningar från Socialstyrelsen visar att vårdpersonal främst ställer frågor om våld i nära relationer på indikation och inte rutinemässigt (Socialstyrelsen 2018 artnr. 2018-3-28; Socialstyrelsen 2022 artnr. 2022-1-7738). Även verksamheter som särskilt uppmanas att ställa rutinemässiga frågor om våld i Socialstyrelsens vägledning från 2014, som vuxenpsykiatriska mottagningar eller barn- och ungdomspsykiatrin, gör inte det i tillräckligt hög grad. Även om det för vårdgivare har införts ett nytt krav i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSFL-FS 2022:39) att säkerställa att verksamheterna har rutiner för att fråga om våld visar en granskning av Inspektionen för vård och omsorg att många regioner saknar aktuella rutiner för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn som bevittnat våld (A2024/00668).

Undantaget tycks vara mödrahälsovården där rekommendationerna sedan många år innefattar att alla gravida rutinemässigt ska tillfrågas om erfarenhet av våld, muntligt och/eller skriftligt vid minst ett tillfälle under graviditeten. Graviditetsregistrets målvärde är att minst 95 procent av de gravida ska tillfrågas minst en gång. Både 2023 och 2022 var det fem regioner som inte uppnådde målvärdet (Graviditetsregistret årsrapport 2023). En studie från Region Stockholm (2022) visar dock att statistiken från graviditetsregistret inte överensstämmer med gravida kvinnors upplevelse om att ha fått frågor om våld.

4.3 Effektivare brottsbekämpning

Den tredje målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026 handlar om effektivare bekämpning av brott som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel, dvs. främst förbättringar i rättsväsendets ingripande mot brott. Till viss del kan rättsväsendets arbete underlättas av aktörer utanför rätts-

väsendet, bl.a. genom brottsofferstöd, hjälp att säkra bevis vid brott samt anmälningar och tips till Polismyndigheten. Målsättningen tar avstamp i Istanbulkonventionens kap. IV och V om bl.a. utredning, lagföring, processrätt och skyddsåtgärder.

Skr. 2024/25:69

Indikatorer som följs upp av Jämställdhetsmyndigheten:

- Andel handlagda misshandelsbrott, närstående genom parrelation, som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av grov kvinnofridskränkning som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av kontakt med barn i sexuellt syfte (grooming) som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av könsstympning som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av vilseledande till äktenskapsresa som lett till personuppläring per år. (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av barnäktenskapsbrott som lett till personuppläring per år. (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av människohandel för sexuella ändamål som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel anmälda våldtäktsärenden som från anmälningstillfället får ett åklagarinträde inom 48 timmar, per kalenderår. (Polismyndigheten, Polismyndighetens ärendehanteringssystem DurTvå)
- Andel handlagda våldtäktsbrott som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av oaktsam våldtäkt som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten och lagföringsprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av köp av sexuell tjänst som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andel handlagda brott av köp av sexuell handling av barn som lett till personuppläring per år (personuppläringensprocenten). (Brå, Officiell statistik över handlagda brott)
- Andelen beviljade kontaktförbud av de ansökta kontaktförbuden per region (polisregioner). (Åklagarmyndigheten, Cåbra)
- Genomströmningstid (mediantid) från framställan till beslut avseende kontaktförbud. (Åklagarmyndigheten, Cåbra).

4.3.1 Centrala åtgärder under strategiperioden för en effektivare brottsbekämpning

Den brottsbekämpande kapaciteten har förstärkts men området kräver fortsatt prioritet

Regeringen har under perioden 2022–2024 vidtagit flera åtgärder för att effektivisera brottsbekämpningen avseende de brott som omfattas av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Regeringen genomför också en historisk satsning på rättsväsendet, från 69 till 90 miljarder under åren 2023–2026, för att möjliggöra att fler brott utreds, klaras upp och lagförs. Flera initiativ har också tagits på lagstiftningsområdet, däribland en omfattande översyn av straffskalorna och en reformering av påföljdssystemet.

Jämställdhetsmyndighetens bedömning i den senaste fördjupade uppföljningen är dock att arbetet behöver en tydligare styrning och högre prioritet, vilket kan påverka målsättningen om effektivare brottsbekämpning av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel positivt.

Satsningar på särskilt utsatta brottsoffer

Regeringen har under perioden 2022–2024 återkommande gett Polismyndigheten i uppdrag att återrapportera vilket utvecklingsarbete som bedrivs inom myndigheten för att förbättra förmågan att utreda och förebygga mäns våld mot kvinnor, brott mot barn samt hedersrelaterat våld och förtryck. I regleringsbrevet för 2024 har myndigheten i uppdrag att redovisa hur lagföring av dödligt våld, mäns våld mot kvinnor och brott mot barn har utvecklats i förhållande till brottsutvecklingen i relevanta delar avseende redovisade ärenden, lagförda personer, unika misstänkta i redovisade ärenden, lagförda personer som är misstänkta för många brott samt beslag, yrkanden och förverkanden (Ju2023/02073).

Av Polismyndighetens strategiska verksamhetsplan 2020–2024 framgår att myndighetens förmåga att bekämpa våld mot barn och mäns grova våld mot kvinnor ska vara hög. Det förebyggande arbetet ska stärkas och våldsbrott motverkas genom att öka det proaktiva och hindrande arbetet mot potentiella gärningspersoner. De grova brotten ska utredas effektivt och med hög kvalitet för att bidra till ökad lagföring och uppkläring. Polismyndigheten driver också ett antal nationella och regionala initiativ, t.ex. den nationella polisoperationen Beta, som syftar till att skapa större samordning och uthållighet mot våldet och som på sikt bedöms kunna ge ett minskat inflöde av grova våldsbrottsärenden (Polismyndigheten årsredovisning 2023). Polismyndigheten har under 2023 även beslutat om ett nytt metodstöd för utredningar rörande brott i nära relationer.

Polismyndigheten har under de senaste åren också haft ett stort fokus på att bekämpa gängkriminaliteten. Detta är viktigt även utifrån målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, då våld mot kvinnor, sexualbrott samt prostitution och människohandel förekommer i dessa miljöer.

Den brottsbekämpande kapaciteten har förstärkts genom att Polismyndigheten under de senaste åren har fått betydligt höjda anslag, vilket har gjort att myndigheten har kunnat anställa mer personal. Den pågående utbyggnaden av Polismyndigheten har inneburit att myndigheten har

kunnat förstärka de resurser som arbetar med utredning av brott i par-relation, våldtäkt och brott mot barn. Brå har sedan 2021 i uppdrag att utvärdera satsningen på 10 000 fler polisanställda (Ju2021/02238). Brås analys av Polismyndighetens arbete med brott mot särskilt utsatta brottsoffer under perioden 2018–2023 visar att ärendeinflödet av dessa brott har varit relativt oförändrat över tid, både totalt och till de specialiserade utredningsgrupperna för brott i nära relation (BINR-grupperna). Samtidigt har antalet anställda inom BINR-grupperna ökat med 70 procent (ca 530 personer) mellan 2018 och 2023. Den kraftiga ökningen kan till stor del förklaras av Polismyndighetens satsning på brott mot särskilt utsatta brottsoffer som startade 2019. Sammantaget bedömer Brå att Polismyndigheten bör ha god förmåga att hantera inflödet av brott mot särskilt utsatta brottsoffer. Trots det i stort sett oförändrade ärendeinflödet och den kraftiga personaltillväxten i BINR-grupperna har uppkläringen av brott mot särskilt utsatta brottsoffer endast ökat marginellt, från 12 procent 2019 till 14 procent 2023. Brå lyfter att BINR-grupperna präglas av hög frånvaro och att många är nyanställda; en knapp tredjedel av den ordinarie personalen har arbetat mindre än ett år i verksamheten. Brå rekommenderar att bromsa personaltillväxten i BINR-grupperna och att i stället fokusera på att säkerställa stabila ledningsstrukturer, aktiv arbetsledning samt spridning och implementering av effektiva arbetsmetoder (Brå 2024:9).

Åklagarmyndigheten har för 2022–2024 haft olika återrapporteringskrav inom området mäns våld mot kvinnor, brott mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Åklagarmyndigheten har ett särskilt fokus på att bekämpa brott mot särskilt utsatta brottsoffer, vilket inkluderar mäns våld mot kvinnor, våld och sexualbrott i nära relation, brott mot barn och brott med hedersmotiv. Myndigheten har under 2022–2024 publicerat ett stort antal rättsliga vägledningar inom området. Vid Åklagarmyndigheten leds utredningar om brott i nära relation och sexualbrott oftast i särskilda åklagarteam med bl.a. seniora åklagare med särskild utbildning och erfarenhet. Åklagarmyndigheten använder sig av en metod som har skapats för särskilt utsatta brottsoffer, SUB-metoden, som bygger på erfarenheter och framgångsfaktorer som har visat sig ge bättre förutsättningar för lagföring och effektiv utredning.

Enskilda som har blivit utsatta för våld i nära relation befinner sig ofta i en särskilt utsatt situation. Ett målsägandebiträde kan då ha en viktig roll att stödja målsäganden. Regeringen har i april 2024 gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur rätten till målsägandebiträde kan stärkas (dir. 2024:39). Uppdraget ska redovisas senast den 1 augusti 2025.

Insatser för stärkt kompetens och korrekt bemötande

Jämställdhetsmyndigheten har haft i uppdrag att identifiera kunskapsluckor och kartlägga utbildningsbehov hos yrkesverksamma som möter våldsutsatta i särskilt utsatta livssituationer. I redovisningen anges att det finns brister i kunskapen hos bl.a. Polismyndigheten och andra delar av rättsväsendet (Jämställdhetsmyndigheten 2023:19). Bristerna rör t.ex. kunskap om våldets orsaker, omfattning och konsekvenser på samhällsnivå. Dessutom konstaterar Myndigheten för delaktighet att det generella kunskapsläget om våld mot personer med funktionsnedsättning behöver

öka hos Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar och att kunskapen behöver omsättas i myndigheternas kärnverksamhet (Myndigheten för delaktighet 2023:11). Regeringen har tagit en rad initiativ för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor inom rättsväsendet. Jämställdhetsmyndigheten har i samarbete med Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) i uppdrag ta fram stödmaterial som innefattar information om våldets orsaker, omfattning och konsekvenser med särskilt fokus på rättsväsendet (A2023/01717). Brottsoffermyndigheten har också i uppdrag att ta fram och sprida utbildnings- och informationsmaterial samt genomföra utbildningsinsatser som riktar sig till rättsväsendets aktörer och biträdande jurister och advokater i syfte att öka kunskapen om barns våldsutsatthet och barnets rättigheter (Ju2023/00587).

Stärkt kompetens inom Polismyndigheten

Polismyndigheten har i uppdrag att stärka kompetensen hos polisanställda för att bemöta personer med psykisk ohälsa i ärenden om brott i nära relation. Polismyndigheten ska förstärka de myndighetsinterna utbildningsinsatserna på området och utveckla arbetsmetoder för att bemöta psykisk ohälsa kopplat till brott i nära relation. Vidare ska samverkansformer och riskbedömningar med relevanta aktörer utvecklas, såsom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Uppdraget ska slutredovisas den 15 september 2025 (Ju2022/02417).

Polismyndigheten har också i uppdrag att redovisa hur Polismyndigheten utvecklar sin förmåga att utreda och förebygga sexualbrott mot vuxna, särskilt hur det säkerställs att myndighetens riktlinjer för spårsäkringssatser vid sexualbrottsutredningar tillämpas i hela landet. Polismyndigheten ska också redovisa vilket arbete som bedrivs för att säkerställa att personal som förhör barn i så stor utsträckning som möjligt har särskild utbildning för uppgiften och att tidsfristen för handläggning av brott mot barn inte överskrids utan att det är motiverat. Arbetet ska redovisas i Polismyndighetens årsredovisning (Ju2023/02073).

Förbättrad utredningskompetens om hedersrelaterat våld och förtryck

Både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har utvecklat stödstrukturer för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Polismyndigheten har ett nationellt kompetensnätverk mot hedersrelaterade brott bestående av ca 100 kontaktpersoner med specialistkompetens som finns i varje polisområde. Det nationella kompetensnätverket ska bidra till att höja kvaliteten i brottsutredningar och brottsoffer- och personsäkerhetsarbete. Samverkan sker även med Åklagarmyndigheten, strategiskt och operativt, för att förbättra förundersökningar och öka lagföringen av hedersrelaterade brott.

Även inom Åklagarmyndigheten finns nätverk för åklagare som arbetar med hedersrelaterad brottslighet. Sedan 2020 finns det på varje allmän åklagarkammare och på Riksenheten för internationell och organiserad brottslighet en särskilt utpekad hedersåklagare. Sedan 2021 har Åklagarmyndigheten en särskild ämnesspecialist (åklagare) på området hedersrelaterad brottslighet.

När det gäller könsstympling har Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten konstaterat att man inte använder alla tillgängliga utredningsmöjligheter och att det behövs metodstöd, rättslig vägledning, rutiner, utredningsresurser och samverkan för att förbättra arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor (Polismyndigheten 2023, Kartläggning av polisens utredning av brottet könsstympling; Åklagarmyndigheten 2023, Könsstympling. Granskning av handläggningen av ärenden gällande könsstympling 2015–2021).

Skärpt lagstiftning mot hedersrelaterad brottslighet

På det straffrättsliga området har det under senare år vidtagits ett flertal åtgärder som syftar till att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Exempelvis har det införts ett särskilt barnåktenskapsbrott, som kompletterar bestämmelsen om åktenskapstvång (4 kap. 4 c § brottsbalken), samt en särskild bestämmelse om hedersförtryck (4 kap. 4 e § brottsbalken). Det har även införts en särskild straffskärpningsgrund som innebär att det vid bedömningen av brottslighetens straffvärde ska ses som en försvårande omständighet att ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder (29 kap. 2 § 10 brottsbalken).

Regeringen vill ha en lagstiftning som återspeglar en skärpt syn på hedersrelaterat våld och förtryck. En kraftsamling mot hedersrelaterat våld och förtryck är också ett särskilt utvecklingsområde i regeringens åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel 2024–2026. Där anges att hedersrelaterat våld och förtryck är ett område som regeringen vill stärka och utveckla och där arbetet tidigare har varit eftersatt. Som ett led i det arbetet tillsatte regeringen i januari 2024 en utredning som bl.a. ska analysera och ta ställning till om straffskalorna för vissa hedersrelaterade brott bör skärpas samt se över reglerna om utländska månggiften och fullmaktsåktenskap (dir. 2024:8). Uppdraget ska redovisas senast den 18 april 2025.

Vidare har Utredningen om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet föreslagit att s.k. oskuldskontroller och oskuldsgrepp ska kriminaliseras (SOU 2023:37). Utredningen har också lämnat förslag på en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja eller förhindra åktenskapstvång och barnåktenskapsbrott. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

I september 2023 fick en utredare i uppdrag att ta fram ett förslag till förbud mot åktenskap mellan kusiner i syfte att motverka hedersförtryck och annan ofrihet vid ingående av åktenskap (Ju 2023:C). Utredaren, som har redovisat sitt uppdrag i promemorian Förbud mot åktenskap mellan kusiner och vissa andra nära släktingar (Ds 2024:20), gör bedömningen att det vid kusinåktenskap finns en särskild risk att framför allt flickor och kvinnor utsätts för hedersförtryck, tvång och annan ofrihet. Enligt utredaren kan ett förbud mot kusinåktenskap bidra till att motverka hedersförtryck och utgöra ett komplement till de straffrättsliga reglerna på området. Promemorian har remitterats och remissvaren ska ha inkommit senast den 6 mars 2025.

Regeringen har vidare den 28 november 2024 beslutat om en proposition med förslag till en modern straffrättslig preskriptionslagstiftning (prop. 2024/25:59). Där föreslås att preskriptionstiden för de enskilda brotten som ingår i hedersförtryck som begås mot ett barn ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Ett av skälen till regeringens förslag är att barn som utsätts för upprepat våld och kränkningar av exempelvis en närstående person kan påverkas av detta under resten av livet. Det kan dröja långt in i vuxen ålder innan den som har blivit utsatt orkar, vågar eller får möjlighet att bearbeta händelserna och vill anmäla dem. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2025.

Regeringen bedömer att skyddet mot barn och unga som löper risk att utsättas för skadliga utlandsvistelser, bl.a. i hederskontexter, behöver stärkas. Den 1 juni 2024 utvidgades därför utreseförbudet i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Utreseförbud kan nu beslutas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan föranleda vård enligt LVU. Det kan t.ex. handla om att skydda barn från att bli föremål för uppfostringsresor, omvändelseförsök och undanhållas från sociala myndigheter. Även straffansvaret för egenmäktighet med barn utvidgades. (Prop. 2023/24:72.)

För att säkerställa att personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och polis samt annan anmälningsskyldig personal har tillräcklig kunskap för att hantera ärenden där barn och unga riskerar att föras utomlands mot sin vilja har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram och sprida kunskapsmaterial om det nya regelverket om ett utvidgat utreseförbud för barn. I uppdraget ingår att förbereda och stödja implementering av kunskapsmaterialet bland relevanta målgrupper samt följa upp resultat och effekter. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2027 (S2024/00721). Jämställdhetsmyndigheten har i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse och ska bl.a. utreda och bedöma kvaliteten i de ansökningar som socialnämnder lämnar till de allmänna förvaltningsdomstolarna vid ansökan om vård enligt LVU.

Flera andra myndigheter har i uppdrag att främja tillämpningen av lagstiftning avseende hedersrelaterade brott. Länsstyrelsen i Östergötlands län fick 2020 i uppdrag att, tillsammans med Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Socialstyrelsen, Statens skolverk, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten, ta fram en myndighetsgemensam vägledning om hedersrelaterad brottslighet (A2020/02649). Vägledningen riktar sig till yrkesverksamma inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsende och polis och utgör ett led i arbetet med att förhindra och förebygga att barn lämnar landet för att giftas bort, könsstympas eller utsätts för olika former av hedersrelaterat våld eller förtryck. Vägledningen har uppdaterats 2024, bl.a. föranlett av ny lagstiftning (Länsstyrelsen i Östergötlands län 2024:8). Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn) har därtill i uppdrag att stärka barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck för att förbättra utredningsarbetet vid misstanke om hedersrelaterad brottslighet och bemötandet av brottsutsatta barn.

Antalet anmälningar av våldtäkter har ökat efter 2018 års reform av sexualbrottslagstiftningen, som bl.a. innebär att gränsen för om en gärning ska vara straffbar går vid om deltagandet är frivilligt eller inte (den s.k. samtyckesreformen). Brå har gjort en första uppföljning av tillämpningen av den nya lagstiftningen som visar att antalet åtal och fällande domar för våldtäkt har ökat markant sedan lagändringarna, från 190 domar 2017 till 333 domar 2019, en ökning med 75 procent. Enligt Brå är det rimligt att tro att lagändringarna har bidragit till att antalet anmälningar om våldtäkt fortsätter att öka. På sikt har reformen potential att bidra till förändrade normer kring sex och samtycke (Brå 2020:6). Brå fick 2023 i uppdrag att göra en förnyad uppföljning av tillämpningen av bestämmelserna om våldtäkt och oaktsam våldtäkt efter de lagändringar som infördes den 1 juli 2018 (jfr Ju2023/01451). Uppdraget ska redovisas senast den 14 februari 2025 (Ju2023/02337).

Stärkt straffrättsligt skydd för kvinnor och barn

Regeringen har genomfört och aviserat ett flertal initiativ för att stärka det straffrättsliga skyddet för våldsutsatta kvinnor och barn.

Under 2022 gavs en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar. Uppdraget redovisades den 21 november 2023 och i betänkandet föreslås bl.a. att kön läggs till som en ny grund i den bestämmelse som gäller straffskärpning vid brott som begås med hatbrottsmotiv (SOU 2023:80). Bakgrunden till utredningens ställningstagande är bl.a. den ökade förekomsten av sexualiserad hatretorik som i synnerhet kvinnor utsätts för och som utgör ett hot mot det demokratiska samtalet och samhället i stort. Utredningen föreslår också att det straffbara området för köp av sexuell tjänst och koppleri ska utvidgas till att omfatta sexuella handlingar som utförs på distans. Betänkandet har remitterats och arbete pågår nu med att ta fram en lagrådsremiss. I budgetpropositionen för 2025 har regeringen tillfört Kriminalvården, Sveriges Domstolar, Statens institutionsstyrelse och anslaget Rättsliga biträden m.m. medel med anledning av förslag i betänkandet.

Regeringen gav sommaren 2023 en särskild utredare i uppdrag att se över straffskalorna och reformera påföljdssystemet (dir. 2023:115 och 2023:181). Uppdragets huvudsakliga syfte är att straffskalorna på ett bättre sätt än i dag ska återspegla brottens allvar och att påföljderna som döms ut ska framstå som rimliga och rättvisa.

Under sommaren 2024 tog regeringen emot ett betänkande (SOU 2024:48) i vilket det lämnas ett stort antal förslag som, särskilt vad gäller allvarlig och upprepad brottslighet, ökar samhällsskyddet, minskar risken för återfall i brott, leder till ökad trygghet för brottsoffer samt medför skärpta reaktioner vid återfall i brott. Utredningen har bl.a. lämnat förslag på en ny påföljd – säkerhetsstraff – som ska göra det möjligt att frihetsberöva särskilt farliga personer med hög återfallsrisk på obestämd tid, och att en vistelseföreskrift ska kunna beslutas också i syfte att skydda brottsoffret. De föreslagna ändringarna bedöms bl.a. kunna ge ett ökat skydd för den som utsätts för våld i en nära relation eller hedersrelaterat våld och förtryck. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Under sommaren 2022 överlämnades en promemoria till regeringen där det föreslogs att en särskild straffbestämmelse som tog sikte på psykiskt våld skulle införas (Ds 2022:18). Förslagen har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

En reformerad kontaktförbudslagstiftning för att skydda våldsutsatta kvinnor och barn

Regeringen avser att reformera kontaktförbudslagstiftningen för att förbättra möjligheterna att förebygga våld och andra kränkningar i nära relationer och ge skydd till främst kvinnor och barn. I februari 2024 överlämnades betänkandet En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökad skydd för utsatta personer (SOU 2024:13) till regeringen. Betänkandet innehåller bl.a. förslag om att otillbörlig övervakning, exempelvis genom GPS eller appar, ska kunna utgöra en grund för kontaktförbud. Det föreslås också att fler omständigheter ska beaktas särskilt vid riskbedömningen, för att öka möjligheterna att utfärda kontaktförbud även om förbudspersonen inte begått något brott. Därtill föreslås att det ska införas en presumtion för kontaktförbud när förbudspersonen har dömts för allvarliga brott i nära relation. Det föreslås också att särskilt utvidgade kontaktförbud i större utsträckning ska kunna meddelas som en förstahandsåtgärd och att sådana kontaktförbud ska kunna avse större geografiska områden. Förslagen i betänkandet syftar till att fler kontaktförbud ska meddelas och att den brottsförebyggande funktionen ska stärkas. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2025. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Inom Regeringskansliet har det även tagits fram en promemoria som innehåller förslag som kompletterar förslagen i betänkandet. Förslagen innebär bl.a. att även utvidgade kontaktförbud (utöver förslaget i SOU 2024:13) ska kunna omfatta större geografiska områden och att Polismyndigheten ska få utökade möjligheter att registrera och ta fram uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning av kontaktförbud och preventiva vistelseförbud.

Åtgärder inom människohandelsområdet

Enligt den svenska modellen bekämpas människohandel genom exploatering för sexuella ändamål bl.a. genom åtgärder för att minska efterfrågan på sexuella tjänster. Därför är det i Sverige förbjudet att köpa sexuella tjänster men inte att sälja. Lagstiftningen är också tänkt att uppmuntra individer som är inblandade i prostitution eller har exploaterats att söka hjälp att lämna, eftersom de kan vara trygga i vetskapen om att det inte kommer att få några straffrättsliga konsekvenser för dem. I augusti 2022 skärptes minimistraffen för köp av sexuell tjänst samt utnyttjande av barn för sexuell posering från böter till fängelse. Detta har gett Polismyndigheten utökade möjligheter till exempelvis DNA-prover i utredningsarbetet. Även det lägsta straffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjdes i augusti 2022 från fängelseminimum till fängelse i sex månader.

Även människohandel och människoexploatering är kriminaliserat i Sverige. De straffrättsliga bestämmelserna kompletteras med åtgärder av-

seende stöd och hjälp till de utsatta. I budgetpropositionen för 2025 avsätts 10 miljoner kronor för stöd till utsatta i prostitution 2025 och för 2026 beräknas 5 miljoner kronor tillskjutas.

Personer som kan antas vara utsatta för människohandel eller människoexploatering kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för betänketid. Syftet är att uppehållstillståndet ska ge den utsatta möjlighet att återhämta sig från det brott som han eller hon kan antas ha drabbats av samt betänketid för att ta ställning till om han eller hon vill medverka i en brottsutredning. Tidigare har enbart förundersökningsledare kunnat ansöka om ett sådant uppehållstillstånd, men sedan den 1 augusti 2022 kan även socialnämnden göra detta. Socialstyrelsen och Jämställdhetsmyndigheten har tagit fram information om de nya bestämmelserna kring betänketid inom ramen för ett uppdrag (S2023/03047) som redovisades den 15 mars 2024.

Inom Åklagarmyndigheten utreds människohandel på Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet. Det finns även en särskilt utpekad ämnesspecialist inom människohandel som arbetar nära myndighetens utvecklingscentrum med metodutveckling. Åklagarmyndigheten har i nuläget ett internt metodstöd om människohandelsbrottet men ingen publicerad s.k. rättslig vägledning. Jämställdhetsmyndigheten poängterar att den särskilda utsatthet som det kan innebära att vara migrant och utsatt för människohandel i högre grad behöver beaktas under utredning och domstolsprövning samt att kunskap om migranternas särskilda utsatthet bör inkluderas i stödmaterial och rättsliga vägledningar hos rättskedjans samtliga led (Jämställdhetsmyndigheten 2024:6).

Inom Polismyndigheten ingår arbetet mot människohandel i den sektion som arbetar mot internationell organiserad brottslighet. Flera regioner har avvecklat sina specialiserade människohandelsgrupper under senare år. I den senaste lägesrapporten från den nationella rapportören mot människohandel läggs förslag om att arbetet i exploateringsärenden måste fredas inom Polismyndigheten och att det avsätts resurser med rätt kompetens som får arbeta förebyggande och uppsökande mot brotten (Människohandel för sexuella och andra ändamål, Lägesrapport 24). Lagändringen om människoexploatering 2018 (4 kap. 1 b § brottsbalken) avsåg att förtydliga de otillbörliga medlen, men enligt Jämställdhetsmyndighetens fördjupade uppföljning (2024:6) kvarstår omfattande tillämpningsproblem.

4.3.2 Utvecklingen på området utifrån indikatorerna

Av den nationella strategin framgår att brottsbekämpning vid bl.a. våld- och sexualbrott behöver effektiviseras, bl.a. ska uppkläringen av våldtäkter öka.

Personupplklaringsprocenten för ett antal brott ingår bland indikatorerna som Jämställdhetsmyndigheten har valt för målsättningen effektivare brottsbekämpning. Statistiken över personupplklarade brott omfattar handlagda brott där minst en misstänkt person har lagförts för brottet under året genom att åtal har väckts, strafföreläggande har utfärdats eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Handlagda brott är samtliga anmälda brott för vilka polisen, åklagare eller annan brottsutredande myndighet under redo-

visningsperioden har fattat ett beslut som innebär att handläggningen av brottet avslutas. Själva brottsanmälan kan ha gjorts samma år eller tidigare år.

Personupplklaringsprocenten redovisar andelen personupplklarade brott av samtliga handlagda brott under samma redovisningsperiod. Som konstateras redan i Jämställdhetsmyndighetens föregående fördjupade uppföljning (A2022/00656) kan det vara svårt att dra slutsatser om rättsväsendets effektivitet utifrån personupplklaringsprocenten. Förutsättningarna att klara upp ett brott varierar mellan olika brottstyper och för vissa typer av brott kan det vara svårt att öka personupplklaringen även om utredningsarbetet förbättras (se t.ex. Brå 2021:7). För brottstyper med ett litet antal handlagda brott kan relativt små förändringar ha relativt stor påverkan på måtten. Det gäller exempelvis utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling och kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte. Därutöver kan enstaka anmälningar med många brott och andra enstaka händelser ge upphov till stora förändringar i personupplklaringsprocenten. Personupplklaringsprocenten påverkas också av hur många brott som anmäls och handläggs med beslut under året. Polisen kan förbättra sitt utredningsarbete och öka antalet ärenden som redovisas till åklagare, utan att det leder till en högre personupplklaringsprocent om antalet anmälningar som handlagts har ökat ännu kraftigare. Personupplklaringsprocenten kan dock vara ett användbart mått på hur stor andel av anmälda kvinnor som får uppleva att gärningspersonen blir åtalad eller lagförd genom strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Det blir en grov uppskattning, eftersom det troligtvis finns målsäganden som har blivit utsatt för flera av brotten som ingår i statistiken under redovisningsperioden. För att bredda bilden av brottsbekämpningen redovisas även utvecklingen av antalet personupplklarade och handlagda brott nedan. Det finns stora skillnader i antalet anmälda brott för de olika brottstyper som redogörs för i det följande, vilket märks i statistiken över handlagda brott. Därför redovisas även antalet anmälda brott. De personupplklarade brotten bör dock inte ställas i relation till de anmälda utan till de handlagda brotten. Ett brott som rubriceras på ett visst sätt vid anmälan kan rubriceras om under handläggningstiden, vilket också påverkar statistiken.

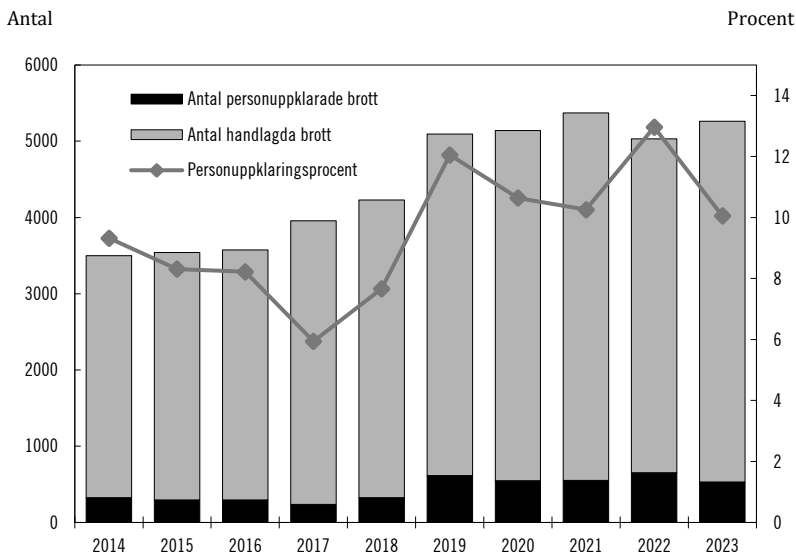
Andelen personupplklarade våldtäkter mot kvinnor är fortsatt på en högre nivå jämfört med tiden före strategin

I det följande redovisas utvecklingen av våldtäkt mot kvinnor under strategiperioden. Skälet till det är svårigheter att dra slutsatser för våldtäkt mot män och barn på grund av små tal (den absoluta merparten av registrerade våldtäkter mot vuxna avser kvinnor). Ett annat skäl att redovisa upplikring av våldtäkt mot vuxna kvinnor separat är att den s.k. samtyckesreformen, som endast avser vuxna, sannolikt har påverkat utvecklingen. Det kan dock sägas att upplikringen är högre för barn och lägre för män jämfört med för kvinnor. Av Brås uppföljning av tillämpningen av samtyckesreformen framgår att antalet åtal och fällande domar för våldtäkt ökade under det första helåret som lagstiftningen var i kraft (Brå 2020:6). Se vidare 4.3.1 s 56.

I början av strategiperioden ökade personupplklaringsprocenten för våldtäkt mot kvinnor och har sedan 2019 varierat på en något högre nivå

än under den tidigare perioden, se diagram 4.3 nedan. Ökningen sammanfaller i tid med genomförandet av samtyckesreformen, vilket tyder på att lagstiftningen har bidragit till ökningen. Personupplklaringsprocenten ökade något 2022 jämfört med 2021 och minskade något igen 2023. Det totala antalet handlagda brott uppgick 2023 till närmare 5 300, varav närmare 530 personupplklarats, vilket ger en personupplklaringsprocent på 10 procent. Ökningen av personupplklaringsprocenten över tid beror på att antalet personupplklarade brott har ökat i relation till handlagda brott, men även handlagda brott har ökat under perioden, se diagram 4.3. Även antalet anmälda våldtäkter mot kvinnor har ökat under strategiperioden. Mellan 2017 och 2023 ökade antalet anmälda våldtäkter mot kvinnor från ca 4 000 brott till ca 5 200 brott, vilket motsvarar närmare 30 procent.

Diagram 4.3 Handlagda och personupplklarade våldtäktsbrott mot kvinna 2014–2023



Källa: Officiell kriminalstatistik, Brå.

Enligt Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens anvisningar ska åklagare leda förundersökningen om det finns en misstänkt gärningsperson eller brottsoffret är under 18 år. Under de senaste åren har andelen åklagarinträden inom 48 timmar, vid våldtäktsbrott, minskat. År 2016 låg andelen åklagarinträden inom 48 timmar i relation till samtliga våldtäktsbrott på 69 procent. Därefter gick andelen upp till 77 procent under 2020. Under 2023 uppgick andelen åklagarinträden inom 48 timmar av alla ärenden till 64 procent.

Som en del av den s.k. samtyckesreformen infördes oaktsam våldtäkt som ett nytt brott den 1 juli 2018. Oaktsam våldtäkt är en rubricering med lågt antal anmälda och handlagda brott och låg personupplklärung. Mellan 2018 och 2023 handlades mellan 105 och 184 brott avseende oaktsam våldtäkt mot kvinna per år och antalet personupplklarade brott varierade mellan 1 och 9 per år. Mellan 2019 och 2023 har antalet anmälda brott varierat mellan 135 och 205 per år. Personupplklaringsprocenten är

följaktligen låg, mellan 1 och 5 procent per år, vilket gör det svårt att utläsa en trend. Dock är antalet brott som lagförts genom fällande dom i tingsrätt högre, mellan 13 och 40 per år under samma period (denna statistik är inte uppdelad på brottsoffrets kön). Att statistiken ser ut så kan bero på att åtal väckts för ett uppsåtligt brott men att tingsrätten i stället har bifallit ett andrahandsyrkande från åklagaren om oaktsam våldtäkt. Det tyder på att införandet av det nya brottet oaktsam våldtäkt har haft större betydelse än vad som går att utläsa av personuppklaringsprocenten.

Fortsatt hög andel personupplarade brott avseende köp av sexuell tjänst men större variation vad gäller utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Andelen brott som personupplaras är betydligt högre för köp av sexuell tjänst än för övriga brott i uppföljningen. Det beror på att bevisläget ofta är mycket gott då anmälan i regel upprättas av polis i samband med ett ingripande. Under strategiperioden har andelen personupplarade brott varierat mellan 43 och 61 procent, se diagram 4.4 nedan.

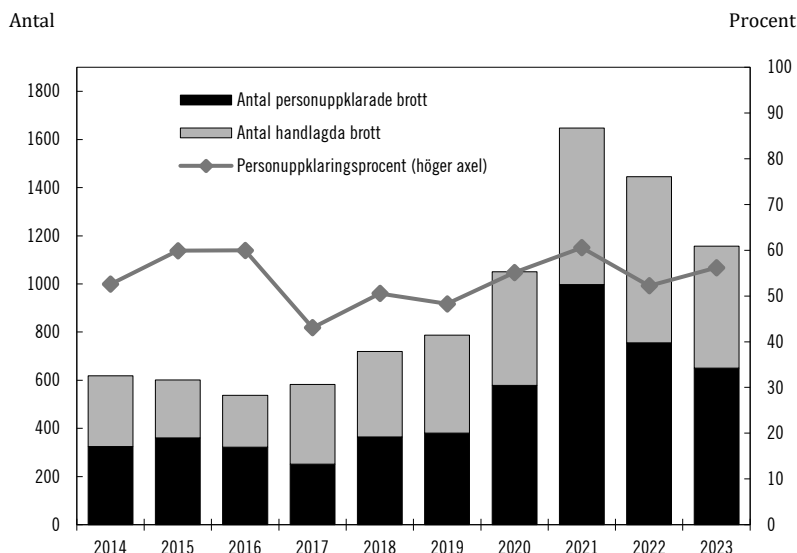
Antalet anmälda köp av sexuell tjänst har ökat kraftigt under strategiperioden, från 563 år 2017 till 1 513 år 2023, vilket talar för att Polismyndigheten i allt större utsträckning prioriterar detta brott även om antalet anmälningar 2022 och 2023 var lägre än 2021 (se 4.2.2 s. 45). Enligt Polismyndigheten ökade exempelvis antalet polisingripanden mot köp av sexuella tjänster i hela landet under 2020 och 2021 till följd av kompetenshöjning, insatser mot sexköp i lokalpolisområden samt att polisresurser frigjordes under coronapandemin (Polismyndigheten årsredovisning 2021).

Även antalet handlagda och personupplarade brott gällande köp av sexuell tjänst har ökat kontinuerligt mellan 2016 och 2021. Åren 2022 och 2023 minskade både antalet handlagda och personupplarade brott jämfört med 2021 men var på högre nivåer än under strategiperiodens första år. Det totala antalet handlagda brott uppgick 2023 till närmare 1 200, varav 650 personupplarats, vilket ger en personuppklaringsprocent på 56 procent, se diagram 4.4 nedan.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att Polismyndighetens prioriteringar är viktiga för identifieringen av brottsoffer och deras rätt till stöd och skydd. Som beskrivs i avsnitt 4.2.2 har Polismyndigheten omorganiserat arbetet mot prostitution och människohandel. Socialtjänstens regionkoordinatorer och stödverksamheter för sexköpare (KAST) rapporterar om hur Polismyndigheten omorganisering av arbetet mot prostitution och människohandel har påverkat arbetet med stöd och skydd. En stor andel av de ärenden som regionkoordinatorerna hanterar har tidigare inkommit från Polismyndigheten. Detta inflöde har nu minskat i omfattning. Det strukturerade samverkansarbetet med gemensamma insatser mellan polis och socialtjänst som har funnits i ett flertal regioner har också minskat under 2023. Att människohandelsoffers tillgång till stöd och skydd efter betänketiden är beroende av deras medverkan i en rättsprocess, samtidigt som få ärenden utreds och leder till åtal, gör att brottsoffer riskerar att falla utanför systemet (Jämställdhetsmyndigheten 2024:6).

Diagram 4.4 Handlagda och personuppljade brott gällande köp av sexuell tjänst 2014–2023

Skr. 2024/25:69



Källa: Officiell kriminalstatistik, Brå

Köp av sexuell handling av barn är, liksom köp av sexuell tjänst, ett s.k. spaningsbrott med förhållandevis hög personuppljaring. Antalet anmälda brott är dock betydligt färre och varierar kraftigt under strategiperioden – mellan ca 100 och 230 anmälda brott. En anledning till det är att polisen och socialtjänsten bedriver väldigt lite uppsökande arbete för att identifiera utnyttjade barn (Brå 2022:4). Antalet handlagda brott har varierat mellan ca 130 och 200 brott per år under strategiperioden, med undantag för 2019 då 335 brott handlades varav många hörde till ett enskilt ärende. Under 2023 förbättrades personuppljaringen. Andelen brott som personuppljades uppgick då till 47 procent efter att 2022 ha uppgått till 18 procent och 2021 till 27 procent.

Även brottet kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte (grooming) är en liten brottstyp. Antalet handlagda brott uppgår till ca 120–220 brott per år. Antalet personuppljade brott är också mycket litet, 2–26 brott per år under perioden, vilket motsvarar en personuppljaringsprocent mellan 2 och 12 procent. Det gör det svårt att göra en meningsfull analys av utvecklingen av personuppljaringen.

Låg uppljaring i fråga om människohandel för sexuella ändamål

I likhet med sexköpsbrotten beror antalet anmälda människohandelsbrott i stor utsträckning på Polismyndighetens och andra aktörers insatser. När det gäller människohandel för sexuella ändamål är antalet anmälda brott få men har ökat de senaste tio åren. År 2023 anmäldes 101 brott. Till skillnad från sexköpsbrotten är dock personuppljaringen låg. Under strategiperioden har endast enstaka brott per år personuppljats och vissa år har inget brott personuppljats. Antalet handlagda brott har varierat mellan 77 och 121 under strategiperioden och personuppljaringsprocenten har varierat mellan 0 och 5 procent. På grund av de små talen är det svårt att

utläsa en trend. I en underlagsrapport från Jämställdhetsmyndigheten (2024:6), där tolkningen och tillämpningen av straffbestämmelsen om människohandel har analyserats i förhållande till människohandel för sexuella ändamål, framhålls att såväl lagstiftningen som grundproblematiken är komplex. Jämställdhetsmyndigheten framhåller att det därför är viktigt att värna och vidareutveckla den specialistkompetens som redan finns inom de brottsbekämpande myndigheterna, med fokus på kompetenshöjande arbete och framtagande av stödmaterial och rättsliga vägledningar. Jämställdhetsmyndigheten framhåller även att vägledande avgöranden skulle öka förutsägbarheten i rättstillämpningen.

Personuppleringen har varit relativt stabil för misshandel och ökat något för grov kvinnofridskränkning och olaga hot

Den som begår vissa brottsliga gärningar mot en närstående eller tidigare närstående person kan, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, dömas för grov fridskränkning. Har gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, är det i stället fråga om grov kvinnofridskränkning. Antalet anmälda, handlagda och personupplagade brott avseende grov kvinnofridskränkning har minskat både åren innan och under strategiperioden, medan andelen personupplagade brott (antalet personupplagade i förhållande till handlagda brott) har ökat något, från 16 procent 2017 till 22 procent 2023.

När det gäller misshandel av närstående inom en parrelation har såväl antalet handlagda som personupplagade brott ökat sedan statistiken började redovisas enligt denna uppdelning (2019). Personupplagaringsprocenten var i princip oförändrad 2020–2023, runt 15 procent för kvinnor och 7 procent för män, se tabell 4.3 nedan. Här bör dock nämnas att de kvalitetsbrister som identifierats när det gäller kodningen av relationstyper beträffande anmälda brott även kan påverka registreringen av antalet handlagda och antalet personupplagade brott. Se vidare 4.2.2 s. 44.

Tabell 4.3 Handlagda och personupplagade misshandelsbrott där gärningspersonen är närstående genom parrelation (nuvarande eller tidigare partner)

	Antal		Antal		Andel	
	handlagda brott		personupplagade brott		personupplagade brott	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2020	13 434	2 902	2 000	228	15	8
2021	13 998	2 908	2 073	201	15	7
2022	13 248	2 875	2 057	212	16	7
2023	14 885	3 310	2 200	225	15	7

Källa: Officiell kriminalstatistik, Brå.

När det gäller olaga hot mot kvinna av närstående inom en parrelation finns statistik från och med 2020. Mellan 2020 och 2023 har antalet anmälda brott minskat något, från ca 8 000 till 7 500. Även antalet handlagda

brott har minskat något, från ca 7 700 till ca 7 400 medan antalet personupplklarade brott har varit i princip oförändrat vilket har fått till följd att personupplklaringsprocenten har ökat något, från 15 procent 2020 till 16 procent 2023.

Låg uppläkling i fråga om hedersrelaterad brottslighet

Hedersrelaterade brott har generell en lägre personupplklärung än andra brott som rör mäns våld mot kvinnor. Detta kan bero på att flera av brotts-typerna är relativt nya och att det kan ta tid innan effekten av ny-kriminaliseringar får genomslag.

I tabell 4.4 återfinns antalet handlagda och personupplklarade brott gällande äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äkten-skapsresa. Under 2023 handlades totalt 111 sådana brott varav fyra person-upplklarades, vilket ger en personupplklaringsprocent på knappt fyra procent. Som kan ses i tabellen har det skett en minskning av antalet handlagda brott sedan 2021 som var första helåret med brottsrubriceringen barnäktenskapsbrott, som infördes 1 juli 2020. Även antalet anmälda brott har minskat sedan 2021, från 153 till 98.

Tabell 4.4 Handlagda och personupplklarade brott gällande äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och vilseledande äktenskapsresa 2021–2023

	Antal handlagda brott	Antal person-upplklarade brott	Andel person-upplklarade brott
2021	150	4	3
2022	132	4	3
2023	111	4	4

Källa: Officiell kriminalstatistik, Brå.

Brottet könsstympning, som finns i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor (brottet omfattar även flickor), infördes 1982 och statistik över anmälda och handlagda brott finns från 2015. Antalet anmälda brott är få men har ökat sedan 2015, från 14 till 61 brott 2023. Även antalet handlagda brott har ökat, från 15 brott 2015 till 62 brott 2023. Antalet personupplklarade brott har dock inte ökat; totalt har endast fyra brott personupplklarats sedan 2015. Den låga personupplklaringen kan delvis bero på få och geografiskt utspridda ärenden, vilket gör att det finns begränsade möjligheter att utveckla specialistkompetens. Polis-myndigheten anger bl.a. att det är svårt att bygga upp utredningserfarenhet kring könsstympning hos enskilda poliser (Polismyndigheten 2023, Kartläggning av polisens utredning av brottet könsstympning).

Den 1 juni 2022 infördes ett nytt brott kallat hedersförtryck. Det tar tid innan ett nytt brott får fullt genomslag, men det kan konstateras att det under det första helåret som lagen varit i kraft (2023) handlades 95 brott avseende hedersförtryck, varav 41 avsåg brott mot kvinna. Totalt person-upplklarades tre brott, samtliga mot kvinna, vilket motsvarar en personupplklaringsprocent på sju procent. Under den del av 2022 som lagen var i kraft (från den 1 juni) anmäldes 56 brott varav 28 mot kvinna och under 2023 anmäldes 75 brott varav 33 mot kvinna.

Andelen beviljade kontaktförbud varierar regionalt och handläggningstiden ökar

Kontaktförbud innebär att en person förbjuds att besöka, kontakta och följa efter en annan person. I vissa fall innebär kontaktförbudet även ett förbud att besöka platser och områden där den andre vistas, eller områden i anslutning till sådana platser. Kontaktförbud kan utgöra en skyddsåtgärd för exempelvis kvinnor och barn som riskerar att utsättas för våld eller andra kränkningar i nära relation. I dagsläget är det emellertid inte möjligt att avgöra hur stor andel av sökta och beviljade kontaktförbud som avser våld eller kränkningar i nära relation. Åklagarmyndighetens bedömning är dock att en majoritet av alla ärenden gällande kontaktförbud har en koppling till sådana former av kränkningar. Även om detta på ett generellt plan verkar sannolikt, kan det dock vara så att vissa åklagarkammare, såsom de nationella, främst hanterar andra typer av ärenden. Detta kan göra jämförelsen mellan olika åklagarkammare svår.

Jämställdhetsmyndigheten redovisar andel beviljade kontaktförbud uppdelat per polisregion. Redovisningen visar att det funnits betydande skillnader i andel beviljade kontaktförbud mellan olika åklagarkammare under strategiperioden. Detta är också något som Riksrevisionen uppmärksammat (RiR 2024:1).

I Jämställdhetsmyndighetens föregående fördjupade uppföljning (A2022/00656) angavs att andelen beviljade kontaktförbud varit runt 30 procent över tid och att det fanns geografiska skillnader i hur åklagarkammare beviljar kontaktförbud. Mönstret tycks bestå. Andelen beviljade kontaktförbud uppgick under 2023 till i genomsnitt 30 procent.

Det har skett en viss ökning av handläggningstiden för kontaktförbud. Under åren 2014–2020 låg genomströmningstiden på fem dagar. Sedan 2022 har mediantiden för Åklagarmyndighetens handläggning av kontaktförbud gått upp från fem till sju dagar, med variation över landet, vilket framgår av Jämställdhetsmyndighetens uppföljning (A2024/00628). Handläggningstiden är emellertid fortfarande inom den av Åklagarmyndigheten utsatta handläggningstiden, vilket är två veckor.

I februari 2024 överlämnades betänkandet En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. I betänkandet lämnas ett flertal förslag som bl.a. syftar till att åstadkomma en mer enhetlig tillämpning över landet och en mer effektiv handläggning av kontaktförbud, se vidare 4.3.1 s. 57.

Tabell 4.5 Andel beviljade kontaktförbud av ansökta kontaktförbud per polisregion

Procent

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nord-Mitt	31	28	31	31	32	35	32	32	37
Väst-Bergslagen	33	31	32	33	35	35	30	36	30
Stockholm	28	27	24	24	25	25	25	28	31
Syd-Öst	30	29	31	30	32	29	30	30	28
Övriga	11	10	4	0	0	12	18	5	10
Riket	30	29	30	30	31	31	29	31	30

Källa: Cåbra, Åklagarmyndigheten.

Den fjärde målsättningen i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026 handlar om behov av förbättrad forskningsbaserad kunskap och metodutveckling och att öka evidensen i de insatser som genomförs. Med det avses kunskap om de områden som ingår i det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet hos allmänheten samt berörda yrkesgrupper och beslutsfattare på alla samhällsnivåer, liksom utveckling av metoder och arbetssätt för att motverka våldet genom forskning, utvärdering och uppföljning. Målsättningen följer Istanbulkonventionens uppmaning att stödja forskning och samla in statistik för att ta reda på våldets grundorsaker, konsekvenser och förekomst (bl.a. art. 11). Regeringen bedömer att det behövs ökad implementering och nyttiggörande av forskningsresultat i praktiken och följer frågan noggrant.

Indikatorer som följs upp av Jämställdhetsmyndigheten:

- Andel kommuner som under det senaste året genomfört fortbildning om våld i nära relationer för handläggare som utreder barn som har utsatts för eller bevittnat våld av närstående (Öppna jämförelser, Socialstyrelsen)
- Andel kommuner som genomfört utbildning om våld i nära relationer under det senaste året för socialtjänstens handläggare som utreder vuxna (Öppna jämförelser, Socialstyrelsen).

4.4.1 Centrala åtgärder under strategiperioden för förbättrad kunskap och metodutveckling

Jämställdhetsmyndigheten framhåller att behovet av evidensbaserade metoder och arbetssätt är stort. I dag arbetar en mängd aktörer över hela landet med att utveckla metoder och arbetssätt men ofta sker detta i projekt, vilket begränsar möjligheten att långsiktigt utveckla, testa, implementera och utvärdera metoder. Dessa omständigheter skapar en bredd i metoder och arbetssätt som kan nyttjas, men det saknas medel och en organisation för att hålla samman arbetet (A2024/00628). Forte föreslog 2022, på uppdrag av regeringen, att den praktisknära tillämpade forskningen skulle stärkas genom ökad samverkan mellan myndigheter, lärosäten och organisationer (S2021/05814, Forte 2022). Jämställdhetsmyndigheten anför att nationella myndigheter i högre grad än i dag bör bistå kommuner i att använda befintliga kunskaper och metoder och att arbetet anpassas till lokala förutsättningar. Det gäller även uppföljning och forskning, inte minst kopplat till unga våldsutövare (A2024/00628).

Ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck

Kunskapsspridningen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas och vidtagna åtgärder följas upp. Flera myndigheter har pågående uppdrag på området.

Jämställdhetsmyndigheten tar fram en kunskaps- och forskningsöversikt om hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska kartlägga evidens-

baserade, beprövade och etablerade metoder och strategier för prevention, riskhantering, skydd och stöd till särskilt sårbara grupper. Översikten ska inkludera ekonomiska konsekvenser av hedersrelaterat våld och förtryck och ekonomiskt våld i hederskontexter. Jämställdhetsmyndigheten ska inventera, komplettera och tillgängliggöra stödmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck till yrkesverksamma samt genomföra kompetenshöjande insatser. Delredovisningen som lämnades den 12 november 2024 visar att det finns en stor kunskapsproduktion om hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige under de senaste 10–15 åren. En övergripande analys av det svenska kunskapsunderlaget är att det ger en förhållandevis enhetlig bild av hur hedersrelaterat våld och förtryck tar sig uttryck och att barnrättsperspektivet i stor utsträckning synliggörs (A2024/01277). Uppdraget ska slutredovisas senast den 17 januari 2026 (A2023/01354). Jämställdhetsmyndigheten ska också kartlägga och analysera förekomsten av barnäktenskap, tvångsäktenskap och månggifte i Sverige, inklusive förekomsten av arrangerade äktenskap, s.k. brudpris, s.k. giftmän samt tillfälliga religiösa äktenskap för sexköp. Myndigheten ska vidare belysa svårigheter enskilda kan möta vid s.k. religiösa skilsmässor. Uppdraget ska redovisas senast den 27 februari 2025 (A2023/01354). Jämställdhetsmyndigheten ska vidare sprida kunskap om erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse (A2024/00485).

Därtill har det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2024 gett Nordisk information för kunskap om kön (NIKK) i uppdrag att göra en genomlysning av hur de nordiska länderna arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive mot hbtqi-personer. Projektet ska kartlägga definitioner och identifierade utmaningar samt hur arbetet för att bemöta utsatta organiseras. Projektet omfattar även en genomgång av lagstiftning om hedersrelaterat våld och förtryck i de nordiska länderna. Studien pågår 2024–2025. Hedersrelaterat våld och förtryck var också ett huvudtema för det möte med nordiska jämställdhetsministrar som det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet arrangerade den 27 november 2024.

Ny forskningssatsning på mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål

I regeringens forsknings- och innovationsproposition Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta (prop. 2024/25:60) konstateras att flera studier visar på omfattande kunskapsluckor och forskningsbehov inom områdena mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns behov av att grupper som är särskilt utsatta synliggörs. Stora forskningsbehov finns även vad gäller utnyttjande i prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids. Det finns behov av forskning om evidensbaserade metoder för skydd, stöd och vård för utsatta vuxna och barn, liksom om effekterna av insatser, metoder och arbetssätt för att förebygga och bekämpa denna brottslighet, med fokus på våldsutövare.

Regeringen bedömer att det behövs en strategisk forskningssatsning med fokus på att främja uppbyggnaden av excellent forskning och starka forskningsmiljöer. Forskningssatsningen bör löpa under en åttaårsperiod

eftersom det tar tid att bygga upp, genomföra, testa och modifiera insatser och att mäta deras effekter. Forskningen behöver vara verksamhetsnära, genomförs i samverkan mellan forskare och omgivande samhälle och ha en tydlig koppling till policy och praktik för att skapa goda förutsättningar för nyttiggörande av resultaten.

Inom ramen för Vetenskapsrådets anslagsökning för forskning avsätts 10 miljoner kronor 2025 för forskning om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Därefter beräknas 15 miljoner kronor 2026, 20 miljoner kronor 2027 och 30 miljoner kronor 2028 för detta ändamål.

Utveckling och stöd för implementering av kunskap i vård och omsorg med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck

Socialstyrelsen har sedan 2017 haft uppdrag om att stödja genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst (S2017/01221, S2018/03516, A2022/01028). Socialstyrelsens nuvarande uppdrag innebär stöd i implementering av befintliga kunskapsstöd, föreskrifter och allmänna råd samt att vid behov utveckla nya kunskapsstöd. Socialstyrelsen ska även utveckla arbetet med systematisk uppföljning av våldsutsatta individer. Uppdraget ändrades under 2024 för att stärka Socialstyrelsens arbete med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska bl.a. främja systematisk uppföljning i socialtjänsten av insatser till individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska även se över, anpassa och komplettera kunskapsstöd för arbetet mot våld i nära relationer så att de fullt ut kan användas i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det omfattar att uppmärksamma syskons risk för utsatthet vid förekomst av våld. Uppdraget inkluderar även stöd till socialtjänsten att vid nätverksplaceringar motverka att barn utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten ska även säkerställa att det bedömningsstöd som myndigheten har tagit fram för socialtjänstens arbete med barn och unga som misstänks vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck även kan användas för personer över 18 år. Uppdraget ska redovisas den 27 februari 2026 (S2024/00720).

Som tidigare nämnts visar IVO:s granskningar att det finns allvarliga brister i hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens arbete mot våld, se 4.2.1 s. 33. Vidare brister den nationella statistiken för socialtjänsten i flera hänseenden, vilket bl.a. lyfts i den nationella strategin. En utvidgad nationell socialtjänststatistik kan förbättra socialtjänstens kunskapsunderlag, exempelvis i frågor om insatser för våldsutsatta och våldsutövare och stärka möjligheten att bedriva verksamheten i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. I juni 2023 fick en utredare i uppdrag att förslag till en ny reglering av socialtjänstdataregister (S 2023:B). Syftet är att stärka statistiken på nationell nivå samt skapa långsiktiga, stabila förutsättningar för en kunskapsbaserad socialtjänst. Utredaren redovisade uppdraget den 1 juli 2024. Förslagen har remitterats och bereds inom Regeringskansliet. I juni 2024 fick Socialstyrelsen i uppdrag att förbereda för införandet av en socialtjänstdataregisterlag genom att bl.a. analysera

hur verksamhetssystem kan behöva anpassas hos kommuner, privata utförare och Socialstyrelsen. Socialstyrelsen fick samtidigt i uppdrag att under 2024 fördela statsbidrag till kommuner för kostnader som avser förberedelser vid införande av socialtjänstdataregister. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 januari 2026 (S2024/01209).

Insatser för stärkt kompetens bland yrkesverksamma

För att öka kunskapen och kompetensen bland yrkesverksamma som i sitt yrke kommer i kontakt med personer som utsätts eller riskerar att utsättas för våld har regeringen givit en rad uppdrag. Det handlar t.ex. om att yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha den kunskap och kompetens som krävs för att upptäcka fall av hedersrelaterat våld och förtryck och kunna agera.

Jämställdhetsmyndighetens uppföljning visar att kunskaps- och metodutvecklingen de senaste åren har varit omfattande och antalet områden där det saknats aktuell kunskap blir färre. Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Brå, Myndigheten för delaktighet, Uppsala universitet (NCK), Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), MUCF, Jämställdhetsmyndigheten m.fl. har under strategiperioden bidragit med ny kunskap om våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, utsatthet bland personer med funktionsnedsättning och unga hbtqi-personers utsatthet. Flera utredningar har också belyst och kommit med förslag inom områdena våld mot barn, prostitution och människohandel samt sexuellt utnyttjande i pornografiska syften (SOU 2022:70; SOU 2023:97; SOU 2023:98). Förslagen från dessa utredningar bereds inom Regeringskansliet. Kunskaps- och metodutvecklingen fortsätter också genom statsbidraget enligt förordningen (2022:722) om visst våldsförebyggande arbete.

Framtagna kunskapsstöd behöver användas och följas upp

Det finns fortsatta behov av att kunskapen omsätts av yrkesverksamma och metoder behöver implementeras i relevanta verksamheter för att bidra till förändring i arbetet med att förebygga våld och ge stöd till utsatta. Här spelar kommunernas möjlighet att kompetensutveckla personalen och införa nya arbetssätt en central roll. Jämställdhetsmyndigheten menar att kommuner har olika möjligheter att göra detta och att det finns behov av att myndigheter i högre grad stödjer kommunerna i att tillämpa kunskaper och metoder på ett sätt som är anpassat till kommuners olika förutsättningar. Jämställdhetsmyndighetens kartläggning om kunskapsluckor hos yrkesverksamma (2023:19) indikerar att det är få verksamheter som följer upp effekterna som kunskaps- och metodstöd har på de yrkesverksammas arbete. Den uppföljning som finns handlar främst om hur många som har tagit del av kunskaps- och metodstöd.

Statskontorets analys av den nationella strategin (2021:3) visar att det är en stor utmaning för myndigheterna att se till att de kunskapsstöd, metoder och arbetssätt som myndigheter tar fram och sprider också implementeras i verksamheterna. Statskontoret bedömer att arbetet skulle bli effektivare om det fanns ett mer konkret stöd till kommuners och regioners arbete och för att kunskap ska komma till praktisk användning. Jämställdhets-

myndigheten menar att det behövs en samverkansorganisation som kan samla olika aktörer för att ta emot och utveckla nya arbetssätt som kan testas, utvärderas och förvaltas. Detta kan enligt myndigheten främja framtagandet av fler verkningsfulla metoder och arbetssätt (A2024/00628). Att ta fram, kvalitetssäkra och implementera nya metoder för yrkesverksamma är ett långsiktigt utvecklingsarbete och regeringen följer frågan noggrant.

Examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Sedan 2018 ingår examensmål om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i åtta professionsutbildningar på högskolenivå. Under åren 2018–2023 har Jämställdhetsmyndigheten haft i uppdrag att i samarbete med Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) ge stöd till högskolor och universitet vid införandet av det nya examensmålet. Frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstypning, våld mot barn, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt hbtqi-personers utsatthet för våld i nära relationer ingår i uppdraget. Jämställdhetsmyndigheten gör bedömningen att examensmålet på sikt kommer att få genomslag på kunskapsnivån om mäns våld mot kvinnor hos dessa yrkesgrupper (Jämställdhetsmyndigheten 2024:6, Utbildning leder till ökad upptäckt av våld). När fler får denna kunskap i sin grundutbildning innebär det också en kunskaphöjning generellt inom området samt att fördjupad utbildning i större utsträckning blir en del av den kompetensutveckling som erbjuds yrkesgrupperna.

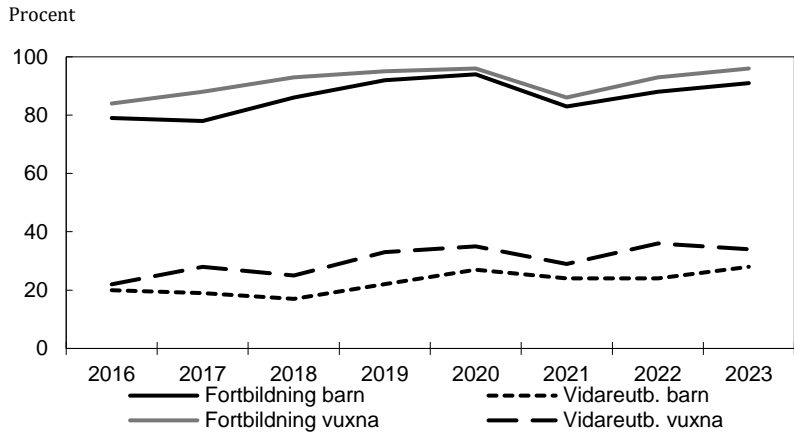
4.4.2 Utvecklingen på området utifrån indikatorerna

Det saknas träffsäkra indikatorer för att följa målsättningen om förbättrad kunskap och metodutveckling. Jämställdhetsmyndigheten har redovisat två indikatorer från Socialstyrelsens öppna jämförelser, i syfte att kunna ge en bild av utvecklingen på området som här redovisas samlat. Därtill redovisas data från Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät (2024:7).

Fortbildning för handläggare som utreder barn eller vuxna som utsatts för eller bevittnat våld

Socialtjänsten har en central roll i att förebygga våld. Socialtjänsten har ett lagstadgat ansvar att ge stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor och barn och erbjuda stöd till våldsutövare. Kommunernas arbete med att ge fortbildning till handläggare inom socialtjänsten är en del i arbetet med att utveckla ett kunskapsbaserat arbetssätt. I diagram 4.5 visas andelen kommuner som de senaste 12 månaderna har genomfört fortbildning och vidareutbildning om våld i nära relationer till socialtjänstpersonal som utreder vuxna respektive barn som utsatts för (eller bevittnat) våld av närstående. Med undantag för 2021 har andelarna ökat 2016–2023. Den lägre nivån 2021 var troligen en följd av pandemin. Under 2023 uppgav 96 procent av kommunerna att de gav fortbildning till handläggarna som utredde vuxna och 91 procent gav fortbildning till personal som utreder barn som utsatts för eller bevittnat våld av närstående.

Diagram 4.5 Andel kommuner som genomfört fortbildning eller vidareutbildning om våld i nära relationer, fördelat på om handläggaren utreder barn eller vuxna 2016–2023



Jämställdhetsmyndigheten visar i rapporten om kunskapsluckor och utbildningsbehov hos yrkesverksamma att det finns en varierande kunskapsnivå bland personal inom dessa grupper (2023:19). Svaren i Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät (2024:7) visar att våld i vuxnas partnerrelationer är den vanligaste våldsformen i det kunskaps- och metodstöd som kommunerna erbjuder sina medarbetare. 69 procent av kommunerna inkluderar detta i sitt stöd, tätt följt av våld mot barn och unga som utövas av närstående vuxen och hedersrelaterat våld och förtryck mot barn. Endast 34 procent av kommunerna erbjöd sina medarbetare kunskaps- och metodstöd om prostitution och människohandel för sexuella ändamål och 24 procent om sexuell exploatering av barn. Den yrkesgrupp som i första hand uppges ha fått utbildning är personal inom socialtjänsten. 84 procent av kommunerna i Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät har angett att individ- och familjeomsorgens verksamheter får kunskaps- och metodstöd. Därefter följer funktionshindersverksamheter och äldreomsorg. Verksamheter som ligger utanför socialnämndens och omsorgsnämndens ansvarsområden, exempelvis skolan, får i mindre utsträckning stöd.

4.5 Det regionala arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Länsstyrelserna har en viktig roll som samordnare av det lokala och regionala arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. År 2017 fick länsstyrelserna i uppdrag att inom sina respektive län stödja genomförande och uppföljning av regeringens nationella strategi (S2017/07420). Resurserna till länsstyrelsernas arbete mot mäns våld mot kvinnor har permanentats från och med 2021 i syfte att ytterligare stärka de långsiktiga förutsättningarna. Länsstyrelsernas uppgifter framgår av förordningen (2021:995) om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns

våld mot kvinnor. Statskontoret bedömer att länsstyrelserna har fått goda förutsättningar i form av resurser och annan styrning att arbeta för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra på regional och lokal nivå (Statskontoret 2021:3). Därtill bedöms samordningen mellan länsstyrelserna ha förbättrats sedan länsstyrelserna inrättade en nationell samordnare för sitt uppdrag om mäns våld mot kvinnor.

Sedan 2022 lämnar länsstyrelserna en årlig redovisning till Jämställdhetsmyndigheten av det arbete som har utförts inom respektive län. Fokus är på vilka resultat och effekter som har uppnåtts, en analys av utvecklingen av arbetet i länet samt regionala och lokala behov av stöd på området. Jämställdhetsmyndigheten lämnar årligen underlag för regeringens uppföljning av länsstyrelsernas arbete.

Länsstyrelsernas redovisningar 2023 visar att samtliga länsstyrelser har länsstrategier för jämställdhet som omfattar mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna har under 2023 erbjudit en bredd av kompetenshöjande insatser med fokus bl.a. på riskbedömningsinstrument, våldsutövare, våldsprevention, den s.k. samtyckesreformen, våld i ungas relationer, prostitution, människohandel och sexuell exploatering. Flertalet länsstyrelser har fokuserat på särskilt utsatta grupper, skyddat boende och våld som arbetsgivarfråga och avser att göra det även kommande år.

Flera länsstyrelser beskriver en ambitionshöjning både när det gäller det egna och andra aktörers återfallsförebyggande arbete med våldsutövare. Det finns en stor efterfrågan på metoder och kunskap, framför allt vad gäller att upptäcka och motivera våldsutövare att ändra sitt beteende.

Majoriteten av länsstyrelserna lyfter att prostitution och människohandel är ett eftersatt område i många kommuner och att skillnaderna är stora i länen. Därför har många länsstyrelser valt att prioritera området, exempelvis som fokusområde i strategier och handlingsplaner samt att fördela medel för att ta fram och implementera stödmaterial.

Flera länsstyrelser lyfter även att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck fortsatt är ett eftersatt område i många kommuner. Behoven vad gäller bas- och fördjupningsutbildningar samt andra kunskapshöjande insatser uppges vara stora. Samtliga länsstyrelser har genomfört egna utbildningsinsatser och andra kunskapshöjande insatser om hedersrelaterat våld och förtryck riktade till olika målgrupper. Utvecklingen av regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck bedöms ha lett till att frågorna har fått ökad uppmärksamhet och att utvecklingen av arbetet gått framåt. Resurscentrasatsningen uppges ha bidragit till ökad kunskap hos olika yrkesgrupper samt i vissa län ökat tillgången till stöd till utsatta individer (A2024/00160).

När det gäller länsstyrelsernas arbete med att införa metoder, arbetssätt och kunskapsstöd ser det olika ut i länen. Vissa länsstyrelser gör mer långsiktiga satsningar med pilotprojekt som sedan utvärderas och därefter implementeras i större skala. Andra länsstyrelser fokuserar på att kommunerna ska bli självförsörjande i att utbilda i en viss metod eller på att ge processtöd i någon eller några metoder. Flera länsstyrelser uttrycker behov av mer stöd från nationella myndigheter som Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn) i urvalet av välfungerande och utvärderade metoder.

Samverkan länsstyrelserna emellan förefaller fungera väl, t.ex. i att genomföra gemensamma kompetensutvecklingsinsatser. Det är också en positiv utveckling att fler länsstyrelser samverkar internt vilket skapar synergier mellan arbetet med jämställdhet och exempelvis ANDTS, samhällsinformation, funktionsnedsättning, barnrätt, mänskliga rättigheter, brottsförebyggande arbete och föräldraskapsstöd. Länsstyrelserna lyfter även fram vikten av stärkt samverkan med regionkoordinatorerna, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten.

Länsstyrelserna har olika sätt att beskriva resultat och effekter. Sammantaget rapporteras utmaningar i att hitta adekvata sätt att följa utvecklingen i länet samt vad länsstyrelsens egna insatser i länet bidrar till. Flera länsstyrelser använder Öppna jämförelser och NTU för att beskriva effekter av satsningar. Flertalet länsstyrelser lyfter olika svårigheter med att använda de indikatorer som finns, exempelvis utifrån att de inte alltid är på länsnivå.

Flera länsstyrelser lyfter nedskärningar och begränsad mottagar kapacitet hos kommunerna som en utmaning, liksom låg efterfrågan på specialiserade verksamheter och funktioner. Arbetslivskriminalitet uppges fortsatt ta allt större del av regionkoordinatorernas fokus, på bekostnad av arbetet mot prostitution och människohandel. Flera länsstyrelser rapporterar att det kan uppstå undanträngningseffekter i förhållande till både arbetslivskriminalitet och gängkriminalitet. De beskriver också hur polisens prioriteringar påverkar utvecklingen. Regeringen har 2024 (prop. 2023/24:99 s. 52) och 2025 (prop. 2024/25:1) tillfört mer medel för att stärka regionkoordinatorernas arbete.

Några områden som bedöms behöva ökat fokus framöver är våldsprevention, prostitution och människohandel, sexuell exploatering av barn, särskilt utsatta och sårbara grupper, våldsutövare och skyddat boende (A2024/00160).

5 Övergripande slutsatser

Detta är den andra skrivelsen där regeringen redovisar en fördjupad uppföljning av arbetet med att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem som får stora konsekvenser för de drabbade. Det behövs därför regelbundna uppföljningar för att kunna ge en mer träffsäker bild av utvecklingen på området. Slutbetänkandet från Utredningen om en stärkt långsiktig styrning av arbetet mot könsrelaterat våld och hedersrelaterat våld och förtryck, som ska lämnas senast den 28 februari 2025, kommer att utgöra en viktig grund för den kommande styrningen och uppföljningen (dir. 2023:117).

Regeringen har vidtagit omfattande åtgärder i syfte att stärka arbetet mot mäns våld mot kvinnor och kan mot bakgrund av de indikatorer som följs upp i denna skrivelse sammantaget konstatera att det syns vissa positiva tendenser under perioden för den nationella strategin 2017–2026, bl.a. vad gäller återfallsförebyggande insatser och en minskning av kvinnors och flickors utsatthet för sexuellt våld. Inom flera indikatorer är utvecklingen

dock svår att följa, bl.a. gällande omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel.

Det har skett en viss nedgång de senaste åren när det gäller utvecklingen av självrapporterad utsatthet för vissa brott (misshandel, sexualbrott och att bli tagen på mot sin vilja eller tvingad att göra något sexuellt). I ett längre tidsperspektiv har även antalet konstaterade fall av dödligt våld mot kvinnor av en nuvarande eller tidigare partner minskat.

Indikatorerna som mäter det återfallsförebyggande arbetet i Kriminalvårdens verksamheter visar en positiv utveckling under de senaste fyra åren. Andelen klienter med risk för återfall i partnervåld eller sexualbrott som fullföljer återfallsförebyggande program ökar. Kriminalvården arbetar också, tillsammans med Socialstyrelsen, för att vetenskapligt utvärdera de behandlingsprogram som används i det återfallsförebyggande arbetet, däribland Predov.

Det är svårt att identifiera någon tydlig trend utifrån flera av indikatorerna som syftar till att mäta tillgången till stöd och skydd samt rutiner för upptäckt av våld. Omkring två tredjedelar av socialtjänstens verksamhetsområden inom landets kommuner har aktuella skriftliga rutiner vid indikation på att en vuxen utsatts för våld i nära relation 2024. Ungefär en tredjedel av kommunerna, 34 procent, har en aktuell skriftlig rutin för hur handläggare ska säkra skolgången för barn i skyddat boende 2024. Regeringen kan dock konstatera att det alljämt finns stora brister i samhällets skyddsnet när det gäller att upptäcka såväl potentiella brottsoffer som gärningspersoner.

Antalet anmälda köp av sexuell tjänst, som är ett spanings- och ingripande brott där polisens arbete har stor betydelse för hur många brott som anmäls, har ökat kraftigt under strategiperioden men varit på en lägre nivå de senaste två åren jämfört med 2021. Det tyder på att Polismyndigheten i större utsträckning arbetar aktivt mot denna brottslighet samtidigt som nedgången de senaste två åren behöver följas vidare, särskilt mot bakgrund av myndighetens omorganisation av verksamheten. Även antalet anmälda våldtäkter mot kvinnor har ökat under strategiperioden, vilket delvis bedöms bero på förändrad lagstiftning.

När det gäller målsättningen om effektivare brottsbekämpning har antalet personupplärade våldtäkter mot kvinnor och köp av sexuell tjänst ökat kraftigt under strategiperioden. I början av strategiperioden ökade personuppläringsprocenten för våldtäkt mot kvinnor för att sedan variera på en något högre nivå. Ökningen sammanfaller i tid med genomförandet av den s.k. samtyckesreformen, vilket tyder på att reformen har bidragit till ökningen. De senaste två åren har nivån varit relativt stabil; personuppläringsprocenten ökade något 2022 jämfört med 2021 och minskade något igen 2023. För andra brott syns ingen tydlig trend när det gäller upplärning, och för vissa brott är antalet brott för få för att dra några slutsatser om utvecklingen. Det finns fortfarande regionala skillnader mellan i vilken grad olika åklagarkammare beviljar kontaktförbud och det har skett en viss ökning i handläggningstiden för kontaktförbud.

Utvecklingen av förbättrad kunskap och metodutveckling går i dagsläget inte att mäta på ett tillförlitligt sätt eftersom det saknas kvalitativa indikatorer kopplade till målsättningen. Under perioden för den nationella strategin har det skett en kontinuerlig uppgång i andelen kommuner som har fortbildat eller vidareutbildat socialtjänstpersonal.

Det regionala arbetet har utvecklats och stabila finansiella förutsättningar har bidragit till att göra länsstyrelsernas roll som samordnare i länen tydligare. Olika former av kompetensstöd är fortsatt den vanligast förekommande insatsen som länsstyrelserna genomför. Det finns behov av att utveckla uppföljningen av arbetet på regional och lokal nivå, bl.a. genom att utveckla indikatorer för att mäta resultat och effekter.

Grevio (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) är Europarådets granskande kommitté som regelbundet följer upp staters efterlevnad av Istanbulkonventionen. I Grevios rapport från den första tematiska uppföljningen av Sveriges arbete som publicerades den 28 november 2024 lyfts som positivt att Sverige har skärpt lagstiftningen avseende brott som rör mäns våld mot kvinnor och våld mot barn, där har Sverige gått längre än vad konventionen kräver. Grevio lyfter även fram det förebyggande arbetet, särskilt vad gäller läroplaner, som har följt efter ändringen som inneburit att sexualbrottslagstiftningen bygger på frivillighet. Bland rekommendationerna finns fortsatt förbyggande arbete, särskilt bland särskilt sårbara grupper, ett samordnat omhändertagande av våldsutsatta samt ett stärkt arbete med riskbedömningar när det gäller våldsutsatta och deras barn (Grevio [2024]12).

Fortsatt uppföljning och vidareutveckling av indikatorer behövs

Mäns våld mot kvinnor spänner över alla samhällsnivåer. Uppföljning av god kvalitet är en förutsättning för att bedöma genomförda insatser och politikområdets utveckling. Indikatorerna behöver utvecklas för att göra det möjligt att följa upp utvecklingen av alla områden i den nationella strategin och bedöma i vilken mån ett önskvärt utfall har uppnåtts, särskilt i fråga om det våldsförebyggande arbetet och kunskap och metodutveckling, vilket konstaterades även i den tidigare skrivelsen (skr. 2021/22:267). Ytterligare indikatorer behöver utvecklas för att mäta omfattningen och arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Regeringen bedömer att det är angeläget att Jämställdhetsmyndigheten, i dialog med bl.a. Brå, SCB och Socialstyrelsen, fortsätter sitt pågående arbete med att vidareutveckla indikatorerna för att utvecklingen på området mäns våld mot kvinnor ska kunna mätas och bedömas på ett än mer tillförlitligt sätt. Regeringen inväntar också slutbetänkandet från utredningen om en starkt långsiktig styrning av arbetet mot könsrelaterat våld och hedersrelaterat våld och förtryck, som bl.a. har i uppdrag att bedöma om de indikatorer som används för att följa upp det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är tillräckliga och ändamålsenliga, och att föreslå vilka indikatorer som bör användas.

När det gäller det brottsbekämpande arbetet försvåras uppföljningen av att det saknas möjligheter att följa anmälda brott genom hela rättskedjan i den officiella kriminalstatistiken. Det pågår emellertid ett arbete med att förbättra möjligheten att följa en anmälan från åtal till dom, inom ramen för myndighetssamverkan inom rättsväsendets digitalisering (förordningen [2019:1283] om rättsväsendets digitalisering).

Vad gäller hedersrelaterat våld och förtryck inklusive könsstympning kvarstår utmaningar med att mäta omfattningen. Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län har

i uppgift att regelbundet undersöka omfattningen av hedersvåld i Sverige samt utvecklingen av samhällets insatser på området. Hittills har uppdraget utmynnats i två kartläggningar av bortförda barn.

Skr. 2024/25:69

Regeringens åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2024–2026 fokuserar särskilt på åtgärder mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom ingår det i programmet att utveckla åtgärder för att lämna destruktiva relationer, liksom att utveckla arbetet mot digitala dimensioner av våld och att förebygga och bekämpa våld mot barn och unga, inklusive i ungas nära relationer. Alla aktörer som har uppdrag inom den nationella strategins område bör bidra i detta arbete i syfte att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Arbetsmarknadsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 december 2024

Närvarande: statsminister Kristersson, ordförande, och statsråden Busch, Ankarberg Johansson, J Pehrson, Waltersson Grönvall, Jonson, Forssmed, Tenje, Slottner, M Persson, Wykman, Malmer Stenergard, Kullgren, Liljestrand, Brandberg, Bohlin, Carlson, Pourmokhtari, Rosencrantz, Dousa

Föredragande: statsrådet Brandberg

Regeringen beslutar skrivelse Fördjupad uppföljning av arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor